

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**BAKU ARŞİVLERİNDE 1900-1930 ARASI
TÜRK EDEBİYATINA DAİR YAZILAR**

SAKHAVAT AZİZOV

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2018

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**BAKU ARŞİVLERİNDE 1900-1930 ARASI
TÜRK EDEBİYATINA DAİR YAZILAR**

Yüksek Lisans Tezi

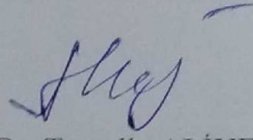
SAKHAVAT AZIZOV

Danışman: **Doç.Dr. VEDİ AŞKAROĞLU**

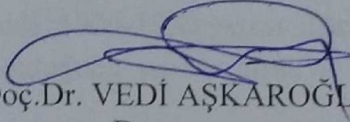
Ardahan, 2018

KABUL VE ONAY

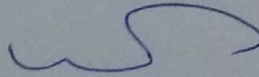
Sakavat AZİZOV tarafından hazırlanan "Baku Arşivlerinde 1900-1930 Arası Türk Edebiyatına Dair Yazılar" başlıklı bu çalışma, 09/11/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda OY BİRLİĞİ/ OY ÇOKLUĞU ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans olarak kabul edilmiştir.

[Prof. Dr. Tamelle ALİYEVA]
Başkan

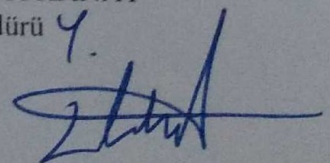
[Doç. Dr. VEDİ AŞKAROĞLU]
Danışman

[Dr. Öğr. Üyesi Taylan ABİÇ]
Üye

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. 13/11/2018

Dr. Öğr. Üyesi Zafer AYKANAT
Enstitü Müdürü

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Baku Arşivlerinde 1900-1930 Arası Türk Edebiyatına Dair Yazılar" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

09.11.2018

Sakhavat AZIZOV

ÖNSÖZ

Bakü arşivleri Türk edebiyatı ile ilgili çok sayıda metin içeriyor. Bu metinler tarz açısından çeşitli olduğu gibi, dönem ve konu açısından da farklıdır. Metinlerin incelenmesi ve bilim alemine sunulması Türk ve Azerbaycan edebiyatının birbirine ne kadar yakın olduğunu olgularla gösterecektir.

Kardeş Türkiyeve Azerbaycan halkları dil, kültür ve edebiyat açısından birbirine çok yakındır. Azerbaycan'ın Sovyetler tarafından işgaline kadar süre gelen bu yakınlık, bolşeviklerin Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'ni devirmesi ile sona ermiştir. Bolşevikler Türklükle mücadele ederek "*Türk*" kelimesine bile yasak koymuşlardır. Komünistlerin Türk düşmanlığı sonucunda Türk edebiyatı dayasak edilmiş, kütüphanelerde, evlerde olan Türkçe kitaplar yakılarak yok edilmiştir.

XX. yüzyılın 30'lu yıllarına kadar Azerbaycan ve Türkiye'nin aynı alfabeyi–Arap alfabesini kullanması kardeş halklar arasında olan edebi ilişkileri biraz daha geliştirmiştir. Aynı dili ve alfabeyi paylaşan iki halk birbirinin edebi ve kültürel hayatına etki ediyordu. Bu ilişkilerin gelişmesinde İstanbul'da eğitim alan Azerbaycanlı ve Azerbaycan'da dil, edebiyat alanlarında, dergilerde çalışan Türklerin büyük hizmetleri vardır.

İstanbul'da yayınlanan kitaplar, dergiler ve gazeteler kısa bir zamanda Azerbaycan'a gelir, müzakerelere neden olurdu. Bu anlamda özellikle edebiyat dergileri daha çokdikkat çekmektedir. Bu dergilerde yayınlanan edebi eserler üzerinde araştırmalar yürütülmüş, eleştirel makaleler yazılarak yerel gazete ve dergilerde basılmıştır. Bunun yanında Azerbaycan'ın şair ve yazarlarının eserleri İstanbul'da yayınlanan gazete vedergilerde devamlı olarak basılıyordu.

Avrupa etkisi ile Türkiye'de Yeni edebiyatın oluşması kendi sonuçlarını Azerbaycan'da da gösterdi. Batı edebi geleneklerinin Türkiye'de yaygınlaşması artık ülke sınırlarını geçmiş, Azerbaycan yazarları da bu yeni edebiyatın etkisi ile eserler yazmaya başlamışlardı. Buna daha çok, Türk edebiyatı metinlerinin, örneklerinin Bakü'de ve Gence'de basılan gazete ve dergilerde yayınlanması neden oluyordu.

Azerbaycan arşivlerinde bulunan ve Yeni Türk Edebiyatına ait olan metinlerinbir kısmı Şahsi arşivlerde korunmaktadır. Bu metinler Memmalı Sıdkı'nın, Azer

Buzovnalı'nın ve Ali Abbas Müzrib'in vb. şahsi arşivinde muhafaza ediliyor. Ayrıca o zaman basılan edebiyat ders kitaplarında da bu metinlere rast gelmek mümkündür. Bu derslikler 1927 ve 1929 yıllarda basılan "Edebiyat Dersleri Mecmuası"dır.

Bakü arşivlerinde eserleri olan yazarlar arasında Ali CanibYöntem, Celal Sahir Erozan, Cenap Şahabbettin, Faruk Nafiz Çamlıbel, Halit Fahri, Halit Hürrem Sebribeyzade, Halit Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Cahit Yalçın, Hüseyin Siret Özsever, İsmail Hikmet Ertaylan, Mehmet Emin Yurdakul, Muallim Naci, Namık Kemal, Nazım Hikmet, Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay Ozansoy, Reşat Nuri Güntekin, Tevfik Fikret gibi yazarlar vardır.

Yazarların isimlerinden de anlaşılacağı üzere Bakü arşivlerinde Yeni Türk Edebiyatı ile ilgili zengin metinler olduğu bilinmektedir. Bu da konunun ilginç bilgiler ve tespitlerle zengin olacağını ve gelecekte bu alanda yapılan araştırmalara örnek olacağını gösteriyor.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, iki yıl boyunca değerli bilgilerini bizlerle paylaşan, kullandığı her kelimenin hayatıma kattığı önemini asla unutmayacağım saygıdeğer danışman hocam; Doç. Dr. Vedi AŞKAROĞLU'na, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sakhavat AZIZOV

Ardahan 2018

ÖZET

Tezin kapsamında Bakü arşivlerinde muhafaza edilen Yeni Türk Edebiyatına ait metinler ele alınmıştır. Tezi oluşturan belge ve belgelerin ortaya konması sonucunda, Azerbaycan ve Türk edebiyatlarının karşılıklı etkileşimine ışık tutacak ve Yeni Türk Edebiyatı ile dönemin Azerbaycan edebiyatı arasındaki biçim ve içerik açısından benzerlik ve farklılıklar ortaya çıkarılabilecektir.

Giriş bölümünde Yeni Türk Edebiyatı metinlerinin Bakü Elyazmalar Enstitüsündeki Şahsi arşivlerde tutulmasından, onların XX. yüzyılın başlarına Azerbaycan eğitim sisteminde kullanılan derslik mecmualarında basılmasından bahsedilmiştir.

Birinci bölümde edebiyat tarihinde metinlerinin öğrenilmesinin önemi, edebi ilişkilerde metinlerin araştırılmasının ehemmiyeti, Türkiye-Azerbaycan edebi ilişkilerinde Türk edebiyatının farklı devirlerine ait bilgilerin belirlenmesinde metinlerin rolü, metinlerin tarihi-künyesi, el yazma metinlerinin incelenmesi, tarihi ve sınıflandırılması araştırılmıştır.

İkinci bölümde metinlerle ilgili genel edebiyat bilgileri, Azerbaycan edebiyatı bilgileri, Türk edebiyatı bilgileri incelenmiş, onların Tanzimat edebiyatı'na, Edebiyat-ı Cedide veya Servet-i Fünun, Milli edebiyat ve Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatına ait oldukları tespit edilmiştir.

Üçüncü bölümde yazarlarla ilgili bilgi verilmiş, onların hayatı ve eserleri üzerine kısa araştırma yapılmıştır.

Dördüncü bölümde metinlerin dil konusu ele alınmış, örnekler verilerek yorumlanmıştır. Ayrıca Tanzimat Edebiyatı'na ait metinlerin, Edebiyat-ı Cedide veya Servet-i Fünun'a, Milli Edebiyat'a, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatına ait metinlerin dil konusu incelenmiştir.

Beşinci bölümde kavramlarla ilgili bilgi verilmiş, ayrıca metinler Hürriyet, Eğitimcilik, Vatanseverlik, Geleceğe inanç, Sosyal sorun, Aşk ve Ayrılık kavramları başlıkları altında irdelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Yeni Türk Edebiyatı, Bakü Arşivleri, Edebiyat Dersleri, Metinler, Şair ve Yazarlar

ABSTRACT

In the work of the Diploma Study, the texts of the New Turkish Literature, preserved in Baku archives, have been investigated. Introduction section of the New Turkish Literature texts in Baku kept in private archives and their publication in textbooks.

The first section examines the importance of studying texts in literature, the importance of studying texts in literature, the role of texts in determining the knowledge of different periods of Turkish literature in Turkish-Azeri literary texts, history of texts, history and transcription of texts of manuscripts.

In the second part the texts of basic literary texts, Azerbaijani literature information, Turkish literature have been studied and classed as belonging to different periods of Turkish literature.

The third section provides information about the writers, a brief review of their lives and works.

In the fourth part, the texts of the texts have been studied and illustrated. In addition, a study was conducted on the language of texts related to the various periods of Turkish literature.

The fifth chapter provides guidance on topics, including the issues of Freedom, Enlightenment, Patriotism, Confidence in the Future, Social Problems, Love and Separation.

Key words: New Turkish Literature, Baku Archives, Literature Textbooks, Texts.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	İ
ÖZET.....	İİİ
ABSTRACT	İV
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: METİNLERİN ÖĞRENİLMESİ.....	3
1.1. Edebiyat Tarihinde Metinlerinin Öğrenilmesinin Önemi.....	3
1.2.Edebi İlişkiler Bağlamında Metinlerin Araştırılmasının Önemi.....	4
1.3. Türkiye-Azerbaycan Edebi İlişkileri Bağlamında Türk Edebiyatına dair Bilgilerin Tanımında Metinlerin Rolü.....	6
1.4. Metinlerin Tarihi-künyesi.....	8
1.5. Elyazma Metinlerinin Tarihi ve Dönemleştirilmesi.....	10
1.6. Metinlerin Tarihi.....	12
1.6.1. Hüseyin Siret Özsever'e Ait Metnin Tarihi.....	12
1.6.2. Namık Kemal'a Ait Metnin Tarihi.....	13
1.6.3. Halit Hürrem Sebribeyzade'ye Ait Metnin Tarihi.....	14
1.6.4. Faruk Nafiz Camlıbel'e Ait Metnin Tarihi.....	14
1.6.5. Faruk Nafiz Camlıbel'e Ait İkinci Metnin Tarihi.....	15
1.6.6. Mehmet Emin Yurdakul'a Ait Metnin Tarihi.....	15
1.6.7. Mehmet Emin Yurdakul'a Ait Diğer Metlerin Tarihi.....	15
1.6.8. Tevfik Fikret'e Ait Metnin Tarihi.....	16
1.6.9. Tevfik Fikret'e Ait İkinci Metlerin Tarihi.....	17
1.6.10. Ömer Seyfettin'e Ait Metnin Tarihi.....	17
1.6.11. Refik Halit Karay'a Ait Metnin Tarihi.....	17
1.6.12. Halit Ziya Uşakgil'e Ait Metnin Tarihi.....	18
1.6.13. Reşat Nuri Güntekin'e Ait Metnin Tarihi.....	18
1.6.14. Celal Sahir Erozan'a Ait Metnin Tarihi.....	19
1.6.15. Halit Fahri Ozansy'aAit Metnin Tarihi.....	19
1.6.16. Ali Canib Yöntem'e Ait Metnin Tarihi.....	19
1.6.17. Muallim Naci'ye Ait Metnin Tarihi.....	20

1.6.18. Mehmet Emin Yurdakul'a Ait Diğer Metinlerin Tarihi.....	20
1.6.19. Tevfik Fikret'e Ait <i>Haluk'un Amentusu</i> Şiirinin Tarihi.....	21
1.6.20. Nazım Hikmet'e Ait Metnin Tarihi.....	21
1.6.21. Refik Halit Karay'a Ait Metnin Tarihi.....	22
1.6.22. Halit Ziya Uşakgil'e Ait Diğer Metnin Tarihi.....	22
1.6.23. Tevfik Fikret'e Ait Diğer Metnin Tarihi.....	22
1.6.24. Hüseyin Siret Özsever'e Ait Metnin Tarihi.....	23
1.6.25. Cenap Şahabettin'e Ait Metnin Tarihi.....	23
1.6.26. Namık Kemal'a Ait Öykünün Tarihi.....	24
1.6.27. İsmail Hikmet Ertaylan'a Ait Metnin Tarihi.....	24
2. BÖLÜM: EDEBİYAT BİLGİLERİ.....	26
2.1. Genel Edebiyat Bilgileri.....	26
2.2. Azerbaycan Edebiyatı Bilgileri.....	32
2.3. Türk Edebiyatı Bilgileri.....	37
2.3.1. Tanzimat Edebiyatı.....	37
2.3.2. Edebiyat-I Cedide Ve ya Servet-İ Fünun.....	40
2.3.3. Milli Edebiyat.....	44
2.3.4. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı.....	47
3. BÖLÜM: METİNLERDE TÜRK EDEBİYATI YAZARLARI HAKKINDA BİLGİLER.....	49
3.1. Hüseyin Siret Özsever (1872 - 1959).....	49
3.2. Namık Kemal (1840 - 1888).....	50
3.3. Halit Hürrem Sebribeyzade	52
3.4. Faruk Nafiz Çamlıbel (1893-1973).....	52
3.5. Mehmet Emin Yurdakul (1869-1944).....	54
3.6. Tevfik Fikret (1867-1919).....	56
3.6. Ömer Seyfettin (1884-1920).....	58
3.7. Refik Halit Karay (1888-1965).....	59
3.8. Halit Ziya Uşakgil (1867-1945).....	60
3.9. Reşat Nuri Güntekin (1889-1956).....	61

3.10. Celal Sahir Erozan (1883-1935).....	63
3.11. Halit Fahri Ozansoy (1891-1971).....	63
3.12. Ali Canip Yöntem (1887-1967).....	64
3.12. Muallim Naci (1849-1983).....	65
3.13. Nazım Hikmet (1902-1963).....	66
3.14. Hüseyin Cahit Yalçın (1875-1957).....	68
3.15. Cenap Şahabettin (1870-1934).....	69
3.16. İsmail Hikmet Ertaylan (1889-1967).....	70
4. BÖLÜM: METİNLERİN DİL KONUSU.....	71
4.1. Tanzimat Edebiyatına Ait Metinlerin Dil Konusu.....	71
4.2. Edebiyat-ı Cedide veya Servet-i Fünun'a Ait metinlerin dil konusu.....	72
4.3. Milli Edebiyat'a Ait Metinlerin Dil Konusu.....	75
4.5. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'na Ait Metinlerin Dil Konusu.....	78
5. BÖLÜM: KAVRAMLAR.....	80
5.1. Hürriyet Kavramı.....	80
5.2. Hürriyet Kavramı.....	82
5.3. Vatanseverlik Kavramı.....	83
5.4. Geleceğe İnanç Kavramı.....	85
5.5. Sosyal Sorun Kavramı.....	87
5.6. Aşk Kavramı.....	88
5.7. Ayrılık Kavramı.....	89
SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA.....	93
ÖZGEÇMİŞ.....	95

GİRİŞ

Osmanlı toplumunda 18. yüzyıldan sonra batı kültürünü benimsemek yolunda çalışmalar yapılmıştır. Askeri ve siyaset alanındaki gelişmeler bir süre sonra edebiyata da etkisini göstermeye başladı. Özellikle batıyı gören ve yakından tanıma olanağını bulan edebiyatçılar yeni bir edebi akımın ilk habercileri oldular.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1839'da kabul ettiği Tanzimat reformu, doğrudan Avrupa'nın etkisi ile alakalı idi. Daha açık bir ifadeyle söylersek Tanzimat reformu, Avrupa ve Rusya müdahalesine karşı Osmanlı İmparatorluğu'nun "varlığını sürdürmek için yürüttüğü politik, sosyal ve kültürel bir harekettir". Uygulanan reformların edebiyatı etkilediğine şüphe yoktur. Bu nedenle Tanzimat, aynı zamanda Avrupa kültürünü Osmanlı halkı için kabul ettirmek yolunda devletin attığı adım olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak, Avrupa edebiyatının Türk edebiyatına hem biçim hem de içerik açısından etkisini yansıtan Tanzimat edebiyatı oluşturulmuştur. Tanzimat edebiyatı Avrupa edebi modelinin Türkiye'de kabulü ve gelişmesi demektir.

1895 yılında ise Türkiye Türk edebiyatı hayatında yeni dönemin – "Servet-i Fünun"un temeli atıldı. Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Faik Ali, Hüseyin Cahit Yalçın, Mehmet Rauf, Süleyman Nazif, İsmail Sefa ve diğer söz sanatının ünlü temsilcilerinin de mensubu olduğu bu edebi hareket edebiyatın yeni modelinin oluşmasına neden oldu.

Yeni Türk Edebiyatının örnekleri Türkiye'de meydana geldikten kısa bir süre sonra Azerbaycan'da da yayınlanmaya başlamıştır. Bunun başlıca nedeni Azerbaycan'da seve seve okunan İstanbul'da basılan kitaplar ve dergiler olmuştur. O dönemde Bakü'de de yayımlanan kitap ve dergilerde de Türk yazarların eserlerine her zaman geniş yer verilir, onların eserleri hakkında ciddi araştırma ve eleştiriler yazılırdı.

Bu metinler, Türkiye ile Azerbaycan arasındaki edebi ilişkiler açısından önemlidir ve farklı edebi türlerle ilgili çalışmaları içerir. Metin yazarlarına gelince, Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Namık Kemal, Rıza Tevfik, Muallim Naci, Nazım Hikmet, Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Reşat Nuri Güntekin gibi isimler olduğunu söyleyebiliriz.

Bu metinler Türkiye'de yayın yapıldığı dönemde Azerbaycan'da da yayılıyordu. Yeni edebiyatın temsilcileri Türkiye'de tanındığı kadar Azerbaycan'da da tanınıyor,

seviliyor, okunuyordu.

Geçen yüzyılın başlarında Azerbaycan'da ortaokul ders kitaplarına Yeni Türk Edebiyatı'nın temsilcileri, onların eserlerinden örneklerlelenmiş ve kendileri hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Bunlar Abdulla Şaik, Ferhat Ağazade, Mahmudbey Mahmudbeyov, Hanefi Zeynallı, İsmail Hikmet, Atababa Musahanlı'nın hazırladıkları ders kitaplarıdır. Ayrıca kitap şeklinde yayınlanan "*Bakü'de Türk Edebiyatı*", "*Türk edebiyatının müntehabatı*", Nazım Hikmet'in "*Güneşi ićenlerin türküsü*" kitaplarını belirtebiliriz.

Bu bağlamda, Bakü Arşivlerinde muhafaza edilen Yeni Türk Edebiyatına ait metinleri, bu konudaki çalışmaların önemini ve bu metinlerin özelliklerini vurgulayarak değerlendireceğiz.

1. BÖLÜM

METİNLERİN ÖĞRENİLMESİ

1.1. Edebiyat Tarihçiliğinde Metinlerin Öğrenilmesinin Önemi

Dünya halklarının el yazması metinlerini oluşturması tarihine bakıldığında belli oluyor ki, metin teşekkülü açısından durum aynı değildir. Bazı halklarda bu süreç daha erken, bazılarında ise daha geç başlamıştır. Doğu ülkelerinde el yazması kitabı kendi varoluşu, eskiliği ve değeri ile seçilmekle yazı grafikleri, düzenleme prensipleri, illüstrasyon meseleleri açısından bir takım benzer belirtilerin yanı sıra, son derece ciddi, farklı özellikler ile de ilgi çekiyor. Örneğin, Arap harfleriyle oluşturulmuş yazmaları hem kalite, hem de miktar açısından başka hatlarla oluşturulmuş elyazmalardan kat kat fazladır. Hatta onların miktarının kıyaslanamaz derecede farklı olduğu bellidir. Arap grafikli Türk, Azerbaycan, Fars ve diğer dillerde yazılan el yazma metinleri, kitapları kültür tarihinin kıymetli, önemli yadigarı olmakla beraber, bu hatla yazan tüm halkların manevi zenginliğidir.

Elyazmaları, arşivlerde muhafaza edilen eski kitaplar ve metinler belirli bir dönemin değerli göstergeleri olmanın yanı sıra, halkın milli-manevi hazinesi gibi tarihin gerçek hafıza gerçekliğini yansıtır. Bu materyaller, yazma metinler her halk için vazgeçilmezdir, çünkü onlar mensup olduğu halkın geçmişini, kültürel hayatını, maneviyatını içermektedir. Eski metinlerin incelenmesi milli-manevi, dini-ahlaki, tarihi, edebi, felsefi ve bölgesel açıdan geniş bir alanı kapsadığı için çok büyük önem arz etmektedir.

El yazısı veya arşiv metni denilince geniş anlamda değerli bir kültür kategorisi öngörülüyor ve bu kavramın ister Azerbaycan, Türkiye ve Şark, gerekse dünya kültüründe yerini belirlemek için tarihi-kronolojik evreler üzere çokboyutlu bilimsel araştırmalar yapmak gerekir. Genel olarak, metinlerin önemi, zengin ve devasa kültürün kaynağına bağlıdır; bu metinlerin incelenmesi, büyük medeniyetin ayrılmaz bir parçası olarak görülür.

Tarihe ve kültüre dair yazma metinlerin incelenmesi, gerekse yazmaların düzenlenmesinde tarihi gelişim istikametlerinin belirlenmesi açısından, klasik

metinlerde tespit edilmiş olan tahrifleri ve onları doğuran nedenler belirlenerek sistematik şekilde değerlendirilmesi, aynı zamanda çağdaş yazma metin biliminin özünü oluşturan tarihin ve kültür coğrafyasının incelenmesi bu alanın öğrenilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Öte yandan, bu tür çalışmalar, Türk edebi eleştirel düşüncesinin incelenmesinde paha biçilmez yardım sağlayacaktır.

Metinlerin önemi onların öğrenmesi ile alakalıdır. Her bir metnin dili, üslubu, biçimi, konusu bu metin üzerine bu yönde özel araştırmalar yapılmasını zorunlu kılar. Nitekim metin bilimi, kelimenin geniş anlamında edebi eserlerin okunmasının, öğrenilmesinin ilkelerini ve yöntemlerini özetleyen bir filoloji bilimidir.

Yazmaların öğrenilmesi halkların milli kültürüne, diline, tarihine olan eski ve yanlış bakışlara son vermek, olayları yeni bakış açısıyla gözlemleyerek değerlendirmek açısından, mevcut dönemin tarihi-kültürel, sosyal ve milli idrakının temel etmenlerinden birine dönüşmüştür. Bu alanda yapılan çalışmaların en önemlisi halkın manevi değerlerini kendisine iade etmek, tarihini, dilini, alfabetini olduğu gibi sunmaktır.

Metinbilimi sadece edebiyat tarihi için değil, aynı zamanda kültür tarihi için de büyük önem arz etmektedir. Edebiyat ve kültür tarihinin doğru ve tarafsız bir şekilde öğrenilmesi, klasik metinler üzerinde yapılan tekstoloji çalışmaları bilgilerin netliğine az bağımlı değildir. Öyle ki, orta yüzyıllarda yaratılmış eserler ayrı ayrı yazarların dünya görüşlerini, yeteneklerini, sanatsal faaliyetlerini, bilime kattıkları yenilikleri vb unsurları yansıtan yazılı anıtlar ölçülemez oldukları gibi, kültür tarihini aydınlatan başlıca kaynaklardır. Bu yüzden de klasiklerin ayrı ayrı yüzyıllarda yaratmış oldukları eserlerin düzgün bilimsel metinlerini hazırlamak ve onları kendi yazarlarına mensup etmek her şeyden önce edebiyat ve kültür tarihinin doğru öğrenilmesi demektir. Bu, metin biliminin niteliğini karakterize eden temel özelliğidir (Şerifli, 2001:13).

1.2.Edebi İlişkiler Bağlamında Metinlerin Araştırılmasının Önemi

Zengin edebi ve sanatsal mirasa sahip arşiv metinleri ana dilli edebiyatın örneklerinin derlenmesi, öğrenilmesi halkın sanatsal tefekkürünün ve edebi dilinin araştırılması alanında önemli bir mesele olarak önümüzde durmaktadır. Türkçe yazılmış olan şiir, düzyazı ve folklor örneklerinin, tarih ve kültüre dair eski el yazmaların, arşivlerde tutulan çeşitli dönemlere ait metinlerin bugüne kadar doğru şekilde

derlenmediği ve yayınlanmadığı, modern bilimsel düzeyde incelenmediği unutulmamalıdır. Tarih ve kültüre dair metinleri incelemek yerine, bireysel olarak anıtların bilimsel ve eleştirel metinlerinin hazırlanması, yayınlanması için daha fazla çalışmalar yapılmıştır.

Edebi metinlerin, arşiv materyallerinin önemi onların tarihlerinin net belirlenmesi ve somut kişiye aidiyetinin doğrulanması ile daha da artıyor. Azerbaycanlı bilim adamı Nazim Yarmammadov bu değerlendirmeyi aşağıdaki şartlara göre şöyle belirliyor:

“Elyazmaları, arşiv metinleri eski kültürel mirası halkın hafızasında yeniden canlandıran, geçmiş ile modern kültür arasında köprü oluşturan son derece güvenilir ve sadık emanettir. Bu arada, tartışmalı ve zor konulardan biri de metinlerin kapsamını tanımlamaktır. Bu konunun netleştirilmesi çeşitli faktörlerle ilgilidir:

1. Dil faktörü.
2. Eser sahibinin milli kimliği.
3. Coğrafi faktör.
4. Eserin hattatı, tezhipçisi, ressamı ve ciltcisinin kimliği.

Eserin dilinden bağımsız olarak Azerbaycanlı yazarlar tarafından aktarılmış, yazılmış eserler Azerbaycan kitap kültür mirası olarak kabul edilir. Eserin yazarı azerbaycanlıysa, başka yerde yaşıyorsa, bu eser yine Azerbaycan kitap kültürüne ait edilir. Eserin yazarı azerbaycanlı değil, fakat kitabın hattatı, tezhipçi-ressamı ve ciltcisi azerbaycanlıdır. Bu da Azerbaycan el yazması kitabının bir parçasıdır.

1. Yazarı Azerbaycanlı olan el yazması kitapları;
2. Başka uluslardan olup, Azerbaycan’da yaşayıp yazan yazarların kitapları;
3. İlk önce başka ülkelerde hazırlanmış ve Azerbaycan’da yeniden yüzü aktarılan, daha doğrusu Azerbaycanlı ustalar tarafından yazılıp düzenlenen el yazması kitapları;
4. Başka doğu ülkelerinde oluşmasına rağmen, Azerbaycan’da genel ve özel kütüphanelere giren kitaplar;
5. Aslı başka dilde oluşturulan ve Ortaçağ’da Türk-Azerbaycan diline çevrilen el yazması kitapları (Yarmammadov, 2009:14).

Azerbaycan müze ve elyazma arşivlerinde korunan elyazma materyalleri, edebi ve kültürel bilgilerle zengin olan metinleri tarihsel olarak değerlendirdiğimizde ilginç bir manazara ile karşılaşılıyor. Arşiv ve elyazma koleksiyonlarında tutulan materyaller içinde daha eski bir devire ait olan elyazmaların tarihlendirilmesi kolay değildir.

Nitekim, Azerbaycan'da hazırlanan ilk yazma kitapların orijinalleri bize gelip ulaşmadığından, onların ne zaman ve nerede oluştuğunu net söylemekmümkün değildir. Ama bilinen olgular yazma sanatının Azerbaycanda IX. yüzyıldan teşekkül ettiği fikrini doğrulamaktadır.

Maalesef Azerbaycan'da oluşturulmuş olan yazma kitapların kemiyeti ve renkli repertuarı hakkında halen sahih bilgi yoktur. Yazmaların büyük çoğunluğu çeşitli nedenlerle tahrip edilmiş ve başka ülkelere taşınmış, götürülmüştür. Böylece günümüze ulaşan yazmaların sayısını belirlememizi zorlaştıran daha önemli bir neden ortaya çıkıyor: Bu onların tüm yeryüzüne yayılması, bir bölümünün özel koleksiyonlarda, diğer kısmının ise yabancı müze ve kütüphanelerde bulunması ile ilgilidir. Öte yandan, pek çok kütüphane fonunda bulunan el yazmaları kataloğu da henüz basılmamıştır.

İslamiyetin başlangıcında yazılan eserlerin elyazmaları, yazmaların yazıldığı gibi değil, daha sonra bu kitaplardan aktarılan nüshalar şeklinde günümüze gelmiştir. Yüzyıllardır yazmaların yüzü defalarca aktarılmıştır. Yüzünü aktarırken katiplerin bıraktığı hatalar, ek ve tahrifler orijinal metnin değiştirilmesine neden olmuştur. Öyle ki, günümüzde metni orijinala uygun olan kitap bulmak zordur. Bu bakış açısından, el yazmalarının alınması ve karşılaştırmalı olarak çalışılması, oryantalizm açısından önemli bir sorun olmaya devam etmektedir (Yarmammadov, 2009:18).

1.3.Türkiye-Azerbaycan Edebi İlişkileri Bağlamında Türk Edebiyatına dair Bilgilerin Tanımında Metinlerin Rolü

Türk dilli metinlere, elyazma materyallerine bakıldığında, çeşitli alanları kapsayan tür ve konulara rastlasak bile, burada genel edebiyatın, tam olarak da şiirin tuttuğunu görüyoruz. Cüng (şiirler koleksiyonu), Tezkire (antoloji), mecmua vb. kitap kültürünün özgün ve popüler türlerinden sayılır.

Zamanın farklı talep ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş olan, bireysel zevklerden ve arzulardan oluşan, çeşitli ortamlardan kaynaklanan, çeşitli koşullarda, çeşitli edebi süreçlerde gelişmeye yönelik olan, ayrı ayrı tarihi zamanların imkanları elyazma ve arşiv materyalleri henüz tutarlı ve sistematik bilimsel araştırmaya tabi olmamıştır. Çeşitli adlarda, çeşitli yazarların şiirlerinin bir mecmuada toplanması bir daha kanıtıyor ki Müslüman Doğu ülkelerinde edebiyatın yaygın biçimi şiir olmuştur.

Bu durum Fars ve Türkdilli edebiyat için tipikti ve 18.-19. yüzyıllarda daha kapsamlı hale gelmişti. Bu yıllarda ilginç ve büyüleyici tasarımlı, sayısız şiir koleksiyonu olarak ilgi çeken cönkler, elyazma topluları oluşturuldu. 19. yüzyılda ortaya çıkan cönkler, edebi metinler iki gruba ayrılabilir:

1. Profesyonel yazarlar tarafından derlenmiş mecmualar;
2. Edebiyatseverler tarafından derlenen mecmualar.

İkinci grup iki alt gruba ayrılabilir:

- a) Basit, lakin kendine özgü sistemi olan mecmualar;
- b) Belirli bir sisteme sahip olmayan genel mecmualar.

Kuşkusuz, cönklerin düzenlenmesi için prensipleri, yöntem ve teknikleri olan birinci gruptercih edilmiştir.

Cönklerin düzenlenmesi tasarımcısının edebi zevkine uygun olmasına rağmen, malzemenin seçimi ve düzeni her cönk için farklıydı. Cönkler üzerine yaptığımız çalışmalar sonucunda elde ettiğimiz genellemeler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- a) aynı edebi tarza ait olan şiirlerin yerleştirilmesi (örneğin: kaside, gazel, rubai vb.)
- b) mecmuaya modern şairlerin şiirlerinin dahil edilmesi;
- c) şiirlerin mecmuaya konusuna göre dahil edilmesi (didaktik, lirik vs.);
- d) şairlerin şiirlerinin mecmuaya coğrafi prensipler üzere dahil edilmesi (Karabağ şairlerinin, Bakü şairlerinin şiirleri vb.);
- e) Azerbaycan (Türk) ve Farsça olan şiirlerin mecmuaya dahil edilmesi;

XIX yüzyılda Türkdilli el yazma geleneğinin gelişmesinde seleflerin ve muasırlarının “Divan”larının aktarılması özel bir yer tutuyor.

O dönemde taşbasma yöntemi ile kitap basımının gelişimi, yazma kitabının gelişimi ile paralel gidiyordu. Edebi yazılı anıtlar içerisinde Azerbaycan şairi Muhammed Fuzuli'nin (1448-1556) eserlerinin nüshaları, özellikle, Azerbaycan dilinde olan “*Divan*”ının elyazması dikkat çekiyor. Füzuli “*Divan*”ının XIX. yüzyılda kurulmuş bir takım örnekleri hem sanatsal tasarım, hem de metinbilimsel araştırma açısından önem arz etmektedir. Araştırma sırasında divanın Azerbaycan'ın çeşitli yerlerinde aktarılmış 20'den fazla elyazması ortaya çıkarılmıştır (Yarmammadov, 2009:99).

XIX yüzyıl Azerbaycan yazma kitaplarını inceleyerek onlar hakkında geniş

bilimsel fikir oluşturmak, bu büyük kültürel zenginliği çağdaş bilimsel edebi camiayatanıtmak çözüm bekleyen meselelerdendir. Bu konular çeşitli bilimsel çalışmalarla çokboyutlu şekillerde çözülebilir. Bu döneme (XIX. y.y.-S.A.) ait Azerbaycan elyazmalarının tam listesi henüz tespit edilememiştir. Bu yazılar, çeşitli kütüphanelerden ve elyazması merkezlerinden dünyaya yayılmıştır. Ayrıca İran ve Türkiye kütüphane ve özel koleksiyonlarında XIX. yüzyıla dair ne kadar Azerbaycan yazma kitabının olduğu da bilinmemektedir. XIX. yüzyıla ait Azerbaycan el yazması kitabı, sadece kültürümüz ve edebiyatımız için değil, Türk kültürü, Arap ve İran kültürü açısından, tek kelimeyle İslam kültürü için de önemlidir. Elyazmaları Enstitüsü koleksiyonunda saklanan XIX. yüzyıl Türk dilli el yazması kitapları da ilginçtir. Belirtmek gerekir ki, XIX yüzyıl, Azerbaycan yazı kültürünün gelişme dönemi gibi önemlidir, şöyle ki, Azerbaycan dilinde olan kitapların sayısı hızla arttı. Azerbaycan'ın XIX. yüzyıl yazı kültürü ve edebiyatı milli bilincin oluşum ve geliştirilmesinde önemli dönem olarak değerlendiriliyor.

XIX yüzyılda Türkçe yazma kitaplarının yazma stili, esasen iki yönde gelişmişti.

1. Nastalîk
2. Şikeste-i Nastalîk

Türk dili elyazmalar çoğunlukla şiirden ve sanatsal-edebi eserlerden oluşurken, onların arasında Ortaçağ'ın yazılı mirasının çeşitli türlerini yansıtan çalışmalar da az değildir.

Türkiye - Azerbaycan edebi ilişkilerinde kütüphanelerde, camilerde ve medreselerde bulunan edebi metinlerin öneminden bahsederken Akhalski kütüphanesi ile ilgili olayı belirtmek yerinde olacaktır.

İşgalcı güçler tarafından yıkılan kütüphanelerimizden olan Akhalsikede bulunan Ahmediye kütüphanesi olmuştur. Azerbaycan Türklerinin eğitimi için Ahmet Paşa tarafından kurulmuş Türk okulu veya Akademi kompleksinde oluşturulan kütüphane ve cami onun kendi adı ile "Ahmediye" kütüphanesi ve mescidi şeklinde adlandırılmıştır. Ahmet Paşa'nın hayırseverliği sayesinde oluşturulan bu eğitim merkezinde Türkçe, Arapça ve ara sıra Farsça dersler verilmiştir. Bu akademide faaliyet göstermiş kütüphane de onun öğrencilerine hizmet etmiş ve oraya toplanan kitapların, yazmaların hepsi vakıf edilmiştir. Kütüphane yedi hazineden oluşup, genellikle bilimsel eserleri ve öğretim sürecinde kullanmak için orta çağlarda hazırlanan ders kitaplarını kapsamıştır.

1828-1829 yıllarında Rusya-Türkiye savaşı sırasında, general Rayevski'nin askeri birlikleri tarafından Ahalski şehri tutulduktan sonra A.A.Bakıhanov Muravyov'la birlikte askeri ganimet gibi Ahmed Paşa'nın bu eğitim ocağında oluşturulmuş kütüphanesinin en değerli elyazmalarına el konulması konusunda talimat aldı. 1828 yılının Eylül-Ekim aylarında A.A.Bakıhanov bu kütüphaneden 148 adet bilimsel açıdan önemli el yazma kitaplarını ve Kuran'ın iki nadir nüshasını götürürken onların Rus ve Arap harfleriyle listesini tasarladı (Şerifli, 2001: 96).

1.4. Metinlerin tarihi-künyesi

Araştırma yaptığım metinlerin bir bölümü Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Muhammed Fuzuli adına Elyazmaları Enstitüsü'nde bir bölümü ise Mirza Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi'nde muhafaza edilmektedir. Metinlerin tarihi-künyesi hakkında yazmadan önce onların korunduğu yerlerle ilgili bilgi vermek istiyorum.

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Muhammed Fuzuli adına Elyazmaları Enstitüsü Ortaçağ Şark yazılı mirasının derlenmesi, ayarlanması, muhafazası ve yayını üzere tek bir merkez olarak 1950 yılında Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Nizami adına Edebiyat Enstitüsü El Yazması Bölümü bazında kurulmuştur. Elyazmaların ülkemizde derleme işine yirminci yüzyılın başlarından Sovyetlerin ilk yıllarından başlanmıştır. 21-24 Eylül 1924'te Bakü'de Birinci Ümumazerbaycan diyarşunaslar kurultayı yapıldı. Burada kültürel kuruculukla ilgili başka şeyler arasında Azerbaycan'ı Tetkik ve Tettebbö toplumu nezdinde özel eski baskı kitapları ve el yazmaları şubesi olan bilimsel kütüphane düzenlenmesi konusuna da bakıldı. 1929 yılında Azerbaycan'ı Tetkik ve Tettebbö Cemiyeti Azerbaycan Devlet Bilimsel Araştırma Enstitüsü'ne dönüştü. 1986 yılında Respublika Elyazmalar Fonunun bünyesinde Elyazmalar Enstitüsü kurulmuştur.

Enstitünün Yazma Fonu'nun esasını önceleri ortaçağ kütüphanelerine, ayrıca, Azerbaycan'ın XIX-XX. yüzyıllarda yaşamış ünlü devlet ve kültür adamlarından Abbaskulu ağa Bakıhanov, Mirza Feteli Ahundzade, Ebdülgani Efendi Halisekarizade, Hüseyin Efendi Gayıbov, Behmen Mirze Kaçar, Mir Muhsin Nevvab ve başkalarının özel koleksiyonlarına dahil olan materyaller oluşturmaktadır. Şu anda Muhammed

Fuzuli adına Elyazmalar Enstitüsü dünyanın en zengin yazma hazinelerinden biri haline gelmiştir, buradaki Arap harfli eski yazılı anıtlar içeriği ve nadir olması açısından en ünlü kütüphane ve müzelerden geri kalmıyor. Elyazmalar Enstitüsü'ün bölmelerinden biri Şahsi arşivlerin tetkiki bölümüdür. 1986 yılında kurulan bu bölümde farklı dönemlerde yaşamış Azerbaycan yazar ve devlet adamlarının, kültür alanında ünlü olan şahsiyetlerin şahsi arşiv fonları korunmaktadır. Bu arşivlerde yalnızca Azerbaycan edebiyatına, diline, tarihine, kültür ve sanatına değil, diğer halkların tarih ve edebiyatına, kültür hayatına dair bilgiler, yayınlanmamış metinler, örnekler de bulunmaktadır. Bu belgeler arasında Türk edebiyatının farklı dönemlerine ait ve farklı tarz, üslupta yazılan ve çeşitli konuları içeren metinler, örnekler de mevcuttur.

Mirza Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi, yalnızca Kafkasya'da değil, aynı zamanda Avrupa'da da en büyük ulusal kütüphanelerden ve en büyük kitap depolarından biridir.

Kütüphane 1922 yılında kurulmuş, resmi olarak 23 Mayıs 1923'te açılmıştır. Kütüphane kurulduktan sonra onun fonuna İmparator Teknik Cemiyetinin Bakü şubesinin ve Bakü Toplumsal (İctimai) Cemiyeti'nin kütüphanelerinin fonlarından 5000 nüsha kitap verilmiştir.

1923 yılından bu güne kadar gelişen kütüphane genel olarak fonun kompleksleştirilmesine yer ayırmıştır. 1925 yılında fonda 51000, 1928 yılında ise 300000 adda kitap, dergi, gazete, kart ve diğer baskı eserleri içeriyordu. Yalnızca 1928 yılında yurt dışından 50 adda basın eserleri alınmıştır. 1939 yılında ise kütüphaneye büyük düşünür, drama yazarı ve eğitimci Mirza Feteli Ahundov'un ismi verilmiştir.

Şimdi Milli Kütüphane'de 24 şube mevcuttur. Kütüphanenin fonu 4 604 133 nüsha ihtiva etmektedir.

1.5. Elyazma Metinlerinin Tarihi ve Dönemleştirilmesi

Metnin tarihi edebi kaderini ortaya çıkarırken ve edebi evrimin kurallarının belirlenmesinde tekstoloji araştırması genel bir öneme sahip oluyor. Bu işlevde metnibilimsel edebi incelemenin bir yöntemi olarak görülür ve edebiyatın çeşitli sorunlarının çözümünde belirli bir işlev görür. Bu açıdan metnibilimsel araştırma edebi incelemenin gerekli ilk aşamasıdır. Edebiyatın ve toplumun gelişim ve değişim

eğilimleri metinlerin değişiminde de yansımaları buluyor. Bu açıdan metinbilimsel gözlemler edebiyatı bir süreç, eseri ise kendi döneminin ürünü olarak anlamaya yardım ediyor. Metinbiliminin karşılaştırmalı-tarihi ve tipolojik araştırmalara katılımı bununla belirleniyor. Metnin tarihine yakından vakıf olmadan bu tür incelemeler yapmak çok zordur.

Metnin tarihi bazında hem yaratıcılık sürecinin restorasyonu hem de edebi sanat tarihinin incelemesi yapılır. Yaratıcı süreci restore etme suretiyle, metinbilimin edebi sanat psikolojisini, kavrayış ilkelerini, çeşitli dönemlerde oluşmuş eserlerin yansıttığı yaşamı anlamaya yardımcı oluyor. Eleştiri ve kamuoyu, edebi zevkler, editörler ve bakışları, dönemin ideolojik ve siyasi eğilimleri metinlerin tarihinde yansımaktadır. Tüm bu denilenlerle yazısı ile basılan metnin farkıyla yansıtılır ve bunlar incelenir. Metinbilimi eserin filoloji ve tarihi-edebiyatında da büyük öneme sahiptir.

Metin tarihinde, metinbilimin incelediği birtakım özel konular vardır. Bu konulardan biri atribüsiya atteteza (yazar olmamanın kanıtı), yazılma tarihini belirleme, yerelleştirme (eserin, onun kaynaklarının, seçeneklerinin belli bir mekanla bağlantılandırılması) ve diğer konuları içerir. Yazarın tespitinin özel bir işlevi de edebi dolandırıcılıkların ortaya çıkarılmasıdır.

Edebi metinlerin yayınlanması (bilimsel neşir) metin tarihinin öğrenilmesi ile ilgilidir ve onu doğrudan devam ettirir. Klasiklerin sağ iken ve ölümden sonra yayınlanmış eserlerinin, telif yayınlarının öğrenilmesi de metinbilimi kapsamına girer. Metinlerin geniş okurlar için yayını metinbiliminin önemli uygulamalı alanlarından biridir. Metnin yayını sırasında bir takım sorunlar ortaya çıkabilir: metnin seçilmesi, derleme, veri tabanının (mukaddime yazılması, açıklamalar, göstergeler vb.) hazırlanması vb. Onların pratik çözümü yayının yöneltildiği istikametlerden etkili olarak hangi türde olmasına bağlıdır. Bu açıdan bilimsel ve popüler yayınlar ayırt ediliyor. Bilimsel yayınların kendisi de diplomatik (kaynak metnin net verilmesi) ve eleştirel yayınlara ayrılır. Diplomatik yayınların dili ve yazım kuralları çağdaş dönemdekinden farklı eski kaynakların basımı esnasında uygulanır. Bu zamanda kaynağın dış görüntüsünü de yansıtan faksimile yayınlardan da yararlanılabilir. Sıradan eleştirel yayınlara varsayımsal (spekülatif) ve konvansiyonel yayınlar ayırt edilir.

Metnin doğruluğuna ulaşmak için bilimsel analiz yöntemi kullanılır. Metnin eleştirisi, metnin kendi orijinalliği açısından uygulanır, metnin okunması sırasında

kasıtsız suiistimalleri düzeltmeyi amaçlamaktadır. Aşırı hatalar düzeltilmez. Bunlar hakkında sadece açıklamalarla bilgi sunulur.

Sanatsal metin üzerinde araştırma ve çalışma çok eskilerden beri bilinmektedir. Metin bilimi daha sonra bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Metinbilimi terimi, Avrupa'da tekstoloji biçimindedir. Bu, Latince "*textus*", yani dokuma, kelimeler arasında ilişki ve Yunanca "*logos*" - "*bilgi, bilim*" anlamlarına gelen kelimelerin birleşiminden türemiştir.

Metnin belirlenmesi sırasında çeşitli yöntemler kullanılır. Bu ise söz konusu metinlerin oluştuğu ve mevcut olduğu ortama, onların bulunduğu durum ve okur ilgisinin düzeyi ile belirlenir. Bu açıdan en kötü korunmuş metinler antik yazarların eserlerinin metinleridir. Onların restorasyonu için bilimsel-kritik yöntem, hipotezlerden, divinizmden (eksik sözcüklerin ve cümlelerin düşünülmesi ve bastırılması) ve varsayımlar (herhangi bir olguya veya belgeye dayanmadan doğrulanması) kullanılır. Ancak tüm bu yöntemler sayesinde restore edilmiş metnin kendisi de spekülasyon niteliği taşıyor ve tam anlamıyla asıl metin sayılamaz.

Tarihsel kaynaklara uygulayacak olursak, metinbilimi iki bölüme ayrılır: kaynak çalışmaları ve arkeoloji. Bu durumda, metnin tarihsel bir kaynak olarak stabilizasyonu kabul edilemez. Benzer şekilde, dil tarihi kaynaklarında eserin dilinin farklı zamanlarda ve farklı coğrafi alanlarda değişmesi diyalektoloji ve tarihi dilbilim için büyük önem arz etmektedir. Açıkçası, burada metinbilimin görevi orijinal metnin restorasyonu değildir.

Metinbiliminin genel araştırma metodunu edebi-sanatsal metnin filoloji analizi oluşturmaktadır. Bir tür sanat dalı olan edebiyatın ihtivasına ve özgünlüğüne dayanır. Dahası, edebiyat aynı zamanda tarihsel bir olay olduğu için, çalışmanın anlamı tarihsel gelişim ve değişimde ele alınır. Tüm unsurlarının işlevini ve ilişkilerini tanımlar. Bütün bunlar geniş bir tarihsel-edebi ve kültürel-tarihsel bağlamda ele alınır. Eser üzerinde bir metinbilimi çalışması yaparken, hem fikir-içerik hem de yapı-şekil özellikleri bağlamında analiz edilir. Ayrıca analogi, hipotez ve diğer yöntemler kullanmak da mümkündür.

Metinbilimi çalışmalarının karşılaştığı temel şartlardan biri tarihselliktir. Araştırma bu ilke tarafından yönlendirildiğinde, çalışmanın oluşturulduğu kültürel ve tarihsel-edebi çevreden gelen birtakım karanlık konuları açıklamak mümkündür. İkinci

prensip kompleks yaklaşımdır. İşte bu prensibin yardımıyla belirli eserin metninde gerçekleşen tüm değişiklikler dikkate alınır. Aynı zamanda kompleks yaklaşım yöntemi edebi “yazarların” da dikkate alınmasını gerektirir. Bu terim hem aynı yazarın başka eserlerini, hem de benzer koşullarda yazan başka yazarların eserlerini öngörmektedir. Ayrıca çalışmanın güncel ve daha sonraki edebi çevrelerde etkilerini inceler.

Metindeki değişimlerin keyfiyetini belirlerken, sadece tür değişiklikleri değil, aynı zamanda çalışmanın içeriğini etkileyen sanatsal detaylar ve değişim fikri de dikkate alınmalıdır. Sonuç olarak, metinbilimci incelediği metnin tek doğru versiyonunu belirleyebilecektir. Bu durumda, bütün metnin ve onun ayrı ayrı detaylarının bu şekilde verilmesinin nedeni bilimsel olarak açıklanabilir (Aliyeva, 2005: 30).

Herhangi bir yazma metnin tekstoloji araştırılmasında aynı metnin bu güne değin mevcut olan ve bilinen nüshaları ve baskıları dikkate alınmalıdır. Yazma örneklerinin bilimsel paleografi tasviri farklı biçimde yapılmaktadır. Metinbilimci için daha verimli olan bilimsel tasvirin aşağıdaki düzenli şekilde verilen bilgileri kapsamı gerekmektedir:

“Elyazmanın şifresi

Eserin adı

Yazar

Yazarın hayatı ve eserleri hakkında kısa bilgi

Elyazmanın kağıdı

Hatt ve mürekkep

Elyazmanın yaprak sayısı, sayfalanma usulü ve ölçüleri

Elyazmaların düzenlenmesi

Metnin haşiyelerinde verilmiş bilgi ve yorumlar

Vakıflar

Eserin metnine yazılan sonuç

Ciltin tasviri

(Şerifli, 2011:117)

1.6. Metinlerin tarihi

1.6.1. Hüseyin Siret Özsever’e ait metnin tarihi

Hüseyin Siret Özsever'in bu metni Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Muhammed Fuzuli adına El Yazmaları Enstitüsü'nde 20 numaralı arşivde muhafaza edilmektedir. Bu arşiv yazar, gazeteci ve yayıncı olan Mahammadali Sıdkı'nın şahsi arşividir. Mahammadali Sıdkı (1888-1956) yaşadığı dönemin önemli şahsiyetlerinden olmuştur. O, farklı gazetelerde ve dergilerde muhabir, editör ve muharrir olarak çalışmıştır. Bu yüzden arşivde Sıdkı tarafından işlenmiş olan çok sayıda ediplere, onların sanatsal yazılarına ve edebiyata dair belgeler bulunmaktadır. Topladığı yazılar, mektuplar, şiirler ve diğer belgeler bizim için o dönemi öğrenmek ve incelemek açısından eşsiz hazinedir.

Arşiv Elyazmalar Enstitüsüne 1956 yılında teslim edildi. 265 depolama birimi altında belirtilen belgelerin sayısı 800'e kadardır. Arşivde Mahammadali Sıdkı'nın hikaye, piyes, makale ve anılarının otograf nüshaları, özgeçmiş belgeleri, aile belgeleri, çeşitli kişilerin Mahammadali Sıdkı'ya mektupları, Muhammed Tağı Sıdkı'ya ait belgeler, fotoğraflar, basılı kitapları, gazete parçaları, boşanma kağıtları ve diğer belgeler yer alıyor (Samedova, 2015:5).

Sabahaddin Bey'e isimli şiir, arşivde *Çeşitli Şahısların Fonda olan Materyalleri* bölümünün 219 numaralı saklama biriminde muhafaza edilmektedir. Şiir Mammadali Sıdkı tarafından, beyaz kağıt üzerine siyah mürekkeple, kendisi yazısıyla, Arap alfabesiyle, Azerbaycan Türkçesinde yazılmıştır. Yazım tarihi ve yazma yeri belirtilmemiştir. El yazısı bir sayfadan oluşur. Kağıdın boyutları 22,5x35 cm-dir. Şiir her biri beş mısra olmak üzere altı bentten oluşmaktadır (Elyazmaları Enstitüsü, Arşiv 20, s.b. 219).

1.6.2. Namık Kemal'a ait metnin tarihi

Namık Kemal'e ait bu metin Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Muhammed Fuzuli adına El Yazmaları Enstitüsü'nde 20 numaralı arşivinde muhafaza edilmektedir. Bu arşiv yazar, gazeteci ve yayıncı olan Mammadali Sıdkı'nın şahsi arşividir. Arşiv Elyazmalar Enstitüsü'ne 1956 yılında teslim edilmiştir.

Elyazmada Namık Kemal'e ait şiirin ismi gösterilmemiştir, dört mısradan oluşmaktadır. Şiir "*Sen oldun cevrine...*" kelimeleri ile başlıyor.

Bu elyazması 219 numaralı depolama biriminde muhafaza edilmektedir. Elyazısı Mammadali Sıdkı'nın kişisel arşivinin *Çeşitli Şahısların Fonda Olan Materiaları bölümünde* yer alıyor. Yazılma tarihi 3 Ağustos 1913 yıl gösterilmiştir. Nerede yazıldığı belirtilmemiştir. Namık Kemal'e ait şiir Mammadali Sıdkı'nın kendi hattı ile Arap alfabesinde, Azerbaycan Türkçesinde, çizgili beyaz kağıdın çift yaprağının bir yüzüne siyah mürekkeple yazılmıştır.

Elyazmada Namık Kemal'den başka Halit Hürrem Sebribeyzade, Mirza Ebulkasim ve Mirza Hatem bey Ordubadi'nin şiirleri de vardır. Elyazmanın başında “*Şelale numara 26*” yazıyor. Elyazmanın ölçüsü 13x20,9 cm-dir (Elyazmaları Enstitüsü, Arşiv 20, s.b. 219).

1.6.3. Halit Hürrem Sebribeyzade'ye ait metnin tarihçesi

Türk şairi ve gazeteci Halit Hürrem Sebribeyzade'ye ait bu metin Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Muhammed Fuzuli adına El Yazmaları Enstitüsü'nde 20 numaralı arşivinde korunmaktadır. Bu arşiv yazar, gazeteci ve yayıncı olan Mammadali Sıdkı'nın şahsi arşividir. Arşiv Elyazmalar Enstitüsü'ne 1956 yılında teslim edilmiştir.

Elyazmada Halit Hürrem Sebribeyzade'ye ait iki şiir vardır. Bunlar “*Sen!*” ve “*Dolaşma*” adlı şiirlerdir. “*Sen!*” şiiri lirik aşk şiiridir, gazel biçiminde yazılmıştır, yedi bentten oluşuyor. “*Dolaşma*” şiiri her benti iki mısralık olmak üzere yedi benttir.

Bu elyazma da 219 numaralı depolama biriminde korunmaktadır. Elyazısı Mammadali Sıdkı'nın kişisel arşivinin *Çeşitli Şahısların Fonda Olan Materiaları bölümünde* yer alıyor. Yazılma tarihi 3 Ağustos 1913 olarak gösterilmiştir. Nerede yazıldığı belirtilmemiştir. Şiir Mammadali Sıdkı'nın kendi hattı ile Arap alfabesinde, Azerbaycan Türkçesinde, çizgili beyaz kağıdın çift yaprağının bir yüzüne siyah mürekkeple yazılmıştır. Elyazmada Halit Hürrem Sebribeyzade'den başka Namık Kemal, Mirza Ebulkasim ve Mirz Hatem bey Ordubadi'nin şiirleri de bulunmaktadır. Elyazmanın başına “*Şelale numara 26*” yazılmıştır. Elyazmanın ölçüsü 13x20,9 cm-dir (Elyazmaları Enstitüsü, Arşiv 20, s.b. 219).

1.6.4. Faruk Nafiz Çamlıbel'e ait metnin tarihi

Faruk Nafiz Çamlıbel'e ait bu metin Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Muhammed Fuzuli adına El Yazmaları Enstitüsü'nde 12 numaralı Fon'da korunmaktadır. 12 numaralı Fon XX. yüzyıl Azerbaycan edebiyatında klasik şiir geleneklerini yaşatan ve gazel ustası olarak tanınan Azer Buzovalı'nın (1870-1951) şahsi arşividir. Şahsi arşivde edebiyat ve kültür alanında tanınan şahıslara ait çok sayıda belge, elyazma korunuyor. Bunlar Yeni Türk Edebiyatının temsilcisi, Türk şairi, politikacı ve eğitimci Faruk Nafiz Çamlıbel'e ait olan "Çoban çeşmesi" şiiridir. Elyazma Azer Buzovalı'nın kendi hattı ile Arap alfabesinde, beyaz kağıda yazılmıştır. Şiir her benti dört mısra ve altı bentten oluşuyor. Şiir Azer Buzovalı'nın şahsi arşivinde Tercüme bölümünde bulunuyor. Şiirin elyazmasının tarihi 1928 yıl olarak gösterilmiştir.

1.6.5. Faruk Nafiz Çamlıbel'e ait İkinci Metnin Tarihi

Faruk Nafiz Çamlıbel'e ait başka bir metin Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Muhammed Fuzuli adına El Yazmaları Enstitüsü'nde şair, gazeteci, edebiyatçı, çevirmen, Aliabbas Müznib'in 23 no'lu şahsi arşivinde korunmaktadır. Şahsi arşivde 387 saklama birimi altında genellikle onun otografları (kendi elyazmaları) olan materyaller bulunmaktadır. Bu materyaller içinde onun özgeçmişi, mektuplar, kendine ait belgeler, eserleri, çeşitli dönemlerde ve çeşitli basın kuruluşlarında yayınladığı, araştırma için topladığı yazılar, bazı kişilerin kendisine verdiği kitaplar ve resimler var: *"Alimin özel fonunu incelediğinde onun sadece edebi, sosyo-politik faaliyetle ilgilenmediğini, hem Azerbaycan edebiyatına, edebiyatın teorik sorunlarına, klasik dönemin temsilcilerine, az bilinen edebiyatçıların yaşam ve faaliyetlerinin araştırılmasına ait kıymetli materyaller topladığını, bu alanda araştırmalar yapmakla edebiyatşünas-eleştirmen olarak da kültür tarihine katkılarını verdiğinin şahidi oluyoruz. O aynı zamanda yazılı ve sözlü Türk halk edebiyatını derleyip, araştırarak yayınlamıştır"* (Vagifkızı, 2011:8).

Faruk Nafiz'a ait ikinci şiir "Yanarım" isimli şiirdir. Şiir hem el yazısıyla, hem de makinede düz beyaz kağıda, Arap alfabesi ile Azerbaycan Türkçesinde yazılmıştır. Elyazmanın sonuna "Ankara, Teşrin evvel, 1926 yıl" notu yazılmıştır. Makine basımı ise Rus alfabesi ile yazılmıştır, hece veznindedir. Dört mısra olmak üzere üç bentten

oluşturmuştur (Elyazmaları Enstitüsü, Arşiv 23, s.b. 299).

1.6.6. Mehmet Emin Yurdakul'a ait Metnin Tarihi

Mehmet Emin Yurdakul'a ait bu şiir Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Muhammed Fuzuli adına El Yazmaları Enstitüsü'nde şair, gazeteci, edebiyatçı, çevirmen Aliabbas Müznib'in 23 no'lu şahsi arşivinde bulunmatadır. Bu şiir 296 no'lu saklama biriminde korunmaktadır. Şiir Arap alfabesi ile Azerbaycan Türkçesinde yazılmıştır. Elyazmanın yazıldığı tarihi ve yazma yeri belirtilmemiştir. Metin "*İlim, ilim! Bu ses nerden yükselmişse..*" cümlesi ile başlıyor (Elyazmaları Enstitüsü, Arşiv 23, s.b. 296).

1.6.7. Mehmet Emin Yurdakul'a ait diğer Metinlerin Tarihi

Mehmet Emin Yurdakul'a ait diğer metinler Mirza Fatali Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi'nin Arşiv şubesinde 58839 numaralı birimde bulunmaktadır. Bu metin "*Edebiyat Dersleri 1927-I*" Mecmuası'nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynallı (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Atababa Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen "*Edebiyat Dersleri 1927-I*" Mecmuasında Yeni Türk edebiyatı temsilcilerine de yer verilmiştir. Mecmua 1927 yılında "*Azerneşir*" Yayınevi tarafından az sayıda "*Zahmet Okulları*" için yayınlanmıştır. Mecmua'nın editörleri Ruhulla Ahundov, Eminbeyli ve Veli Hulufu'dur. "*Edebiyat Dersleri 1927-I*"de Azerbaycan, Türk, Rus ve Avrupa yazarlarının eserleri yer alıyor (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 58839).

Milli Kütüphane'nin arşivinde bulunan mecmuada Türk şairleri Mehmet Emin Yurdakul'un kısa özgeçmişi, "*Ya bir mezar, ya zindan*", "*Fener*" ve "*İşte o gün*" şiirleri verilmiştir. Özgeçmiş bilgileri kısadır, şairin hayatının başlıca makamlarını kapsıyor, Mecmua'nın 73. sayfasında yer almıştır. "*Ya bir mezar, ya zindan*" şiiri serbest şiir biçimindedir, 14 mısradan oluşmaktadır, Mecmua'nın 74. sayfasında yer almıştır. "*Fener*" şiiri karma şiir biçiminde, serbest şekilde yazılmıştır, 23 mısradan oluşmaktadır, Mecmuanın 75. sayfasında yer almıştır. "*İşte o gün*" şiiri ise hece

ölçüsünde olup, 19 mısradan oluşmaktadır, Mecmua'nın 76. sayfasında yer almıştır (Edebiyat Dersleri, 1927-I: 73).

1.6.8. Tefvik Fikret'e ait Metnin Tarihi

Tefvik Fikret'e ait bu metin Mirze Fatali Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi'nin Arşiv şubesinde 58839 numaralı "*Edebiyat Dersleri 1927-I*" Mecmua'sında saklıdır. Mecmua 1927 yılında "*Azerneşir*" Yayınevi tarafından az sayıda "*Zahmet Okulları*" için yayınlanmıştır. Derginin editörleri Ruhulla Ahundov, Eminbeyli ve Veli Hulufu olmuştur (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 58839).

Tefvik Fikret Azerbaycan'da sevilen ve tüm dönemlerde yayınlanan şairlerdendir. O Azerbaycan şairlerinin sanat dünyasını etkisini altına almış, hakkında birçok bilimsel makaleler, araştırmalar yapılmıştır.

"*Edebiyat dersleri, 1927- I*" Mecmuası'nda Tefvik Fikret'in "*Haluk'un Amentüsi*" isimli şiiri yayınlanmıştır. Şiir 24 mısradan oluşmuştur ve Mecmua'nın 81. ve 82. sayfalarında yer almıştır (Edebiyat Dersleri, 1927- I: 81).

1.6.9. Tefvik Fikret'e ait İkinci metnin Tarihi

Tefvik Fikret'e ait diğer metinler Mirze Fatali Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi'nin Arşiv şubesinde 57969 numaralı envanterde korunmaktadır. Bu metinler "*Edebiyat Dersleri 1927-II*" Mecmuası'nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynalı (1896-1937), İsmail Hikmet (1889-1967), Abdulla Şaik (1881-1959) ve Atababa Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen "*Edebiyat Dersleri 1927-II*" Mecmuası'nda Yeni Türk edebiyatı temsilcilerinden Tefvik Fikret'eye verilmiştir (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 57969).

Mecmua 1927 yılında "*Azerneşir*" Yayınevi tarafından az sayıda "*Zahmet Okulları*" için yayınlanmıştır. Mecmua'da Türk şairi Tefvik Fikret'in iki şiiri yer almıştır. Bunlar "*Doksan Beşe Doğru*" ve "*Ferda*" şiirleridir. "*Doksan Beşe Doğru*" şiiri 51 mısradan oluşmaktadır, Mecmua'nın 199. ve 200. sayfalarında yer almıştır. "*Ferda*" şiiri ise 27 mısradan oluşmaktadır, Mecmua'nın 201. sayfasında yer

almıştır (Edebiyat Dersleri, 1927-II: 199).

1.6.10. Ömer Seyfettin'e ait Metnin Tarihi

Ömer Seyfettin'e ait bu metin Mirze Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi'nin Arşiv şubesinde 20161 numaralı envantere korunmaktadır.

Bu metinler “*Edebiyat Dersleri 1929-I*” *Mecmuası*’ndayer almıştır. Mecmua 1927 yılında “Azərneşir” Yayınevi tarafından az sayıda “Zahmet Okulları” için basılmıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynalli (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Atababa Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen “*Edebiyat Dersleri 1927-II*” *Mecmuası*’nda Yeni Türk edebiyatı temsilcilerinden Ömer Seyfettin, Refik Halit, Halit Ziya, Reşat Nuri, Celal Sahir, Halit Fahri, Ali Canib, Muallim Naci ve Nazım Hikmet gibi yazarlara yer verilmiştir (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 20161).

Mecmuada Türk yazarı Ömer Seyfettin’in “*Yalnız Efe*” hikayesi de bulunmaktadır. Hikaye Mecmua’nın 35. ve 40. sayfalarını içeriyor. Hikayeden önce yazarın kısa biyografisi yer almıştır (Edebiyat Dersleri, 1929-I: 35).

1.6.11. Refik Halit Karay'a ait Metnin Tarihi

Refik Halit Karay'a ait bu metin Mirze Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi'nin Arşiv şubesinde 20161 no'lu envantere korunmaktadır. Bu metin “*Edebiyat Dersleri 1929-I*” *Mecmuası*’nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynalli (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Ata-baba Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen “*Edebiyat Dersleri 1927-II*” *Mecmuası* 1927 yılında “Azərneşir” Yayınevi tarafından az sayıda “Zahmet Okulları” için yayınlanmıştır (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 20161).

Refik Halit'e ait bu metin “*Yatır*” isimli bir hikayedir. *Mecmua*’nın 41. sayfasında yer almış olan bu hikaye beş sayfa kapsamaktadır. Hikayeden önce Refik Halit’in kısa biyografisi de verilmiştir (Edebiyat Dersleri, 1929-I: 41).

1.6.12. Halit Ziya Uşaklıgil'e ait Metnin Tarihi

Halit Ziya Uşaklıgil'e ait metin Mirze Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi'nin Arşiv şubesinde 20161 no'lu envantere korunmaktadır. Bu metin “*Edebiyat Dersleri 1929-I*” *Mecmuası* 'nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynalı (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Ata-baba Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen “*Edebiyat Dersleri 1927-II*” *Mecmuası* 1927 yılında “Azernesir” Yayınevi tarafından az sayıda “*Zahmet Okulları*” için yayınlanmıştır (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 20161).

Halit Ziya Uşaklıgil'e ait bu metin “*Güneş*” isimli küçük hikayedir. Mecmua'nın 121. sayfasında yer almış olan hikaye üç sayfa kapsıyor. Hikayeden önce Halit Ziya'nın kısa biyografisi verilmiştir (Edebiyat Dersleri, 1929-I: 121).

1.6.13. Reşat Nuri Güntekin'e ait Metnin Tarihi

Reşat Nuri Güntekin'e ait bu metin Mirze Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi'nin Arşiv şubesinde 20161 no'lu envantere korunmaktadır. Bu metin “*Edebiyat Dersleri 1929-I*” *Mecmuası* 'nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynalı (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Atababa Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen “*Edebiyat Dersleri 1927-II*” *Mecmuası* 1927 yılında “Azernesir” Yayınevi tarafından az sayıda “*Zahmet Okulları*” için yayınlanmıştır (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 20161).

Reşat Nuri'nin bu metni “*Yağmur*” isimli hikayedir. Mecmua'nın 125. sayfasında yer almış olan hikaye beş sayfa kapsamaktadır. Hikayeden önce Reşat Nuri'nin kısa biyografisi verilmiştir (Edebiyat Dersleri, 1929-I: 125).

1.6.14. Celal Sahir Erozan'a ait Metnin Tarihi

Celal Sahir Erozan'a ait bu metin Mirze Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi'nin Arşiv şubesinde 20161 no'lu envantere muhafaza edilmektedir. Bu

metin “*Edebiyat Dersleri 1929-I*” *Mecmuası*’nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynallı (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Ata-baba Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen “*Edebiyat Dersleri 1927-II*” mecmuası 1927 yılında “Azərneşir” Yayınevi tarafından az sayıda “*Zahmet Okulları*” için yayınlanmıştır (Milli Kütüphanə, Arşiv şubəsi, № 20161).

Celal Sahir’e ait bu metin “*Yağmur yağarken*” isimli küçük bir şiiirdir. Mecmua’nın 129. sayfasında yer almış olan şiir on iki mısradan oluşuyor (Edebiyat Dersleri, 1929-I: 129).

1.6.15. Halit Fahri Ozansoy’a ait Metnin Tarihi

Halit Fahri Ozansoy’a ait bu metin Mirze Feteli Ahundzade adına Azərbaycan Milli Kütüphanəsi’nin Arşiv şubəsində 20161 no’lu envanterdə korunuyor. Bu metin “*Edebiyat Dersleri 1929-I*” *Mecmuası*’nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynallı (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Atababa Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen “*Edebiyat Dersleri 1927-II*” *Mecmuası* 1927 yılında “Azərneşir” Yayınevi tarafından az sayıda “*Zahmet Okulları*” için yayınlanmıştır (Milli Kütüphanə, Arşiv şubəsi, № 20161).

Halit Fahri Ozansoy’a ait bu metin “*Kabus*” isimli şiiirdir. Mecmua’nın 139. sayfasında yer almış olan şiir her biri dördmısra olmakla üç bentten oluşmaktadır, hece vezninde yazılmıştır (Edebiyat Dersleri, 1929-I: 139).

1.6.16. Ali Canip Yöntem’e ait Metnin Tarihi

Ali Canip Yöntem’e ait metin Mirze Feteli Ahundzade adına Azərbaycan Milli Kütüphanəsi’nin Arşiv şubəsində 20161 no’lu envanterdə korunmaktadır. Bu metin “*Edebiyat Dersleri 1929-I*” *Mecmuası*’nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynallı (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Atababa Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen “*Edebiyat Dersleri 1927-II*” *Mecmuası* 1927 yılında “Azərneşir” Yayınevi tarafından

az sayıda “*Zahmet Okulları*” için basılmıştır (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 20161).

Ali Canip Yöntem’e ait metin “*Yıldırım*” isimli şiiirdir. *Mecmuanın* 140. sayfasında yer almış olan şiiir her biri altı mısra olmakla üç bentten oluşmaktadır, hece vezninde yazılmıştır (Edebiyat Dersleri, 1929-I: 140).

1.6.17. Muallim Naci’ye ait Metnin Tarihi

Muallim Naci’ye ait metin Mirze Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi’nin Arşiv şubesinde 20161 no’lu envantere bulunmaktadır. Bu metin “*Edebiyat Dersleri 1929-I*” *Mecmuası*’nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynallı (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Atababa Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen “*Edebiyat Dersleri 1927-II*” *Mecmuası* 1927 yılında “Azernesir” Yayınevi tarafından sayısı az olmak üzere “*Zahmet Okulları*” için basılmıştır (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 20161).

Muallim Naci'nin bu metni “Fırtına” adlı kısa bir hikayedir. Hikaye mecmuanın 141. sayfasında yer alır ve bir sayfa tutar (Edebiyat Dersleri, 1929-I: 141).

1.6.18. Mehmet Emin Yurdakul’a ait diğer Metinlerin Tarihi

Mehmet Emin Yurdakul’a ait diğer metnler Mirze Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi’nin Arşiv şubesinde 20161 no’lu envantere bulunuyor. Bu metin “*Edebiyat Dersleri 1929-I*” *Mecmuası*’nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynallı (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Ata-baba Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen “*Edebiyat Dersleri 1927-II*” *Mecmuası* 1927 yılında “Azernesir” Yayınevi tarafından az sayıda “*Zahmet Okulları*” için yayınlanmıştır (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 20161).

Mehmed Emin’e ait bu metinler üç şiiirden oluşmaktadır. Bunlar “*Ya bir mezar, ya zindan*”, “*Fener*”, “*İşte o gün*” şiiirleridir. Şiiirlerden önce Mehmed Emin’nin kısa biyografisi verilmiştir. “*Ya bir mezar, ya zindan*” şiiiri *Mecmua*’nın 158. ve 159. sayfalarında yer almış olup, 14 mısradan oluşmaktadır. “*Fener*” şiiiri *Mecmua*’nın 159.

ve 160. sayfalarında yer almış, 24 mısradan oluşmaktadır. “*İşte o gün*” şiiri ise 160. ve 161. sayfalarında yer alır, 20 mısradan oluşuyor (Edebiyat Dersleri, 1929-I: 158).

1.6.19. Tevfik Fikret’e ait “Haluk’un amentüsü” Şiirinin Tarihi

Tevfik Fikret’e ait bu şiir Mirze Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi’nin Arşiv şubesinde 20161 no’lu envantere bulunuyor. Bu metin “*Edebiyat Dersleri 1929-I*” *Mecmuası*’nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynalli (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Ata-baba Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen “*Edebiyat Dersleri 1927-II*” *Mecmuası* 1927 yılında “Azərneşir” Yayınevi tarafından az sayıda “*Zahmet Okulları*” için yayınlanmıştır (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 20161).

Tevfik Fikret’e ait bu metin “*Haluk’un amentüsü*” isimli şiirdir. Şiir *Mecmua*’nın 164. ve 165. sayfalarını kapsamış, 24 mısradan oluşmaktadır (Edebiyat Dersleri, 1929-I: 164).

1.6.20. Nazım Hikmet’e ait Metnin Tarihi

Nazım Hikmet’e ait bu metin Mirze Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi’nin Arşiv şubesinde 20161 no’lu envantere bulunuyor. Bu metin “*Edebiyat Dersleri 1929-I*” *Mecmua*’sında yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynalli (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Atababa Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen “*Edebiyat Dersleri 1927-II*” *Mecmuası* 1927 yılında “Azərneşir” Yayınevi tarafından az sayıda “*Zahmet Okulları*” için yayınlanmıştır (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 20161).

Nazım Hikmet’e ait bu metin “*Ölüm*” isimli şiirdir. Şiir *Mecmua*’nın 192. ve 193. Sayfalarını kapsıyor, serbest ölçüde yazılmıştır, 44 dizeden oluşmaktadır. *Mecmua*’da şiirden önce Nazım Hikmet’in kısa biyografisi verilmiştir (Edebiyat Dersleri, 1929-I: 192).

1.6.21. Refik Halit Karay'a ait metnin tarihi

Refik Halit Karay'a bu metin Mirze Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi'nin Arşiv şubesinde 56656 no'lu envanterde korunmaktadır. Bu metin "Edebiyat Dersleri 1929-II" Mecmuası'nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynalli (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Atababa Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen "Edebiyat Dersleri 1927-I" Mecmuası'nda Yeni Türk Edebiyatı temsilcilerine de yer verilmiştir. Mecmua 1927 yılında "Azereşir" Yayınevi tarafından az sayıda "Zahmet Okulları" için basılmıştır. Mecmua'da Yeni Türk Edebiyatı temsilcilerinden Refik Halit, Halit Ziya, Tevfik Fikret, Hüseyin Cahit, Cenap Şahabettin, Namık Kemal, İsmail Hikmet gibi yazarlardan örnekler verilmiştir. Mecmua'nın editörü Sami Kamat olmuştur. "Edebiyat Dersleri" 1929-II'de Yeni Türk Edebiyatı'nın önemli isimlerinden başka Azerbaycan, Rus ve Avrupa yazarlarının eserleri de yer almıştır (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 56656).

Milli Kütüphane'nin arşivinde bulunan Mecmua'da Refik Halit'in "Boz Eşek" hikayesi yer almıştır. Hikayenin başında "sadeleştirilmiştir" sözleri yazılmıştır. Hikaye 22. sayfada kayd olunmuş ve altı sayfa kapsamaktadır (Edebiyat Dersleri, 1929-II: 22).

1.6.22. Halit Ziya Uşaklıgil'e ait diğer bir Metnin Tarihi

Halit Ziya Uşaklıgil'e ait diğer bir metin Mirze Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi'nin Arşiv şubesinde 56656 no'lu envanterde korunmaktadır. Bu metin "Edebiyat Dersleri 1929-II" Mecmuası'nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynalli (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Atababa Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen "Edebiyat Dersleri 1927-I" Mecmuası'nda Yeni Türk Edebiyatı temsilcilerine de yer verilmiştir. Mecmua 1927 yılında "Azereşir" Yayınevi tarafından az sayıda "Zahmet Okulları" için basılmıştır. Mecmua'nın editörü Sami Kamat olmuştur (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 56656).

Milli Kütüphane'nin arşivinde bulunan Mecmua'da Halit Ziya'ya ait metin "Sade Bir Şey" isimli hikayedir. Hikaye Mecmua'nın 163. sayfasındayere almaktadır ve sekiz

sayfadır (Edebiyat Dersleri, 1929-II: 22).

1.6.23. Tefvik Fikret'e ait diğer bir Metnin Tarihi

Tefvik Fikret'e ait diğer bir metn Mirze Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphanesi'nin Arşiv şubesinde 56656 no'lu envanterde korunmaktadır. Bu metin "Edebiyat Dersleri 1929-II" *Mecmuası*'nda yer almışdır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynallı (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Atababa Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen "Edebiyat Dersleri 1927-I" *Mecmuası*'nda Yeni Türk Edebiyatı temsilcilerine de yer verilmiştir. *Mecmua* 1927 yılında "Azərneşir" Yayınevi tarafından az sayıda "Zahmet Okulları" için yayınlanmıştır. *Mecmua*'nın redaktoru Sami Kamat olmuştur (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 56656).

Milli Kütüphane'nin arşivinde bulunan *Mecmua*'da Tefvik Fikret'e ait metin "Han-ı Yağma" başlıklı şiiirdir. Şiir *Mecmua*'nın 171. ve 172. sayfalarını kapsıyor, her biri altı dizeden oluşmakta ve altı benttir (Edebiyat Dersleri, 1929-II: 171).

1.6.24. Hüseyin Siret Özsever'e ait Metnin Tarihi

Hüseyin Siret Özsever'e ait diğer bir metin Mirze Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphane'nin Arşiv şubesinde 56656 no'lu envanterde bulunuyor. Bu metin "Edebiyat Dersleri 1929-II" *Mecmuası*'nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynallı (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Atababa Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen "Edebiyat Dersleri 1927-I" *Mecmuası*'nda Yeni Türk Edebiyatı temsilcilerine de yer verilmiştir. *Mecmua* 1927 yılında "Azərneşir" Yayınevi tarafından "Zahmet Okulları" için az sayıda basılmıştır. *Mecmua*'nın editörü Sami Kamat olmuştur (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 56656).

Milli Kütüphane'nin arşivinde bulunan *Mecmua*'daki Hüseyin Cahit'e ait metin "Hayat-i Müheyyel" başlıklı küçükhikayedir. Hikaye *Mecmua*'nın 172. ve 174. sayfalarını kapsıyor (Edebiyat Dersleri, 1929-II: 171).

1.6.25. Cenap Şahabettin'e ait Metnin Tarihi

Cenap Şahabettin'e ait bu metin Mirze Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphane'nin Arşiv şubesinde 56656 no'lu envanterde korunmaktadır. Bu metin "Edebiyat Dersleri 1929-II" *Mecmuası*'nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynalli (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Atababa Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen "Edebiyat Dersleri 1927-I" mecmuasında Yeni Türk Edebiyatı temsilcilerine de yer verilmiştir. *Mecmua* 1927 yılında "Azərneşir" Yayınevi tarafından az sayıda "Zahmet Okulları" için yayınlanmıştır. *Mecmua*'nın Sami Kamat olmuştur (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 56656).

Milli Kütüphane'nin arşivinde bulunan *Mecmua*'da Cenap Şahabettin'e ait bu metin "Temaşa-yı Leyal" adlı şiiirdir. Şiir *Mecmua*'nın 174. ve 176. sayfalarını kapsıyor, 48 dizeden oluşmaktadır (Edebiyat Dersleri, 1929-II: 174).

1.6.26. Namık Kemal'a ait öykünün tarihçesi

Namık Kemal'e ait öykü Mirze Feteli Ahundzade adına Azerbaycan Milli Kütüphane'nin Arşiv şubesinde 56656 no'lu envanterde korunmaktadır. Metin "Edebiyat Dersleri 1929-II" *Mecmuası*'nda yer almıştır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynalli (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Atababa Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen "Edebiyat Dersleri 1927-I" *Mecmuası*'nda Yeni Türk Edebiyatı temsilcilerine de yer verilmiştir. *Mecmua* 1927 yılında "Azərneşir" Yayınevi tarafından az sayıda "Zahmet Okulları" için yayınlanmıştır. *Mecmua*'nın editörü Sami Kamat olmuştur (Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 56656).

Milli Kütüphane'nin arşivinde bulunan *Mecmua*'da Namık Kemal'e ait bu öykü "Menfada" isimlidir. Öyküden önce Namık Kemal'in kısa biyografisi verilmiştir. Öykü *Mecmua*'nın 190. Ve 193. sayfalarını kapsıyor (Edebiyat Dersleri, 1929-II: 190).

1.6.27. İsmail Hikmet Ertaylan'a ait Metnin Tarihi

İsmail Hikmet Ertaylan'a ait bu metin Mirze Feteli Ahundzade adına Azərbaycan Milli Kütüphanə'nin Arşiv şöbesində 56656 no'lu envanterdə korunmaktadır. Bu metin "*Edebiyat Dersleri 1929-II*" *Mecmuası*'nda yer almışdır. Döneminin tanınmış aydını ve edebiyat adamlarından olan Hanefi Zeynallı (1896-1937), Abdulla Şaik (1881-1959), İsmail Hikmet (1889-1967) ve Atababa Musahanlı (1905-1941) tarafından düzenlenen "*Edebiyat Dersleri 1927-I*" *Mecmuası*'nda Yeni Türk Edebiyatı temsilcilerine de yer verilmiştir. *Mecmua* 1927 yılında "Azərneşir" Yayınevi tarafından az sayıda "*Zahmet Okulları*" için yayınlanmıştır. *Mecmua*'nın editörü Sami Kamat olmuştur (Milli Kütüphanə, Arşiv şöbesi, № 56656).

Milli Kütüphanə'nin arşivində bulunan *Mecmua*'da İsmail Hikmet'e ait bu metin "*Heykeli Karşısında*" adlı şiirdir. Şiir *Mecmua*'nın 286. ve 287. sayfalarında yer almaktadır, 38 dizeden oluşmaktadır (Edebiyat Dersleri, 1929-II: 286).

2. BÖLÜM

EDEBİYAT BİLGİLERİ

2.1. Genel edebiyat bilgileri

XIX. y.y. Osmanlı döneminin siyasal hayatında çokbüyük değişimlerin yaşandığı bir yüzyıl idi. Nitekim bu dönemde Avrupa devletlerinin çıkarlarının Osmanlı'ya nüfuz etmesi ve aynı zamanda İmparatorluğun sosyal, siyasi ve ekonomik hayatında bir gerilemenin başlaması 1839 yılında Osmanlı Devleti'ni "Tanzimat reformu"nu kabul etmeye sevketti. Tanzimat reformunun kabulü, doğrudan Avrupa'nın etkisi ile ilişkiliydi. Daha net ifadeyle söylersek "Tanzimat reformu" Osmanlı Devleti tarafından Avrupa ve Rusya müdahalesi karşısında "kendi varlığını korumak" için gerçekleştirdiği sosyal, siyasi harekettir. "Gerçekleştirilen reformların yayınlara da etki sağladığı için bu dönemde Osmanlı'da Avrupa edebiyatının Türk edebiyatına hem şekilce, hem de içerik bakımından etkisini yansıtan "Tanzimat edebiyatı" dönemi oluştu.

Yüzyıllar öncesine dayanan Türk edebiyatı, zengin gelenekler temelinde gelişmiş ve dünya edebi-sanatsal düşüncesinin oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. Fakat şunu da dikkate almak gerekir ki her bir halkın edebiyatında olduğu gibi Türk edebiyatında da kendine özgü hususlar ve farklı özellikler vardır. Doğal olarak burada ilk olarak milli edebiyatın önünde duran sorunlar ve onun çözüm yollarına odaklanmak önemlidir. Türk edebiyatının diğer bir özel keyfiyeti bu edebiyatın da "bir çok milletlerin edebiyatları gibi bir vatanda, son beş-altı yüzyıl süresinde değil, Türklerin değişik vatanlarında" "27 asır boyunca" gelişmiştir. Doğrudur, bu kadar geniş coğrafi mekanda Türk edebiyatı ve sanat gelenekleri etkileşimlerden kenarda kalsa bile, Türk edebiyatı milli bir edebiyat olma karakterini muhafaza etmiştir.

Türk edebiyatının en verimli, fakat verimli olduğu kadar da çelişkili ve zor dönemi XIX-XX. yüzyıllar olmuştur. Sosyo-politik süreçlerin şu ya da bu tarafında herhangi bir literatür olmaması basit bir gerçektir. Dolayısıyla, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Türkiye'nin bir kriz dönemi yaşadığı belirtilmelidir. Osmanlı İmparatorluğu zaten hem dış hem de iç direnişle karşı karşıyaydı. Eğer iç güçler Türkiye'de yeni yönetim, yeni ekonomik ve sosyo-politik süreçlerin uygulanmasını istiyorlar idiyse, dış

kuvvetler bu ülkeyi haritadan silmek, ayrı ayrı devletlerin sömürmesine çevirmek istiyordular (Quliyev, 2003: 12).

16. ve 17. yüzyıllarda, dünyanın en yüksek politik gücüne sahip olan Osmanlı İmparatorluğu, on dokuzuncu yüzyılda gerilemeye başladı. Fakat Osmanlı İmparatorluğu büyük bir devlet olduğu için gerileme süreci uzun sürdü. Aynı zamanda, Avrupa devlet çıkarlarının Türkiye'ye nüfuzu giderek artmaya başladı. 1839 yılında Osmanlı devletinin kabul ettiği Tanzimat reformu doğrudan Avrupa etkileri ile ilgiliydi. Daha kesin olmak gerekirse, Tanzimat'ın reformu, hem Avrupa hem de Rusya'nın müdahalesi karşısında "varlığını korumak için Osmanlı İmparatorluğu tarafından kullanılan siyasi, sosyal, sivil bir harekattı". Yapılan reformların literatürü etkilediğine şüphe yok.

Türkçe karşılığı düzenlemeler, sıraya/yoluna koymalar, şiir ve nesir olarak nazım olan Tanzimat, sözcük anlamıyla Arapça "nazım" kökünden geliyor ve tanzim'in çoğuludur. Tanzimat; 3 Kasım 1839 tarihinden başlayıp II. Meşrutiyet'in ilanına kadar (1908) devam eden bir yenileşme sürecinin adıdır (Yeni Türk Edebiyatı, 2016:28).

Bu nedenle, devletin Tanzimat ve Avrupa uygarlığını Osmanlı halkına kabul ettirmek yolunda devletin attığı adım olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak, Türk edebiyatı üzerine Avrupa edebiyatının hem biçim hem de içerik bakımından etkisini ortaya çıkaran Tanzimat edebiyatı oluşturuldu. Tanzimat edebiyatı, Avrupa edebi modelinin Türkiye'deki somut örneği idi. Türkiyede Tanzimat edebiyatı 1860 yılında Şinasi ile başlamış ve 1895 yılında "Servet-i-Fünun" edebi ekolünün kurulması ile sona ermiştir. Tanzimat edebiyatı döneminde edebiyat yeni sorunlarla karşılaşmış ve tamamen yeni bir şekilde gelişmiştir. Bu dönemde eski Türk edebiyatı ile yeni Türk edebiyatı arasında büyük bir mücadele başlamıştı. Birinci taraf edebi meydandan çıkmamak, ikinci taraf ise galip gelerek kendi konumlarını sağlamlaştırma amacı gütmekteydi. Tanzimat edebiyatının asıl taraftarları yeni edebiyatı tam savunmakla birlikte, klasik edebiyatın muayyen hususlarının da sürmesini savunuyordu Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Ekrem, Hamid ve diğer yazarlar eski edebiyatın dil, biçim vb. unsurlarına saygı gösteriyorlardı. *"Yenileşme dönemi Türk edebiyatı, klasik edebiyatın yüzyıllar boyunca oluşturduğu estetik prensiplerden hareketle, zaman zaman onun kıvılcığı altında, zaman zaman da bu etki alanından uzaklaşma gayreti içinde Batı edebiyatı doğrultusunda şekillenmeye başlar. Kendine model aldığı Fransız şiirinden*

hareketle yeni muhteva, konu, dil, üslup ve şekil arayışlarının sonucu olarak ortaya çıkar. Aslında bu değişme geniş çerçevede hayatın değişik cephelerinde yavaş yavaş gelişen yeni zihniyet ve medeniyet anlayışının ve arayışının ürünüdür. Klasik şiirin varlığını sürdürdüğü bir dönemde ortaya çıkmaya başlayan yeni anlayış, bir süre eskiyle iç içe yürüyücek ve zamanla yeni kimliğine kavuşacaktır. Şüphesiz yeni anlayış eskiyi kısa sürede tasfiye ederek yerine geçmeyecek, bir müddet eskiyle yeni yan yana ve iç içe gidecektir” (Yeni Türk Edebiyatı, 2016: 48).

Doğal olarak Tanzimat edebiyatı geniş kapsama alanına sahiptir. Her şeyden önce Tanzimat edebiyatı hayati önem arz eden yeni toplumsal ve ideolojik konularla ilişkili olan sosyal bir edebiyattır. Bu edebiyat 18. yüzyıl Fransız düşünürlerinin fikirlerine dayanmaktadır, Avrupa'nın eski ve yeni sanat görüşlerinin uygulanmasına özel önem verilmiştir.

Tanzimatçılar ülkede sadece istibdad despotizm düzenini değil, eskiyi ve yenilik taleplerini uzak buldukları tüm sanat ve edebiyat kavramlarını da yıkmaya çalışıyorlardı. Nitekim, Tanzimat döneminde, bazı edebiyatçılar tarafından belirli durumlarda eski Türk edebiyatının dili, sanatı ve diğer yönleri korunmuş olmasına rağmen, Avrupa edebiyat modelinin kullanımı ön plana çıkarılmıştır.

Edebiyat yenileşme sırasında, şiirin öncülüğü ortadan kaldırıldı, düzyazı ve dramaya ilgi son derece ayrıcalıklı hale geldi. Yeni Türk edebiyatında ileri sürülen halkın, vatanın, milletin ve özgürlüğü idealleri Batı edebiyatının örneklerine dayanmaktaydı. Aile sorunları ve sosyal konular da yeni fikrin odak noktası olmuştur. Yeni Türk Edebiyatının Fransız romantik ve kısmen gerçekçi ekollerden etkilendiğini belirtmeliyiz. Tanzimat edebiyatında sosyal hayat ve kamuoyu şiirde ilk sırada yer alıyordu. Eski şiirde kendini gösteren heyecan şimdi “millet için duyulan veya duyulmaya çalışılan yararlı ve devrimci heyecana” dönüşüyordu (Guliyev, 2003:16).

Yeni şiir, birey ve toplum içindeki insan maceraları ile yakından bağlantılı olan çıplak doğanın güzelliğiyle duygulanan felsefi dizelere yansıyan örneklerde ifade buldu.

19. yüzyılın ikinci yarısında Türk şiiri gelişimini üç şekilde sürdürdü.

1. Divan şiir geleneklerini devam ettirerek. Bu şekilde oluşturulan eserlerde hem biçim, hem fikir ve içerik geleneksel idi.

2. Geleneksel şiir biçimlerinde yeni içerik katılarak. Bu tarzda meydana gelen şiirlerde forma geleneği kalsa da, zamana, çağa, yaşama ilişki ve müdahale vardır.

3. Hem biçim, hem de içerik ve fikirde yeni ifade ile.

Devlet reformlarının yanı sıra, Avrupa ile ilişkilerin yükselişine ve aynı zamanda, hayatın taleplerinden doğan yeniliğe rağmen, geleneksel şiir 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra da klasik istikametinden sapmadan yaşamını sürdürüyordu. Bu şiirin konusu, Doğunun sufizm ve bilge fikirleri, aşk ve şarabın heyecanı, saraylardaki zevk ve eğlenceleri, İslam dininin şeriat kuralları ve ahlakı, Arap, İran, Yunan mitolojisi ve estetik unsurları da dahil olmak üzere kalmaya devam etti. Bu tür eserlerin özgünlüğü, Arap-Fars kompozisyonu ile doldurulmuş belagat kurallarına ne ölçüde uyduğu ve tasvirin anlatılan nesneye ne kadar yakın olduğuyla ölçülmüştür. Ortamdaki değişimler, yaşam, zamanın seyri onları etkilemiyordu. Daha doğrusu, bu değişimlere karşı kayıtsız kalıyorlardı. Yüzyıllar boyunca, tekrar eden tasvirlerden, teşbihlerden, belagatlı anlatımdan kopamıyor ve gelenekselliği daha makul görüyorlardı.

İşte bu yüzden de XIX. yüzyılın ikinci yarısında geleneksel tarzda, yani hem şekil, hem de içerik bakımından eski poetik yolu devam ettiren şairler içinde ortaçağın Nedim, Baki, Nefi, Nabi vb değil usta sanatçıların zirvesine kalabilen, onları gölgede bırakabilen, hatta onların derecesine ulaşabilecek şairler bile yetişmedi. Zira devir değişmişti, devre uymak gerekiyordu, yaşadığın devre yetişmek gerekiyordu. Aksi takdirde gelişim, ilerleme mümkün değildi. Sanatkar için bu çok önemlidir. Büyük, usta sanatçılar zamanın fevkinde ve hatta zamanın daha ötesinde ilerleyen bir sanatçıdır.

Tanzimat yıllarında düz yazıyla birlikte şiirde bazı yeniliklere gidilir. Şiirde ilk değişme muhtevada başlar. Bunu şekil, dil ve üslupdaki değişmeler takip eder. Bir taraftan yeni tema ve konular ele alınırken, bir taraftan da gitgide halkın anlayabileceği bir dilin yolu açılır (Yeni Türk Edebiyatı, 2016: 48).

XIX. yüzyılın ikinci yarısında geleneksel yolu takip edenleri iki gruba ayırmak gerekir. Birinci gruba ait olan şairler dış dünyaya karşı kayıtsızdırlar, ülkeye gelen yapan her türlü sosyal-siyasal-edebi yenilikler onları ilgilendirmiyor, ya da buna karşı duyarsızdırlar. Buraya Lefkoşalı Galip (1828-1864), Osman Nevres (Nevres-i Cedid) (1820-1876), Yenişehirli Avni (1826-1884), Eşref Mustafa Paşa (1819-1894), Üsküdarlı Hakkı İbrahim Bey (1822-1895), Osman Şems Efendi (1813-1893), Mehmet Esad Andelip (1873-1902), Damad Mahmud Celaleddin Paşa (1853-1903), Hersekli Arif Hikmet (1839-1903), Ahmet Cevdet Paşa (1822-1895) dahildir.

İkinci gruba dahil olan şairler azınlığı oluşturuyor. Bu gruba girenler yeniliğe karşı

çıkılmış olanlardır. Kazım Paşa (1821-1890), Hacı İbrahim Efendi (1826-1888), Hoca Hayret Efendi (1847-1813) ve özellikle, bir şair ve şahsiyet olarak, daha çok farklı faaliyetlere sahip olan Muallim Naci Efendi (1849-1893) geleneksel şiir tarzını devam ettirmekle beraber, yeniliği kabul etmek bir yana dursun, ona karşı çıkıp mücadele etmekten de geri durmuyorlardı (Aydın, 2007; 9).

Tanzimat döneminde nesir ve dramaturjide şekil, içerik, fikir, görüş vb. hususlarda yenilenme tam anlamda kendini yansıtıyordu. Tanzimat edebiyatının bir takım kusurları hariç bu edebiyat Türkiye Türk edebiyatının yeni içerik ve yeni biçimde gelişmesinde büyük rol oynamıştır.

Tanzimata kadarki düzyazı genellikle iki şekilde gelişmiştir; halk edebiyatı ve divan edebiyatı yoluyla. XIX. yüzyılın ortalarından başlayarak artık yeni şekilli nesir örnekleri oluşmaya başladı. Yeni nesir şekillerinin oluşmasında basının etkisi çok büyüktür. Sadece XIX. yüzyılda iki yüze kadar gazete ve dergi yayınlanmıştır. Bu yüzyılın başlarında yabancı dillerde çıkan basın organlarını dikkate almazsak, Türk dilinde ilk resmi gazete 1831 yılında "*Takvim-i Vekayi*" ismiyle yayınlanmıştır. Yaklaşık on yıl sonra 1840 yılında yarı resmi, yarı bağımsız "*Ceride-i Havadis*" yayımlanıyordu. İlk Osmanlı Türk dergisi ise 1849 yılında basılan "*Vekayi-i Tıbbiye*"dir.

Türkiye’de ilk kez tam bağımsız gazeteyi Agah Efendi (1832-1885) ile İbrahim Şinasi’nin birlikte (1860 yılında) çıkardıkları "*Tercüman-ı Ahval*" gazetesidir. Bu gazeteden sonra artık ülkede gazete ve dergilerin sayısı gittikçe çoğalıyordu. Ulusal basının ortaya çıkması ve gelişmesi, kuşkusuz yeni edebi türlerin meydana gelmesi için ortam oluşturdu. Edebiyatla ilgili ilk yazılar basında ortaya çıkmaya başladı. Tanzimat edebiyatının, hemen hemen tüm temsilcileri basında faaliyet göstermişlerdir.

Çağın talebi üzerine, Türkiye'nin dünya edebi gidişatına katılması, yeni edebi türlerin ortaya çıkmasına neden oldu. İlk roman, anlatı, hikaye, makale ve diğer nesir ve edebi türler oluştu. Şiirde olduğu gibi, nesirde de ilk örnekler tercüme eserlerinden sonra meydana geldi. Türk diline ilk nesir eseri Yusuf Kamil Paşa (1808-1876) tarafından çevrilen Fransız din adamı ve yazarı François Fenelon’un "*Telemak'ın Maceraları*" isimli felsefi-ütopik romanıdır. Roman Türkçeye "*Tercüme-i Telemak*" ismiyle çevrilmiştir. Onu Voltaire’in, Rousseau’nun, Molier’in, Hugo’nun, baba ve oğul Duma’ların, Jüles Verne’in, D.Defoe’nun ve başka ünlü sanatçıların eserleri izlemiştir.

Duygusal eserlerle birlikte, özellikle macera romanları daha çok rağbet görüyordu (Aydın, 2007; 38).

İbrahim Şinasi, Türkiye’de ilk gazete nesir örneklerini oluşturmuştur. 1860’tan itibaren “*Tercuman-i Ahval*” ve “*Tasvir-i Efkar*” gazetelerindeki yazıları ulusal bilincin uyanmasında, toplumda vatansever duyguların ve bağımsızlık fikirlerinin yayılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Tanınmış tarihçi, eğitimci ve filolog-çevirmen Ahmed Vefik Paşa, “*Tasvir-i Efkar*” gazetesinin Şubat-Mart 1863 sayısında “*Hikmet-i tarih*” başlıklı bir dizi makaleler yayınlamış, tarihe bir bilim dalı olarak yeni yöntem ve üslupla yaklaşımamaç edinmiştir. Ziya Paşa, Namık Kemal, Hasan Subhi Efendi, Mustafa Refik Bey ve başkaları da bazı meselelerle bağlantılı makaleler yazıyordu.

Tanzimat yıllarında nesir dilinin oluşmasında gazetenin ve onun getirdiği türlerin önemi inkar edilemez. Makale, fıkra gibi geniş okuyucu grubunun dikkatlerine sunulan yazılar, aynı zamanda halkın okuyup anlaması düşüncesinden hareketle kaleme alınan yazılardır. Gazeteci dili diye adlandırabileceğimiz yeni bir dilin kurulması bu yolla olur. Böyle bir etken, nesrin oluşmasında önemli bir işlevi üstlenir. Gazete yazılarıyla dil hayata karşdır. Günlük politika konuları, siyasi gelişmeler, cephelerde süren savaşlar, sosyal hayatın aksayan yanları vb. değişik problemler (sokak köpeklerinin telefı, dilenci meselesi, sokakların aydınlatılması gibi) üzerinde düşünceler ve birtakım teklifler gazete yazılarıyla halka duyurulur. Yazı böylece bir sanat faaliyeti olmanın yanında haberleşme aracına dönüşür ve “gazeteci dili” doğar (Yeni Türk Edebiyatı, 2016: 59).

Ziya Paşa da, yeni realist-demokrasi nesirin geliştirilmesinde büyük rol oynamaktadır. Avrupa’da mültecilik döneminde yazdığı “*Mustafa*”, “*Veraset mektupları*” ve “*Zafername*” kanımızca, sosyo-politik içerikli ilk nesir eserleridir. Türk edebiyatının ilk önemli nesir eserlerinin kurucusu sayılan Ahmed Midhat’ın eserleri 1869-1870 yıllarında yayınlanmaya başlanmış olsa da, Ziya Paşa’nın adı geçen pamflet (pamphlet) ve felyetonları iki ya da üç yıl boyunca yayınlanmıştır (Aydın, 2007; 38).

1895’te Türk edebiyatının yeni döneminin – “*Servet-i Fünun*” döneminin başlangıcıdır. Tevfik Fikret, Cenap Şahabeddin, Faik Ali, Hüseyin Cahit, Mehmet Rauf, Süleyman Nazif, İsmail Safa ve diğer yazarlardan oluşan bu edebi akım, yeni bir edebi model oluşturmuştur. “*Servet-i Fünun*” edebiyatının kaynağı XIX. yüzyılın ikinci yarısında oluşan Fransız edebiyatı olmuştur. Bu dönemden sonra Türk edebiyatında

yeni ve büyük bir batılılaşma evresi başladı. Genç yazarlar tarafından yaratılan bu edebi akım, Fransız realistlerinin üslup ve biçim bakımından ötesine geçememiş, öte yandan da “yerel ve toplumsal romantizmin” etkisinden de kurtulamamıştır. Bu edebi akımda, Fransız edebiyatının etkisi kuvvetliydi ve Fransız realistlerin etkisi altında “*sanat için sanat*” eğilimli edebi ekol meydana geldi. “*Servet-i Fünun*”cular Doğu edebiyatından daha ziyade Batı edebiyatını biliyor, onu öne çekiyor, hatta ilgilerinden yana gururlanıyorlardı. Yeni edebi akımın temsilcileri Batı nazım türlerini Türk edebiyatına getiriyor, öykü ve romanı Avrupa anlatı ve roman kavramları seviyesine yaklaşıyorlardı.

Türk edebiyatında aruz vezninde yazılan serbest nazım “*Servet i Fünun*”cularla başlamıştır. “*Servet-i Fünun*” şirine kuvvetli bir müzik dili hakimdir. Bu husus onu Tanzimat şiirinden ayıran başlıca özelliktir. “*Servet i Fünun*”cular Avrupayı eserler yazmak açısından tanzimatçılardan çok çok ilerlediler. “*Servet-i Fünun*” edebi hareketine bağlı olan yazarlar eserlerinde halka hitap etmekten uzaktılar. Bu edebiyat ulusal, sosyal, estetik ihtiyaçları pek az, fakat yüksek sınıf veya Avrupalı insanların yaşamlarını daha çok yansıtmıştır (Guliyev, 2003; 14).

Bu dergi etrafında Servet-i Fünun edebi topluluğunun oluşmasında Tevfik Fikret’in emeği büyük olmuştur. Halit Ziya, Cenab Şahabeddin, Hüseyin Siret, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit, Ali Ekrem, Ahmet Reşit, Süleyman Nazif, Ahmet Şuayb, Hüseyin Suat, Süleyman Nesip, Faik Ali, Ahmet Hikmet gibi isimlere şahsi dostluklarından dolayı Hüseyin Kazım ile İsmail Safa’yı da ekleyebiliriz. Çünkü bu gençler, her on beş günde bir ya Hüseyin Kazım Kadri Bey’in Aksaray’daki konağında ya da İsmail Safa Bey’in evinde bir araya gelmişlerdir. Ayrıca yine derginin kompozisyonundaki titiz çalışmasının yanında şiirleri ve makaleleri ile de çevresindekilere örnek teşkil eden Fikret, özellikle kaleme aldığı “*Musahabe-i edebiye*” başlıklı yazılarla edebi sohbet geleneğini başlatıyordu. Derginin 256. sayısından 512. sayısına kadar bu tür yazılar yazan Fikret’i aynı başlık altında kaleme aldıkları yazılar ile Cenap Şahabettin , Halit Ziya, Mehmet Rauf, Ali Ekrem takip ediyor; Ahmet Reşit batılı tarzda edebi tenkit örneklerini veriyordu (Servet-i Fünun Edebiyatı, 2015; 10).

Yirminci yüzyılda, Türkiye’deki edebi hareketler, sosyo-politik süreçlerle doğrudan temas halinde geliyordu. Türkiye’nin son yüzyılın başlarındaki sosyo-politik hayatı “kaynayan suyu” hatırlatıyordu. Ülke siyasi kriz içindeydi. Sultan Abdülhamid’in

1908 yılında ilan ettiği İkinci Meşrutiyet'i beklenen sonucu vermemiş ve az bir zaman sonra Sultan Abdülhamid tahttan indirilmişti. Hakimiyeti halefi V. Mehmet'in yönetimi uğursuz bir sonuçla tamamladı. Yüzyılın ilk yıllarında ülkedeki değişiklikler, edebi süreçler üzerindeki etkisini de göstermiştir. Bu yıllar, edebi faaliyetlerin durgun dönemleri olarak kabul edilir. Fakat 1908 olaylarından sonra, edebiyattaki ilk canlanmalar başladı. Edebi akımlar, yirminci yüzyıl Türk edebiyatının gelişmesinde, milli edebi akıma dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır. "*Fecr-i Ati*", 1908 Meşrutiyeti'nden sonra Türkiyedeki ilk edebi kuruluştur. Bu edebi örgüt, 20-30 yaşındaki genç yazarlar tarafından 1909'da kurulmuştur. Emin Bülent, Ahmet Haşim, Hamdullah Subhi, Refik Halit, Şahabettin Süleyman, Ali Süha, Fazıl Ahmed, Fuad Köprülü, Yakup Kadri ve diğer yazarları bir araya getiren "*Fecr-i Ati*" edebi örgütü yeni bir faaliyet programı ile ortaya çıktı. "*Fecr-i Ati*"ciler "*Servet-i Fünun*" Mecmuası'nın 12 Mart 1909 tarihli sayısında kendi beyannemelerini yayınladılar. Bu beyan, örgütün karakterini yansıtmak açısından özeldir. Bildirgede edebiyatın gerek sorunları, gerekse araştırma konularına tutumunu belirtmiş, onu geniş toplumsal planda ele almışlardır. Yayımlanan deklarasyonda, Namık Kemal, "edebiyatı olmayan millet dilsiz bir insan gibidir" ünlü deyimine dayanarak yeni bir kuşağın yeni bir düşünce tarzına sahip olmanı bir gerekçe gibi ortaya atmıştır. Örgüt üyeleri kendilerinin edebiyatsever ve hırslı olduklarını, Avrupa yazarlarına benzemek istediklerini, "Batı'nın nurlarını Doğu'nun ufuklarına nakletmek arzularını" ifade ediyor, faaliyetlerini bu doğrultuda kurmayı önemli sayıyorlardı. Onlar ülkede mevcut olan çirkinliklerin başlıca nedeni olarakdespotizmi temel alıyor ve buna karşı mücadeleyi ön plana çıkarıyorlardı. Hatta edebi çevrelerde yaşanan suskunluk ve geriliğin sebeplerini burada arıyorlardı.

2.2. Azerbaycan Edebiyatı Bilgileri

Azerbaycan edebiyatı için, Avrupa'ya açılan pencere Türkiye edebiyatı olmuştur. Hüseyin Cavid, Muhammed Hadi, Ali bey Hüseyinzade, Ahmet Bey Ağaoğlu, Ömer Faik, Emin Abid, Ahmet Cevat, Mehmet Emin Resulzade gibi tanınmış aydınlar Türkiye'de eğitim almaları veya oraya sık sık ziyaret etmeleri, orda çalışmaları, ordaki önemli kültür ve edebiyat adamları ile yakın ilişkileri sonucunda Avrupa yönlü milli edebiyat Azerbaycanda da yayılma ve gelişme olanağı kazanmıştır. Onların dünya bakış

açısının oluşmasında Türkiye edebi-kültürel muhiti ciddi rol oynamıştır. Bu ortamın etkisi o kadar ciddi olmuştur ki onu Rusya ve İran etkisi ile karşılaştıramayız. O zaman Türk edebi muhiti Azerbaycan için aynı zamanda Batı edebiyatının ve Batı felsefi düşüncesinin vericisi rolünü oynuyordu. Bu aydınlardan Ali Bey Hüseyinzade İstanbul'da eğitim alıp, Türkçülük düşüncelerinin Türkiye'de yayılmasında önemli rol oynamıştır. Hüseyin Cavid de İstanbul'da eğitim alıp, düşünce ve edebi yönünü değiştirmişti. O burada Türk edebi muhiti ile tanışarak, Türk edebiyatını öğrenerek ondan etkilenmiştir. Bu etki, onun sanat hayatının ana yönünü, düşüncesini, dünyaya bakış açısını şekillendirdi.

“*Ekinci*”, “*Füyuzat*”, “*Mekteb*” ve bunun gibi Azerbaycan'da yayınlanan gazete ve dergilerde Namık Kemal'in, Abdülhak Hamid'in, Rezaizade Mahmud Ekrem'in, Tevfik Fikret'in, Ziya Gökalp'in eserleri yayınlandı, böylece Azerbaycan Türkleri ile batıcı Türk yazarları arasında bir iletişim kurulmuştur. Azerbaycan'ın ünlü hiciv şairlerinden Sabir'in Namık Kemal'in “*Vatan*” pyesindeki “*Vatan şarkısı*”na yazdığı nazire bu edebi etkileşime bir örnektir. Batı tarzında yeni eserlerin oluşmasında ve gelişmesinde, aynen Türkiye edebiyatında olduğu gibi, Azerbaycan edebiyatında da tercümelerin olumlu etkisi olmuştur.

Azerbaycan ve Türkiye edebi ilişkilerinden söz ederken Ferhad Ağazade'nin 1912 yılında derleyerek yayınladığı “*Edebiyat mecmuası*” adlı kitapta Osmanlı edebiyatı adı altında sunduğu yazarlara rastlıyoruz. Onun 1912 yılında Bakü'de İsabey Aşurbeyli'nin “*Kaspi*” matbaasında Musa Askerzade'nin editörlüğünde yayınlanan 370 sayfalık bu kitap Türk edebiyatı bilgisi açısından oldukça önemlidir. Azerbaycan'da Türk ve dünya edebiyatının araştırılması ve öğretimi tarihinin öğrenilmesi açısından “*Edebiyat mecmuası*” zengin malzeme vermektedir. Mecmuada Ziya Paşa, Mualim Naci, Namık Kemal, Şemseddin Sami, İsmail Safa, Rezaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamid, Ahmet Hikmet Sezaizade, Halit Ziya Uşaklıgil, Tevfik Fikret, Abdullah Cevdet, Ahmet Midhat, Mehmet Emin Yurdakul, Samipaşazade Sezai, Hüseyin Cahit gibi isimleri mecmuada görmek mümkündür. İsimleri geçen şair ve yazarların hepsi Osmanlı'da ilan edilen Tanzimat'tan sonra yetişen edebi kuşağı temsil ediyordu, yani onlar on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı - yirminci yüzyılın başlarında yaşayıp yaratan kalem sahipleriydi. Ferhad Ağazade ortaçağ edebiyatına yer ayırmaya pek ihtiyaç duymamıştır. Çünkü dersliğin yayınlandığı dönemde Azerbaycan edebi fikrinin

temsilcileri yukarıda adı geçen Türk klasiklerini modern edebiyatın doğrudan beslediği kaynaklardan sayıyorlardı” ve onların sanatına daha çok ilgi gösteriyorlardı. Bu sanatçıların ekseriyeti o yıllarda Azerbaycan edebi muhitinde tanınıyor, onların eserleri çeşitli yayın organlarında basılıyordu. Bu edebi temsilcilerle ilgili kendi dersliğinde bilgi vermeyi karara alan Ferhad Ağazade hem de bu yönleri dikkate almıştır (Haşimli, 2012; 91).

Türkiye - Azerbaycan edebi düşüncesinde ve yaklaşmasında yazar, şair ve edebiyat Abdullah Şaik’in emeklerini hatırlatmak gerekir. Abdullah Şaik klasik ve çağdaş Türk edebiyatını yakından takip ediyordu. Onun yazdığı makaleler, düzenlediği ders kitapları Türk şair ve yazarların yaratıcılığını iyi tanıdığına göstergesidir. Abdullah Şaik’in düzenlediği ders kitaplarında Türk şair ve yazarların eserlerine sıkça rastlamak mümkündür. O Nüsret Elkazimi, Samipaşazade Sezai, Galip Bahtiyar, Şükufe Nihal Baçar, Halide Edip Adıvar, Ahmet Hikmet, Aka Gündüz, Tefvik Fikret, Ziya Gökalp gibi yazarların eserlerini tertip ettiği dersliklere dahil etmiştir.

Abdullah Şaik’in sevdiği ve her zaman teşvik ettiği Türk şairlerinden biri Tefvik Fikret olmuştur. O, 1912 yılında yayınladığı “*Gülzar*”, 1919 ile yayınladığı “*Türk çelengi*” ve 1920 yılında yayınladığı “*Türk edebiyatı*” kitaplarına Tefvik Fikret’in eserlerinden de örnekler eklemiştir.

Abdullah Şaik’in tasarlayarak yayınladığı “*Gülzar*” adlı kıraat kitabında Tefvik Fikret’in hayatı ve yaratıcılığı hakkında bilgi verip, şairin “*Hasta Socuq*”, “*Ramazan Sadakası*”, “*Çelik Parçası*”, “*Bir Ayyaşın Karşısında*”, “*Balıkçılar*”, “*Sarhoş*”, “*Sabah ezanında*” şiirlerini kitaba eklemiştir. A.Şaik 1924 yılında yazdığı “*Tefvik Fikret’in Türk edebiyatı tarihinde önemi*” başlıklı makalesinde onun edebi ve sosyal aktivitesini komple Türk Edebiyatı fonunda değerlendiriyor, Türk edebiyatının gelişimindeki vermiş olduğu hizmetleri kaydediyordu. A.Şaik’in düşüncesine göre Tefvik Fikret Türk edebiyatında batı yönlü faaliyetiyle dikkat çekiyor, onun dayandığı edebiyat Batı edebiyatı olmuştur. A.Şaik’in bununla birlikte Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal ve Tefvik Fikret’in hocası olmuş Ekrem’in de Batı edebiyatını temsil ettiğini vurguluyordu.

Tefvik Fikret’in, aynı zamanda Türk edebiyatının etkisi Abdullah Şaik’in sanat hayatına olduğu gibi, edebi-bedii görüşlerine ve diline de yansımıştır. Abdullah Şaik’in yaratıcılığına bakıldığında görülecektir ki onun sözcüklüğü gerçekten Osmanlı

Türkçesine ait kelimelere zengindir. Abdullah Şaik'le birlikte Hüseyin Cavid ve Muhammed Hadi'nin de dilinde Osmanlı Türkçesinin kelime ve deyimleri hakimdir.

Tevfik Fikret Türkiye-Azerbaycan edebi ilişkiler tarihinde de nemli mevkiye sahip yazarlardandır. Türkiye-Azerbaycan edebi ilişkiler tarihinin ünlü araştırmacı, akademik Hamit Araslı "*Tevfik Fikret ve Azerbaycan Edebiyatı*" isimli makalesinde bu konuda kendi görüşlerini belirtmiştir. Hamit Araslı 1966 yılında Bulgaristan'ın Sofya kentinde düzenlenen Birinci Balkanşünaslık Kongresi'nde bu konuda sunum yapmıştır. Sonra bildirinin metni Tevfik Fikret'in 1969 yılında Bakü'de yayınlanan "Seçilmiş eserleri"ne önsöz olarak verilmiştir. Hamit Araslı'ya 1998 yılında yayınlanan "Azerbaycan edebiyatı; tarihi ve sorunları" toplusuna eklenmiş makalede okuyoruz: "*Azerbaycan aydınları Tevfik Fikret'i "Servet-i Fünun"döneminden tanıyorlar. Birçoğu "Rübab-ı şikeste"ni yayınladığı günden bu yanai (1899) okumuş olsalar bile, Fikret'in şiirleri Azerbaycan basınında ilk kez 1906 yılında "Füyuzat" dergisinin ikinci sayısında yayınlanmıştır. Dergide şairin "Köyün mezarlığında", "Ramazan sadakası", "Şehitlikte" isimli şiirleri mensur şekilde çevrilmiştir. Dergide "Müşahibe-i edebiye" isimli köşe yazısında okurlara Abdülhak Hamid, Namık Kemal, Recaizade Ekrem'in eserlerinden ve "Servet-i Fünun"daki yazılardan edebi örnekler verileceği bildirilmektedir*" (Araslı, 1998; 676).

Azerbaycan şairleri Abbas Sahhat, Muhammed Hadi, Hüseyin Cavid, Abdullah Saik, Cafer Cabbarlı, Samed Vurgun, Mikail Müşfik ve başkaları Tevfik Fikret şiirinden etkilenererek eserler kaleme almışlardır.

Tevfik Fikret'ten bahsederken onun etkisiyle yazıp yaratan, ona şiirler adayan Azerbaycan'ın romantik şairi Muhammed Hadi'yi unutmamak gerekir. Muhammed Hadi ayrıca Namık Kemal, Abdullah Cevdet, Mahmut Ekrem Recaizade'nin de yaratıcılığına müracaat ederek, onlara hayranlığını saklamamıştır. O Tevfik Fikret'e birkaç şiir adanmış, kendisinin şiirlerini de onun etkisiyle kaleme almıştır.

Muhammed Hadi kendi makalelerinde, konuşmalarında sürekli onu teşfik etmiş, onu tanıtmıştır. Genel olarak Azerbaycan'da Tofik Fikret'in tanıtılmasında, teşvikinde ve eserlerinin yayılmasında Muhammed Hadi'nin rolünü layıkıyla değerlendirmek gerekir. (Fikret; 2006: 10).

Muhammed Hadi Türk yazarlarına hayranlığının etkisi altında bir müddet İstanbul'da yaşamıştır. 1908 yılında Türkiye'de yaşanan devrimci değişimler Hadi'nin

dikkatini çekiyor ve şair 1910 yılında İstanbul'a giderek orada faaliyet gösteriyor. "Tenin" gazetesinde Doğu dilleri mütercimi olarak çalışıyor, yazıları ile yerel gazete ve mecmualarda yer alıyor. Hadi'nin istekli duygularla, ilerici bir ruhla yazdığı şiirler tüm Ortadoğu'da okunup yayılıyordu. Hatta şairin "*Fünun ve maarif*" isimli şiiri Hindistan'da, "*Heblülmetin*" gazetesinde Farsça tercüme edilerek basılmıştır. Muhammed Hadi "*Tenin*" gazetesine tercüman olarak çalışmakla yanı sıra "*Rübab*", "*Şehbal*", "*Mehtab*", "*Hilal*" gibi gazete ve dergilerle de işbirliği yapmıştır.

Türkiye'ye gittikten sonra da Muhammed Hadi Bakü'de çalıştığı "*Seda*" gazetesi ile ilişkilerini devam ettirmiş, gazetenin birkaç sayısında eserleri yayımlanmıştır. Bu eserlerden biri büyük Türk şairi Tefik Fikret'e adadığı "*Bir iştiyak-i möhrük ...; Çeşmi-edep bugün edebiyata ağılıyor*" şiiridir. M.Hadi eserinde T.Fikret'e sevgi ve beğenisini açıkça belirtmiş, onu Rönesans ve devrim şairi olarak tanımlamış, eserlerini, özellikle "*Rübab-ı şikeste*" ve "*Sis*" manzumelerini yüksek nitelikli olarak değerlendirmiştir.

1913 yılında ülke dışından gelen aydınlardan kuşkulanan Osmanlı hükümeti Hadi'yi de hapse alıyor ve Selanik'e sürgün ediyor. 1914 yılında Bakü'ye dönmeye muvaffak oluyor (Hadi; 1958: 16).

Muhammed Hadi Hüseyin Cavid'le birlikte "*Servet-i Fünun*" edebiyatını Azerbaycan'da ilk kez teşvik eden şairler olmuştur.

Sovyet sisteminin ilk yıllarında Moskova'da Doğu halklarına hizmet için Arap harfli kitapların da girdiği "*Kızıl Şark*" isimli edebi-sanatsal derginin yayınlanığı "*Merkezi Doğu Yayınları*" açılmıştı. Derginin editörü Azerbaycanlı, Arapça ve Farsça'yı iyi bilen Ali Ejder Saitzade idi. O, derginin 2. sayısında Tefik Fikret'in "*Tarih-i eski*" şiirini yayınlamıştı. Aynı zamanda, "*Müntehabat parçaları*" toplusunun tasarımcısı idi. Toplu için "*Rübab-ı Şikeste*" ve "*Haluk'un defteri*" kitaplarından 23 şiir seçilmişti. Topluya "*Balıkçılar*", "*Para ve Hayat*", "*Ramazan sadakası*", "*Hilal-i Ahmer*", "*Haluk'un amentusu*", "*Sis*", "*Sabah olursa*", "*Haluk'un inancı*", "*Promete*", "*Resminin karşısında*", "*Gökten Yere*", "*Tarih-i Kadim*" ve diğer şiirler seçilmişti.

Tefik Fikret'in şiir dilinin okunmasının nispeten zor olduğu bilinmektedir. Çünkü şair, Arapça-Farsça şeceresini şiirlerinde kullanmıştır. Azerbaycan okuyucularına yardım için "sözlük" hazırlanmış, hatta "sözlük"ün hangi amaçla düzenlendiği hakkında geniş bilgi de verilmiştir. Topluyu hazırlayan Ali Ejder Saitzade "Tefik Fikret ve

hayatına dair kitabiyat” dahi hazırlamıştır. “Müdiriyyet”ten başlıklı önsözde bahsedildiği gibi, bu koleksiyon Tevfik Fikret’in daha fazla sosyal içerikli şiirlerini içeriyor. “Önsöz”den bir parçaya dikkat edersek, bu fikri daha net anlayabiliriz: “Tevfik Fikret’in bu kitapta yayınlanan eserleri - yönetmeliğin kanatince - iki nedenle eksik veya vahime hal nakafideler ki, onların da ayrıca böyle bir mükaddimedede verilmesi Fikret’i öğrenen ve eserlerini inceleyenler için oldukça önemli olabileceğinden dolayı burada bahsediyoruz: Tevfik Fikret tüm yaşamı kendisini en az kısmında (bir kaç şiirde) “kendi ilmini” vasfetmiş olan şairlerdendir ve bu durumda onun kendi toplumsal görüşlerini yaymak ve anlatmak için belirli bir yöntem üzerine verimli olabilecek eserleri, burada derlediklerimizden bir kaç kere daha fazla olabilirdi...”. Yirminci yüzyılın ilk yıllarında Azerbaycan-Türkiye edebi ilişkileri en gelişkin dönemini yaşıyordu. Bu dönemde Turancılık, Türkçülük edebi düşünceleri Türkiye ile Azerbaycan’ı birbirine bağlayan ideolojiler idi. Azerbaycan romantiklerinin Türkiye edebi-kültürel ortamının etkisinde olması edebiyatın çeşitli alanlarında kendini göstermektedir. Özellikle Turancılık, Türklük düşüncelerinin yayılması Türk yazarlarının doğrudan etkisi altında meydana gelmişti.

2.3. Türk Edebiyat Bilgileri

2.3.1. Tanzimat Edebiyatı

19. yüzyılın ilk yarısında, Osmanlı İmparatorluğu sıcak günlerin çemberinde idi. Özellikle Avrupa ülkelerinin baskıları artmıştı. Osmanlı toplumunda yaşayan halklar ayrılmak için mücadeleye başlamışlardı. Giderek artan dış tehditten kaçınmak ve imparatorluğu korumak için hükümet, genellikle de Türk olmayan ve gayrimüslim ulusların güvenini kazanmak için bir dizi reform gerçekleştirmenin zamanı geldiğini anlayan Osmanlı hükümeti yenilenmeyi başlattı. Başta ünlü politikacı, militanlardan olan Mustafa Reşit Paşa (1798-1858) olmak üzere birçok seçkin aydınların girişimi ile Osmanlı Sultanı 1839’da reform fermanını verdi. Bu kararname yeni bir dönemin, büyük bir süreci başlangıcını gösterdi. Bu dönem Türkiye tarihinde Tanzimat devri olarak kaldı.

Reform kararlarının verilmesi Osmanlı toplumunda büyük bir canlanma ve gelişmeye yol açtı. Batı Avrupa ile ilişkileri geliştirmek için olumlu bir fırsat meydana

çıktı. Türk aydınlarının Avrupa kültürü ile tanışması genişledi, ilişkiler güçlendi. Basının rolü artmış, aydınlanma genişletilmiş, Batı tarzında yeni bir tiyatronun, okulların açılması ve Avrupa ülkelerindeki bilimsel ve teknik yeniliklerin Osmanlı Türkiye'sinde yayılması yeni bir dönemin başlamasına zemin sağladı.

Tüm bu gelişme ve yenilikler, özellikle edebiyat ve kültür alanında da sonuçlarını verdi. Tiyatroların oluşması, yeni gazetelerin ve dergilerin faaliyete başlaması tüm bunları zorunlu kılıyordu.

Böylece Türkiye'de yeni bir edebi ortam oluşturuldu, edebi süreç hızla gelişti ve Türk edebiyat-kültür topluluğu dünya edebi sürecinin bir parçası oldu. İmparatorlukta, yeni edebiyat biçimlerinin ortaya çıkışı Batı etkisi ile başladı. Avrupa'nın ünlü yazar ve şairlerinin eserleri Türkçe'ye çevrildi. Bütün bunlar Osmanlı İmparatorluğu'nda yenilenme ve demokratikleşme için ciddi bir temel oluşturdu. Bunun sonucu olarak ülkede demokratik, yenilikçi ve eğitimci fikirlerin oluşması ve genişlemesi için uygun koşullar oluşturdu. Bu da kendini edebiyatta gösteriyordu. Bu edebiyat, bu çağın, bu modernleşmenin yenilenmesi, bu demokratikleşmenin edebiyatı idi. Bu edebiyata da "Tanzimat edebiyatı" adı verildi. Tanzimat edebiyatının biçim ve yönü değişti, konu ve fikirler genişledi, etkisi güçlendi. Bu dönemde klasik edebiyatla birlikte batı tarzında yeni edebi türler, edebi eserler ortaya çıktı.

Muhtevada başlayan yenilik sonucunda klasik şiirin hayal dünyası, tasavvufi unsurlarla örtülü mazmun sistemi, mistik aşk anlayışı, muhayyel zaman ve mekan tasavvuru çözümlenerek yerini yavaş yavaş daha gerçekçi ve akılcı, yani realist ve rasyonalist bir anlayış içerisinde şekillenen hayata, topluma, insana ve nihayet onun siyasi, kültürel, sosyal alandaki meselelerine bırakmaya başlar. Şiirin dünyasına yeni kavram, imaj ve hayaller girer. Esasen klasik edebiyatın yaşanılan sosyal hayatınve onun meselelerinin tamamen dışında kaldığını söylemek pek mümkün değildir. Klasik Türk edebiyatında da günlük hayatı ve sosyal meseleleri konu edinen eserler kaleme alınmıştır. Fakat, toplumun ve ona ait problemlerin edebiyatta ön plana çıkması, fikrin hisse galip gelecek tarzda edebi eserin bünyesine girmesi, kısacası toplumun çeşitli sosyal, kültürel, siyasi ve benzeri meselelerinin geniş bir şekilde konu olarak ele alınması, Tanzimat sonrasında batı etkisinde gelişen Türk edebiyatıyla gerçekleşti (Yeni Türk Edebiyatı, 2016: 43).

Yeni dönemin taleplerine uygun nesir oluştu, dramaturji gelişme elde etti,

gazetecilik ve edebi eleştiri alanı yeni aşamaya geçti. Daha fazla Batı etkisi ile yenilenen şiir, yeni bir biçim ve tarz kazandı. Ayrıca, edebiyatta klasik formlar hala devam etmekteydi.

Tez çalışmasında ele aldığımız metinler içerisinde Tanzimat edebiyatı ile ilgili iki isim vardır. Bunlar Namık Kemal ve Muallim Naci'dir.

Araştırma sırasında Bakü arşivlerinde Namık Kemal'in iki eseri ortaya çıktı. Bunlardan biri "Sen oldun cevrine ey dil-şiken mahzun ..." başlıklı kıtasıdır.

Şair burada milletin kaderini, umutsuzluğunu ifade ederken kendisinin de vatani gibi mahzun olduğunu belirtiyor. Kıta dört mısradan oluşuyor. Elyazmada olan birinci mısra on beş, ikinci mısra on altı, üçüncü mısra on beş, dördüncü mısra ise on altı heceden oluşuyor.

Kıta 1983 yılında yazılmış, şairin vatanseverlik düşüncelerini belirtiyor. Bahsi geçen örnek Namık Kemal'in ünlü şiirlerinden biridir (Semedova, 2017:696).

Namık Kemal, çok uluslu yapısı olan Osmanlı İmparatorluğu sınırlarını tek bir vatan olarak tanıyor, kabul ediyordu. Şair, anavatanın sınırları içinde kaç tane farklı mezhep ve dil olursa olsun, bu çeşitliliğin ülkenin çöküşü için bir temel oluşturamayacağını düşünüyordu. Hak ve özgürlüklerin topluma verildiğini ve din veya dilden bağımsız olarak herkesin bu ülkenin değerini bileceğini düşünmüş, herkesin bu ülkeyi çok seveceğine inanmıştır. Şair Osmanlı toplumunda yaşayan çeşitli halkların, çeşitli dinlerin mevcudiyetinin devletin hayrına olduğunu düşünüyordu. Doğru politika izlenirse, doğru çıkarımlar yapıldığında, bu birliğin gücü önünde kimse duramaz. Bunu yapmak için sıkı çalışmak ve çok çaba sarf etmek gerekir.

Namık Kemal'in yaratıcılığının temel fikri, insanların özgürlüğüdür. Bu özgürlük iki şekilde mümkündür, toplum içinde ve toplum halinde olan özgürlüklerdir. Bu iki özgürlük insan toplumunun gelişmesini, güçlenmesini sağlar. Bu adalet ve eşitlik gerektirir. Düzgün olarak kurulmuş bir toplumda, bu iki koruyucu fikir her zaman mevcut ve güvenilirdir. İnsanlar özgür olmak arzusundadır. Hayatı boyunca hem devlet hem de halk tarafından saygı gören Namık Kemal, yaşadığı dönemin genç kuşaklarının fikir kaynağı idi ve pek çok takipçisi ortaya çıkmıştı. Namık Kemal, gelecek kuşaklara vatani sevmek duygusunu aşılaman, toprağa bağlı olan insanlar yetiştirmiştir. Takipçileri onu büyük bir zevkle okuyarak vatansever insanlara çevrilmişler.

Tez çalışmasında Namık Kemal'in başka bir eseri de dikkate alınmıştır. Bu eser

1929 yılına yayımlanan “Edebiyat Dersleri Mecmuası-II”de yer almıştır. Bu metin “Menfada” isimlidir. Metin tam değil, yazarın bir eserinin küçük parçasıdır. Bu eserde Namık Kemal, mücadelesinden dönmeyen asil ve soylu bir adamın imgesini çizmiştir. Hapse alınarak yurdundan ve yakınlarından ayrı kalmak, uzak yerlere götürülerek yalnız başına yaşaması edebi kahramanın azmini ve iradesini kırmamıştır. Ayrılıktan ve tutukluluk hayatından rencide olmayan kahraman seçtiği mücadele yoluna göre başına gelecek olayları, sıkıntıları önceden göze almıştır. Metinde, yazarın ülke hakkındaki düşünceleri, özgürlük, hapishaneler, yetkililer, yaşam ve insanlar hakkında görüşleri yansıtılmıştır. Eser yalın bir dilde, aydın bir tarzda yazılmıştır.

Tez çalışmasında ele aldığımız metinlerin içerisinde Tanzimat edebiyatı ile ilgili ikinci yazar Muallim Naci’dir. Muallim Naci’nin “Fırtına” adlı kısa hikayesi “Edebiyat Dersleri Mecmuası-I”de 1929-da yayınlanmıştır. Hikaye 141. sayfada bulunuyor. Metnin dili sade ve okunabilir biçimdedir, o zamanki Azerbaycan Türkçesine uyarlanmıştır. Metin, yıldırımın ve fırtınanın gücünü ve bunun fesatlı sonuçlarını anlatıyor. Hikâyenin üslubu tasvir biçimindedir, kahraman gördüğünü anlatıyor. Hikaye, manzara peyzajları açısından yüksek bir değere sahiptir. Yazar, gök gürültüsü, kara bulutlar, fırtına, sel, yıldırım gibi doğa olaylarını birbirine bağlayarak ilginç bir tutarlılık oluşturmuştur. Aslında hikaye o dönemde yaşanan sosyal-siyasi olayları yansıtıyor, metinarkası bir ifade tarzıyla o zamanki süreçleri sanatsal biçimde ifade ediyor. Eserlerinde bu olayları çeşitli biçimlerde yansıtan Muallim Naci, bir düşünüş yaşayan Osmanlı İmparatorluğunun zor günlerine kayıtsız kalmıyordu.

Muallim Naci aslında daha çok şair olarak tanındı. Muallim Naci sadece divan şiirini, eski poetik gelenekleri yaşatmak için bu tarzda yazıyordu. O divan şiiri tarzında yazdığı gazel, kaside, terkibi-bentlerinde klasik şiir şekli için çok önemli sayılan ve şairin ustalığını değerlendirmek bakımından çok önemli olan edebi sanatlar ile şiirlerini süslüyor, sözün gücünü kullanmaya can atıyor, belagat ve fesahetli yazmaya gayret ediyordu. O da diğer divan şairleri gibi temel konudan kenara sapmamaya çaba gösteriyor, aşk, sevgi, mey, meyhaneden bahsediyor, rindane gazeller vücuda getiriyordu (Aydın; 2007: 17)

Muallim Naci XIX. yüzyılın sonu, XX. yüzyılın başlarında Azerbaycan okullarında öğretmenlerin en çok başvurdukları Türk yazarlardandır.

2.3.2. Edebiyat-ı Cedide veya Servet-i Fünun

“Servet-i Fünun” Sultan II. Abdülhamid döneminde “Servet-i Fünun” dergisi çevresinde toplanan sanatçıların Avrupa etkisiyle geliştirdikleri edebiyattır. Bunlar eski Türk edebiyatından gelen artık yıpranmış eğilimlerin yerine Avrupa ve Türkiye Tanzimat edebiyatının etkisiyle yeni tür şiir, nesir ve edebi eleştirinin temelini koyanlar olarak tanımlanıyor. Bu derginin 1896-1901 yılları arasında, baş editörü Tefik Fikret olurken Türkiye’de o dönemin çirkinliklerini ortaya koyan, kendi sayfalarında edebiyat, hukuk, ekonomi, tarih konularına ilişkin makaleler ve incelemelere yer ayıran, ülkenin edebi-toplumsal hayatında, yeni Türk edebiyatının oluşmasında önemli bir mevkiye sahip olan dergi olmuştur.

“Servet-i Fünun”, 1860 yılından bu yana Türk edebiyatında devam eden Doğu-Batı mücadelesinin son aşamasının Batı edebiyatı lehine son bulduğu dönemdir. Çok yoğun ve çok dinamik olan bu sıcak dönemin sonunda Türk edebiyatı, gelenek, özne, yaklaşım ve teknik bakımından Avrupalılara has bir takım özellikler kazanmıştır.

1895 yılı sonunda “Malumat” dergisinin yazı işleri müdürü Mehmet Tahir Efendi ile Rezaizade Mahmut Ekrem arasındaki uyak hakkında çıkan tartışma, “Malumat” dergisinin Rezaizade’ye ait hikayeyi izinsiz yayınlanması ile daha da büyür. Rezaizade dergiden ayrılarak öğrencisi Ahmed İhsan tarafından yayınlanan “Servet-i Fünun” dergisine geçer ve Tefik Fikret’i derginin yazı işleri müdürü görevine getirir. Böylece “Servet-i Fünun” dergisi bir edebiyat dergisi kimliğine girer ve aktif olduğu yıllar boyunca Türk edebiyatı, zamanın egemen akımları olan sembolizm ve parnasizmin etkisi altında yeni bir üsluba dönüşür. 16 Ekim 1901 yılında Hüseyin Cahit Yalçın’ın Fransızcadan çevirdiği “Edebiyat ve Hukuk” adlı makalesi ile dönemin sansürü tarafından tehlikeli ilan edilerek, derginin yayınına 6 haftalık yasak konulur. Kısıtlama, “Servet-i Fünun” yazarları arasında var olan gerilimi daha da çoğaltır ve edebi ortam tamamen dergiyi terk eder.

“Servet-i Fünun” edebi hareketi beş yıl gibi kısa bir süre içinde hem oluşma, hem yaşama, hemde kendilerini kabul ettirme doğrultusunda büyük başarı kazandı. Edebiyatımızın yenileşmesinde cesur adımlar atıldı. Böylelikle topluluğun içinde yer alan sanatçılardan her biri, sanat hayatının temel felsefesini bu süre içinde kazanmış oldu; topluluk dağıldıktan sonra da bu anlayışı devam ettirmekten ve savunmaktan geri

kalmadı (Servet-i Fünun Edebiyatı, 2015; 14).

Tez kapsamında ele aldığımız metinler arasında “Servet-i Fünun” edebiyatı ile ilgili birkaç isim bulunmaktadır. Bunlar Tefvik Fikret, Cenap Şahabbettin , Halid Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Cahit Yalçın ve Hüseyin Siret Özseverdir.

Araştırma sırasında Bakü arşivlerinde Tefvik Fikret’e ait üç eser ortaya çıktı. Bunlar “*Haluk’un Amentüsü*”, “*Doksan Beşe Doğru*”, “*Ferda*” ve “*Han-ı Yağma*” şiirleridir.

“*Haluk’un Amentüsü*” Tefvik Fikret’in çok okunan şiirlerindendir. *Amentü* ilahiyatla bağlı bir terimdir. Amentü dinin vacib ve temel esaslarındandır. İnsan önce bunları kabul ettiğini söyleyerek o dine girer. İslam dininin amentüsü altı esas sütuna dayanır. İnsanlar bu altı esasa dayanarak İslam dinine girer. Türk insanlarının, ailesinin, toplumun olması için en gerekli ve farz olanıdır amentü. Ancak Tefvik Fikret burada oğlu Haluk’a yeni bir amentü belirliyor. Amentü şiirinde bu yeni inanın şekilleri, düzeni belirtiliyor. Bu inanışlar akli ön plana çekmek, umuta inanmak, sabretmektir.

“*Doksan Beşe Doğru*” şiiri Tefvik Fikret’in şahane şiiridir. Şiirdeki “*Doksan Beş*” ifadesinden kasıt, sultan Abdülhamit’in meşrutiyete son verdiği tarih olan hicri 1295 (1878) senesidir. Bu şiirde şair, İttihat ve Terakki yönetiminin artan baskılarından ve sultan Abdülhamit döneminden ders alınmamasından yakınır, onca ümitle beklenen meşrutiyetin kendisinde yarattığı hayal kırıklığından bahseder. Şair şiirin ilk kıt’asında İttihat Terakki dönemini uğursuz devir diye nitilemektedir. Verilen sözler unutulup, yeminler çiğnenmiş, kanun diyenlerin burunları topraklara sürtülmüştür. Yine de bir yığın boşu boşuna ağlamalar ve inlemeler ortalığı kaplamıştır.

“*Ferda*” şiiri de Tefvik Fikret’in sevilen şiirlerindendir. *Ferda* kelimesi anlam olarak gelecek demektir. Şair bir bakıma Haluk’un geleceğini anlatıyor bu bölümde. Bilimin ve aklın öncülüğünde nasıl değişiklikler olacaksa şair onu anlatıyor. Geleceği, özellikle fen bilimi alanında eğitim alacak olan gençlerin gerçekleştireceğine inanıyor ve Haluk’un da bu yönde bir eğitim almasını istiyor. Açıkça söylemiyor fakat küreselleşmeyi de savunuyor (www.edebiyatciyim.com/tevfik-fikret-halukun-defteri/).

“*Han-ı Yağma*” İttihat ve Terakki iktidarına karşı yazılan çeşitli şiirlerden biridir. Hürriyetin duyurusunun üstünden dört yıl geçmesine rağmen, ülkede işlerin iyiye doğru gitmemesi, istibdat döneminin kötü alışkanlıklarının devam etmesi şairi kendi görüşlerini belirtmeye mecbur kıldı. Genel olarak şiirde, ironi, öfke, nefret ve öfke

hisleri baskındır. Bu şiir ona karşı saldırıları daha da artırdı. Bu nedenle Sultaniye'deki işinden de istifa ederek Aşîyan'a çekildi. Yine de İttihad ve Terakki iktidarına karşı en katı görüşlü şiirlerini yazmaya devam etti.

“Haluk’un Defteri”, “Rübabın Cevabı”, “Şermin”, “Doksan Beşe Doğru” şiir kitapları onun zengin yaratıcılığından haber vermektedir. Onun sanat mirasında divan edebiyatı ile o dönemin Batı edebi gelenekleri birbirini izlemektedir. Şiirlerinde toplumsal hayatın en zor taraflarına değiniliyor, durumdan çıkış yolları konusunda fikirler ileri sürülüyor.

Tevfik Fikret'in 1907 yılından sonra yazdığı şiirlerin büyük bir kısmında devrime çağrı eğilimleri hakimdir. O, halkın nicatını devrimde görür. Böylece, yazarın Türk edebiyatında yankı uyandıran "Millet şarkısı" meydana gelir. Edebi eleştirmenler bu şiiri şairin vatan sevgisinden doğan, onun geleceğini mutlu görmek arzularını yansıtan eser olarak takdim ediyorlar.

Tez çalışmasında ele aldığımız metinlerin içinde“Servet-i Fünun” edebiyatı ile ilgili ikinci yazar Cenap Şahabettin'dir. Cenap Şahabettin'in “Temaşa-yı Leyal” şiiri “Edebiyat Dersleri Mecmuası II”-de yer almıştır.

Bu şiirde de sevgiliye bir davet var, sevgili, burada doğanın seyrine davet ediliyor. Sahneyi oluşturan ana görüntü, resim unsurları, gölge ve ışıktır. Ayrıca gecenin huzuru ve başka hissedilen unsurlar da vardır. Ana odak ise her tarafı kendi kucağına alan gölgelerdir. Şair ayrıca ışık kavramına dikkat etmiş, geceleyin aydınlanan sokak lambalarını güzel bir hayal ile tasvir ediyor. Sonra yine karanlığı ve sessizliği tasvir ediyor, gözlerini göklere daldırıp orada bir bulut kenarında doğmakta olan ayı tarif ediyor.

Cenap Şahabettin gece, karanlık ve aylı gece konusunu daha birçok şiirinde yansıtmıştır. Tüm bunlar, divan edebiyatında olduğu gibi, doğayı beşerileştiren imgelere dayanmaktadır.

Cenap Şahabettin teşbihleri ile “evrenin ruhu”nu vermeye çalışıyor. Gece tasvirlerinde beşeri karakterler kullanan Cenap Şahabettin, doğa resimlerinde animasyonlu imgeleri kullanımda çok daha dikkat çekicidir.

Cenap Şahabettin hemen her mevsim için şiirler yazmışsa da, onun asıl sevdiği mevsimler sonbahar ve kıştır. Saatlerden ise akşam saatlerini tercih eder. Karanlığın içinde, görünmeyeni görmeye, duyulmayı duymaya çalışırken şair, yalnız olmadığını

hissettirse de bunu açıkca söylemez. Karanlığın cisimleri görünmez kaldığı akşam vaktinde Cenap duygularını harekete getirecek duyulardan yararlanır (Servet-i Fünun Edebiyatı, 2015; 140).

Tez çalışmasında ele aldığımız metinlerin içinde “Servet-i Fünun” edebiyatı ile ilgili üçüncü yazar Halid Ziya Uşaklıgil’dir. Halid Ziya Uşaklıgil’in 1929 yılında yayımlanan “Edebiyat Dersleri Mecmuası I”de “Güneş” hikayesi, “Edebiyat Dersleri Mecmuası II”de ise “Sade Bir Şey” hikayesi yer almıştır.

“Güneş” hikayesi, fakir insanların zor yaşam koşullarını anlatır ve hayatlarının dayanılmaz olduğunu gösteriyor. Öte yandan, sanayileşmenin karmaşıklığını gösteren yazar şehir hayatının karanlık tarafına ışık tutar. Gün boyu çalışanların hayatta kalmak için yaşadıkları zorluklardan kurtulmak için hangi zorluklardan geçmek zorunda olduklarını ve insanlara uygun olmayan, sağlık için zararlı bodrumlarda yaşamaya mecbur kaldıklarını söylüyor.

Halid Ziya Uşaklıgil’in “Sade bir şey” hikayesi, diğerlerinden farklı olarak, orta ve yoksul seviyeli insanların hayatlarını betimliyor. Hikayede kaderin bir kardeşin yüzüne gülmesi diğerinden ise yüz çevirmesi tasvir edilmiştir.

Düşünceleri ve arzuları hayalleri ile örtüşmeyen kardeşin düştüğü durum ve oğluna dair endişeleri yansıtılmıştır. Diğer kardeş, ticaretini genişleterek bu yolda ilerliyor. Kardeşlerden biri diğerine ayak uyduramaz ve kaderin kötü tarafından vurularak hayatta kalma mücadelesinde yenilir.

Tez çalışmasında ele aldığımız metinlerin içinde “Servet-i Fünun” edebiyatı ile ilgili dördüncü yazar Hüseyin Cahit Yalçın’dır. Hüseyin Cahit Yalçın’ın “Edebiyat Dersleri Mecmuası II”de “*Hayat-ı Müheyyel*” hikayesi yer almıştır.

Hüseyin Cahit Yalçın fitraten muharrir doğmuştur. Yazıyı seven, his ve hayale kapılmaktan da kendisini korur, Halit Ziya gibi büyük hikayeler hususunda velud olmamıştır. Fakat küçük hikayelerinde bilhassa on dokuzuncu asrın sonlarında hayat bulan biraz fen ve felsefe ile karışan tarzını sevmekte olduğunu göstermiştir. Realizmi kendisi için bir meslek ittihaz etmek istediği aşikar surette görülmüktedir. Bununla beraber Hüseyin Cahit Yalçın’ın yüksek ruh ile yazdığı çok güzel eserleri de vardır. Bilhassa Abdulhamid idaresinin tazyik ve tahakkümleri altında ezile büzüle yaşamaktan bezen bu gençler zümresinin, o mülevves muhitten çıkarak temiz, saf, nezih bir hayat yaratmak hayaliyle çırpındıkları ve bu ilham ile eserler yazdıkları zaman yazdığı şu

“*Hayal-ı Muhayyel*” ünvanlı hikayesi de güzel bir romantizm numunesidir (Hikmet, 1925; 924).

Tez çalışmasında ele aldığımız metinler içinde “Servet-i Fünun” edebiyatı ile ilgili beşinci yazar Hüseyin Siret Özsever’dir. Hüseyin Siret Özsever’in “Sebaheddin Bey’e” isimli şiiri Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Muhammed Fuzuli adına El Yazmaları Enstitüsü’nde, gazeteci ve yayıncı olan Memmedeli Sıdkı’nın 20 no’lu Şahsi Arşivinde tutulmaktadır.

Şiir ünlü Türk yazarı Sabahattin Ali’nin ölümüne atf edilmiştir. El yazmada şiirin yazılması ile ilgili tarih yoktur. Dikkate alırsak Sabahattin Ali 1948 yılında vefat etmiştir. Mahammadali Sıdkı ise 1956 yılında yaşamını kaybetmiştir. Şiirin Sabahattin Ali’nin vefat ettiği dönemde herhangi bir dergide yayımlandığı görülmektedir. Mahammadali Sıdkı de herhangi bir dergiden bu şiiri almıştır. Bu olgular Sovyetler döneminin yasaklarına rağmen Azerbaycan ve Türkiye arasında edebi ilişkiler mevcut olduğunu, Türk yazarlarının eserlerinin Sovyet döneminde de dar çerçevede olsa bile Azerbaycan edebi hayatında yayıldığını kanıtlamaktadır.

Edebiyata, söze yüksek değer veren Mahammadali Sıdkı Hüseyin Siret’in bu şiirine hassas yaklaşarak onu şahsi arşivine dahil etmiş, bir edebi örnek olarak değerlendirmiştir.

Şiirde Hüseyin Siret’in arkadaşı ve meslektaşı Sabahattin Ali’nin ölümünden doğan acısı ve ızdırapları yer almıştır. Şair dost kaybı ile barışamıyor, hasretle onu hatırlayarak bir daha görmeyeceğini hüznü notlarla ifade ediyor.

2.3.3. Milli Edebiyat

II. Meşrutiyet ile Cumhuriyet’in ilk yılları arasında faaliyet gösteren edebiyat akımıdır. Esasen Ali Canip Yöntem, Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp’in *Genç Kalemler* dergisinde savundukları Yeni Lisan Hareketi ile başlatılır. Dilde sadeleşmenin olması, şiirde aruzun yerine hece vezninin kullanılması, içerikte halkın sorunları ve yerli yaşam Milli Edebiyat Döneminin temelinde oluşturulur. Bu dönemde Türk edebiyatının Doğu ve Avrupa taklitçiliğinden kurtarılması başlatılmış, yalın bir anlatım dili benimsenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Türk kültürü ve tarihi, eşsiz bir hazine olarak bu dönemde yeniden canlanmıştır.

Sonuç olarak “Milli edebiyat” bütüncül kavram olarak bir milletin edebiyatını düşündürürken, Türk edebiyatı içerisinde milliyetçilik akımı etrafında meydana gelen edebiyatın, yani aşağı yukarı belirlenebilen iki tarih arasındaki bir dönemin de adı olmuştur (Yeni Türk Edebiyatı, 2016; 186)

Tez çalışmasında ele aldığımız metinler içinde Milli edebiyat dönemi ile ilgili sekiz isim vardır. Bunlar Ali Canip Yöntem, Celal Sahir Erozan, Faruk Nafiz Çamlıbel, Halit Fahri Ozansoy, Halit Hürrem Sebribeyzade, İsmail Hikmet Ertaylan, Mehmet Emin Yurdakul ve Ömer Seyfettin’dir.

Tez çalışmasında ele aldığımız metinlerin içerisinde Milli edebiyatla ilgili birinci yazar Ali Canip Yöntem’dir. Araştırma zamanı Bakü arşivlerinde Ali Canip Yöntem’e ait bir metin bulunmuştur. 1929 yılında “Edebiyat Dersleri Mecmuası I”de yer alan *Yıldırım* şiiridir.

“*Yıldırım*” şiiri Tefik Fikret’in “*Zelzele*” isimli şiiriyle bir yerde yayınlanmıştır. Ali Canip Yöntem, beyitlerle yazdığı bu şiirinde karanlıkları dağıtmak için, ondan üstün olan yıldırımın gücüne sahip olmayı hayal ediyor. Önce yazdığı şiirlerinden tamamen farklı olarak bu şiirlerinde iyimserlik daha yüksektir ve kuvveti yüceltir, büyük gücü vardır. Şiir ilk defa Genç Kalemler Mecmuası’nda yayınlanmıştır.

Tez çalışmasında ele aldığımız metinler içinde “Milli edebiyatla” ilgili ikinci yazar Celal Sahir Erozan’dır. Araştırma zamanı Bakü arşivlerinde Celal Sahir Erozan’a ait bir metin bulunmuştur. Bu metin “Edebiyat Dersleri Mecmuası I”de yer almış olan “Yağmur Yağarken” şiiridir.

Şiir hece vezninde, göklere hitap edilerek yağmur yağmasını dileyenin dilinden yazılmıştır. Yazar yağmurun herkesin kirini yıkayıp götürmesini, yerin, toprağın, şehrin temizlenmesini diliyor. Tabi ki, şiir doğrudan değil, sözlü manalarla kaleme alınmış, yazar kendi görüşlerini dolaylı usullerle ifade etmiştir. Şair o devrin manzaralarını tasvir ederek olumlu bir karakter olarak doğa güçlerini seçmiştir. Olumsuz taraf ise dolayısı ile taş, toprağa çökmüş olan kiri göstermiştir.

Tez çalışmasında ele aldığımız metinler içinde “Milli edebiyat”la ilgili üçüncü yazar Faruk Nafiz Çamlıbel’dır. Araştırma zamanı Bakü arşivlerinde Faruk Nafiz Çamlıbel’e ait iki metin bulunmuştur. Bu Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Muhammed Fuzuli adına Elyazmaları Enstitüsü’nde Azer Buzovnalı’nın Şahsi Arşivindeki “Çoban Çeşmesi” kitabından bir şiir, Ali Abbas Müznib’in Şahsi

Arşivindeki “Yanarım” isimli şiiridir.

Azer Buzovnalı'nın arşivindeki belgelerden şairin Türk edebiyatının yenilikçi şairlerinden Ahmet Haşım'ın, Tevfik Fikret'in, Rıza Tevfik'in, Yahya Kemal Bayatlı'nın ve diğerlerinin şiirlerini yakından izlediği anlaşılıyor. Faruk Nafiz'in adı geçen kitabı Türkiye'de 1926 yılında yayımlanmıştır. 1928 yılında artık Azer Buzovnalı onun kitabını elde ederek “Çoban Çeşmesi” kitabından bir kaç şiirini Azerbaycan Türkçesine uyarlamıştır.

İkinci şiir ise “Yanarım” isimli şiirdir. Şiirde karamsar bir ruh ve şikayet dolu deyimler hakimdir. Geçmiş ve bugünü hatırlayıp geçen ömrüne üzüyor.

Tez çalışmasında Milli edebiyatla ilgili dördüncü yazar Halit Fahri Ozansoy'dur. Araştırma zamanı Bakü arşivlerinde Faruk Nafiz Çamlıbel'e ait bir metin bulunmuştur. Bu “Edebiyat Dersleri Mecmuası I-1929”de yer alan “Kabus” şiiridir.

Yazar şiirde karanlığı tasvir ederek bunun nedenini öğrenmeye çaba gösteriyor, her tarafı saran karanlık olduğuna göre çevresinin hapisane veya mezar olduğunu anlamak istiyor. Şiir aslında o dönemin insan hayatlarını, yaşadığı ortamı ve o dönemde toplumun durumunu ifade etmektedir. Şiir farklı hece sayılarında olan üç bentten oluşmaktadır.

Tez çalışmasında “Milli edebiyat”la ilgili beşinci yazar Halit Hürrem Sebribeyzade'dir. Araştırma zamanı Bakü arşivlerinde Halit Hürrem Sebribeyzade'ye ait iki metin vardır. Bu Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Muhammed Fuzuli adına Elyazmaları Enstitüsü'nde Mahammadali Sıdkı'nın Şahsi Arşivinde bulunan “Sen” ve “Dolaşma” isimli şiirlerdir.

“Sen” şiiri gazel şeklindedir. Gazelde hitap edilen odak ilham perisi gibi zarif deyimlerle tasvir ediliyor. “Dolaşma” şiiri ise birinciden biçim ve üslubuna göre önemli şekilde farklıdır. Öğüt, nasihat şeklinde olan şiirde ironi üst düzeydedir. Yazarın adeta öğüt veriyormuş gibi kullandığı ifadelerin arkasında aslında mizah dayanmaktadır.

Şiir zamanın nabzına uyan, Bakü edebi ortamında bulunan şairlerin şiirleri ile bağlantılı olan ve bir Türk şairini yerli yazarlarla aynı sırada tutan bir eserdir. Azerbaycan şiirinin o dönemdeki ortamına sonradan katılsa da Halit Hürrem Sebribeyzade bu şiiri ile yerel şairlerden farklı görüş sergilemiyor, ustaca Azerbaycan Türkçesinde yazmakla ve aynı hususları ihtiva etmekle onlarla eşit bir düzeyde olduğunu gösteriyor.

Diğer yandan şiirde Zöhhak, Kuran, Musa ve Mina gibi dini ve mitolojik isimlerin adı geçiyor. Bu da Halit Hürrem Sehibeyzade'nin bilgisinden, dünya görüşünden ve düşüncelerinden haber vermektedir.

Tez çalışmasında Milli edebiyatla ilgili altıncı yazar İsmail Hikmet Ertaylan'dır. Araştırma zamanı Bakü arşivlerinde İsmail Hikmet Ertaylan'a ait bir metin var. Bu "Edebiyat Dersleri Mecmuası II-1929"de yer alan "Heykeli Karşısında" isimli şiirdir.

Şiir komünist devriminin lideri Lenin'e atf edilmiştir. Şair Lenin'in heykeli önünde kendi düşüncelerini poetik bir dille ifade etmiştir. Yazar bolşevik devriminden önceki zamanları hatırlayarak o devrin insanlarını yaşam koşullarını, hayat tarzını yansıtıyor. Sonra yeni dönemin ferah günlerini tanımlayarak insanların mutlu yaşadıklarını, ifade ediyor. Daha sonra komünistlerin zamanı ile eski günleri karşılaştırarak şimdiki durumun daha iyi olduğunu vurguluyor.

Tez çalışmasında "Milli edebiyat"la ilgili yedinci yazar Mehmet Emin Yurdakul'dur. Araştırma zamanı Bakü arşivlerinde Mehmet Emin Yurdakul'a ait dört metin vardır. Bu metinlerden "Ya bir mezar ya zindan", "Fener", "İşte o gün" şiirleri "Edebiyat Dersleri Mecmuası" 1929 II'de, "İlim, ilim! Bu ses..." sözleriyle başlayan şiiri ise Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Muhammed Fuzuli adına El Yazmaları Aliabbas Müznib'in şahsi arşivindedir.

Ali Abbas Müznib'in şahsi arşivinde olan şiirler okunduğunda ulusçu, halkçı görüşleri savunan şairi göz önüne getirmek gerekir. Şiirlerin diğer bir değeri onların milli ruhta olması ve okuyucuların fikir ve düşüncelerini yansıtmasıdır. Şiirler sadece Türk okurlarının ve milli ruhlu aydınlarının isteklerini değil, aynı zamanda Azerbaycan okuyucularının da isteklerini ifade ediyordu.

"İlim, ilim! Bu ses..." şiirinde Mehmet Emin Yurdakul bilim ve eğitime çağrı gibi yazılmış, milletin geleceğinin bilimde gördüğünü öne çıkarmıştır. O zaman eğitimsizlik, cehalet toplumun esas kaygısı idi, eğitimi olan kişilerin sayısı azınlıktaydı. Halkın her sorununa dikkatli olan şair bu konuya da kayıtsız kalmamış, millete hitap, çağrı niteliğindeki bu şiiri yazmıştır. Şiir toplumun medeni yükseliş yolunun bilimden geçtiğini, insanlara hayat veren en önemli olgunun bilgi ve eğitim olduğunu kendine özgü çizgilerle yansıtmıştır. Şair Japonya'yı örnek alarak doğru yönetilen, bilime dayalı kalkınma sisteminin sonuçlarını gösteriyor.

Tez çalışmasında "Milli edebiyat"la ilgili sonuncu yazar Ömer Seyfettin'dir.

Araştırma zamanı Bakü arşivlerinde Ömer Seyfettin'e ait bir metin vardır. Bu “Edebiyat Dersleri Mecmuası I-1929”de yer alan “*Yalnız Efe*” öyküsüdür.

“*Yalnız Efe*” Ömer Seyfettin'in en iyi bilinen öykülerinden olup Türk Edebiyatı klasikleri arasına girmiştir. “*Yalnız Efe*” Türkiye Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim öğrencileri için tavsiye ettiği 100 Temel Eser arasında yer alır.

Bu öykü haksızlığa karşı direnişi korkusuzca anlatan, gösteren ve okuyuculara bunlardan dersler çıkarmasını sağlayan bir hikaye olması tarzıyla önemli bir eser olarak kabul edilir. “*Yalnız Efe*” genelde bir cinayetten sonraki oç alma hikayesi gibi görülse de aslında haksızlıklara ve zulme karşı çıkışın hikayesi olmasıyla dikkat çekiyor.

2.3.4. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı

Osmanlı devletinin son dönemlerinde eğitim almak için Avrupa'ya, özellikle Fransa'ya giden gençler oradaki edebiyatta gördükleri yenilikleri, düşünceleri geri dönüşlerinde Türk edebiyatında uygulamaya başlamışlardır. O dönemden başlayarak bu şekilde belli dönemler halinde günümüze kadar süren yeni bir edebiyat mevcuttur. Bu dönemin edebiyatı “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı” olarak bilinir.

1923-1940 tarihleri arasında kuruluş aşamasını gerçekleştiren “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı” 1935-1960 tarihleri arasında her alanda yaşanan kültürel açılımın bir sonucu olarak büyük bir çeşitlenmeyi yaşar (Yeni Türk Edebiyatı, 2016; 258).

Tez çalışmasında ele aldığımız metinler içinde “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı” ile ilgili üç isim vardır. Bunlar Refik Halit Karay, Reşat Nuri Güntekin ve Nazım Hikmet'tir.

Tez çalışmasında ele aldığımız metinler içinde “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı” ile ilgili birinci yazar Refik Halit Karay'dır. Araştırma zamanı Bakü arşivlerinde Refik Halit Karay'a ait iki metin bulunmuştur. Bu 1929 yılında yayınlanan “Edebiyat Dersleri Mecmuası I”de yer alan “Yatır”, “Edebiyat Dersleri Mecmuası II”de yer alan “Boz eşek” hikayeleridir.

“Yatır” bir kasaba hikayesi olmakla birlikte “Boz Eşek”te olduğu gibi, kasaba-köy ilişkisine dayanan, kasabalı ve köylü iki fırsatçı tipin ortak çıkarları için bir araya gelişleri çerçevesinde ele alınmış bir hikayedir. Hikayede mekan kasaba olduğu için

daha çok kasaba hayatı, gündelik yaşam, kasabaların sosyal tavırları, inanç değerleri ele alınır. Bunun ötesinde, yine pek çok kasaba hikayesinde olduğu gibi, mevsime göre değişen bir kasaba dekoru ve bu dekor içindeki halkın yaşantısı dikkatlere sunulur (Gözütok, 2007; 81).

Tez çalışmasında Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatı ile ilgili ikinci yazar Reşat Nuri Güntekin'dir. Reşat Nuri Güntekin'e ait "Edebiyat Dersleri Mecmuası I"de "Yağmur" hikayesi yer almıştır.

Hikayede aşağı tabakaya ait bir okuldan ve onun genç öğretmeninden bahsedilmektedir. Okulun öğrencilerin eğitiminde ve bilgi almasında rolü vurgulanır, çocukların birlikte eğitim alması, tahsil edinmesinin önemi ifade edilir. Hikayede baş karakter okulun genç öğretmeni Sitare'dir. Sitare öğrencileri için fedakarlık yapıyor, onların yağmurdan koruyarak okula götürüyor. Kendisi yağmura yakalansa bile öğrencilerini koruyabilmiştir. Karşılığında ise eğitim müdürlüğünün olumsuz tutumundan dolayı görevden alınmıyor.

Tez çalışmasında "Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı" ile ilgili sonuncu yazar Nazım Hikmet'tir. Nazım Hikmet'in 1929 yayınlanan "Edebiyat Dersleri Mecmuası I"de "Ölüm" şiiri yer almıştır.

Şiir komünist görüşlerine eğilimli yönde yazılmış, sovyet devrimini betimlemiştir. Ekim darbesinin halk için önemine dikkat çeken yazar insanların güzel günlere çıktığını, bağımsız olduğunu vurguluyor. Şiirden Rusya imparatorluğunun zalim karakteri çizilmiş, onun halka yaşattığı eziyet, zorluklar yansıtılmıştır. Şiir şairin o dönemde daha çok hitap ettiği serbest şekilde, hece vezninde yazılmıştır.

3. BÖLÜM

METİNLERDE BULUNAN TÜRK EDEBİYATI YAZARLARI HAKKINDA

3.1. Hüseyin Siret Özsever (1872 - 1959)

“Servet-i Fünun” topluluğunun temsilcisi olan Hüseyin Siret Özsever’in asıl adı Hamdullah Siret’tir. O küçük yaşta iken şiirle uğraşmaya başlamış, ancak 1896 yılında Servet-i Fünun'a yazmaya başladıktan sonra tanınmıştır. Hüseyin Siret Özsever duygusal yönü ve lirizmi en belirgin şair olarak tanınır. Şair konularını özellikle his ve ince temalardan seçmiş; “aşk, kadın, aile, özlem, gurbet ve tabiat güzellikleri” ile ilgili şiirler yazmıştır.

Ünlü edebiyat adamı, Prof. Dr. Mehmet Kaplan Hüseyin Siret Özsever’in şiirlerini böyle değerlendirmiştir: Hüseyin Siret, şiirinin şekil ve muhtevası üzerinde Servet-i Fünun şiirinin büyük ustaları Cenap ve Fikret gibi, bir kuyumcu dikkati ile durmuştur. Fakat burada şiirin güzelliğini teşkil eden sadece ses ve hayal oyunu değildir; onlar vasıtasıyla ortaya konulan duygu, yaşayış tarzı, sevgili ve onun içinde bulunduğu dünyadır. Sanat ile hayatın birleşmesidir ki, bizde derin bir güzellik duygusu uyandırır. Hüseyin Siret şiirinde işte bu terkibe ulaşmıştır (Kaplan, 2016; 126).

Hüseyin Siret Özsever Azerbaycanlı okurlara geçen asrın ilk başlarından tanıdık gelir. Edebiyat araştırmacısı, yazar ve öğretmen İsmail Hikmet’in 1925 yılında Bakü’de yayınladığı *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabında şair hakkında bunları yazmıştır: Fıtraten şairdir. Bir çok eserlerinde hazib bir rebabilik görülür. Heyecanlı bir varlığı vardır. Çırpıntılar içinde geçen hayatı nihayet bütün barlığına esaslı bir yorgunluk vermiş, koşmaktan, dolaşmaktan bezmiştir. Şimdi ruhunun derin, hazin ve narin sedasını, enini dinlemek ve inlemek için sakin, تنها bir köşenin hüzur ve tesellisine muhtac görünür (Hikmet, 1925; 811).

Yazar, gazeteci ve yayıncı Mahammadali Sıdkı’nın (1888-1956) Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Muhammed Fuzuli adına Elyazmaları Enstitüsü’nde 20 no’lu şahsi arşivinde Türk şairi Hüseyin Siret’e ait bir şiir bulunmaktadır. Bu “*Sebaheddin Bey’e*” isimli şiirdir (Elyazmaları Enstitüsü, Arşiv 20, s.b. 219).

Bu şiir Türkiye ve Azerbaycan edebi ilişkileri açısından değerlidir. Şiirin

Azerbaycan'a kadar yaygınlaşması, onun edebi camiada bilinmesi ve ünlü bir edebiyat adamının şahsi arşivine girmesi her iki şairin Azerbaycan'da yeterince tanınmasının kanıtıdır. Bu olgu iki kardeş halk arasındaki bağlılığın tüm alanlarda, özellikle edebiyat alanında olduğunu ispatlıyor.

Şiirin arşivde bulunması, kendi hattı ile el yazması Mahammadali Sıdkı'nın Türk edebiyatına verdiği değeri sergilemekle birlikte, baskı ve yasaklara rağmen Türk edebiyatını dikkatte bulundurduğunun göstergesidir. Bu değer ve dikkat onun Türk edebiyatını izlediğini ve mutalaa ettiğini belirtiyor.

Diğer taraftan Hüseyin Siret Azerbaycanda o zaman tanınan bir isimdir, onun şiirlerini şahsi arşivlerde koruyup saklamaktadırlar. Şiirin Türk yazarı ve şairi Sabahattin Ali'ye atf olunduğu tahmin edilmektedir.

3.2. Namık Kemal (1840 - 1888)

Namık Kemal Türk milliyetçiliğine ilham kaynağı olmuş, Genç Osmanlı hareketinin temsilcilerinden olan şair, yazar, gazeteci ve devlet adamıdır. Namık Kemal Türk romanının temelini atanlardandır. "Eli beyin maceraları" (1876), "Cezmi" (1880) gibi romanlar onun kalemine aittir. İlk draması olan "Vatan yahut Silistre" (1873) eseri Kırım savaşı (1853-1856) arefesindeki olayları yansıtmıştır. Yazara büyük uğur kazandıran eserin hükümet aleyhine yazılmasıdır ve bundan dolayı 38 ay süresinde Kıbrısta Magusa kalesinde hapse atıldı. Zindanda iken Namık Kamal "Zavallı çocuk" (1873), "Akif bey" (1874), "Gülnehal" (1875) eserlerini yazmıştır. "Celaleddin Harezm Şah" (1885) draması Moğol işgaline karşı mücadeleden bahsetmektedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar Namık Kemal'i kastederek "bugün kullandığımız bütün mefhumlar Şinasi ile onundur ve bilhassa onundur" der. Ayrıca Tanpınar'a göre Namık Kemal ilk eleştirmenimizdir. Fikir ve sanat anlayışımız da onunla başlar. Kemal'in kendisini Sokrates'e benzettiğini, ancak sisteminin buna engel olduğunu söyler. Kemal Müslüman'dır, XVIII. asır filozoflarının ve fikri hareketlerinin getirdiği şeyleri İslam dini ve şeriat içerisinde arar (Tanpınar, 1969; 226, 227, 240).

Azerbaycan edebiyat biliminde Namık Kemal'in "türklerin üç devrimci şairlerinden biri" gibi tanımlanması sözün hakiki anlamında onun vatan aşkı, vatan sevgisi ile çarpan kalbinin yaratıcılığının ideoloji, edebi sanatsal özelliklerinin doğru

belirlenmesi ve değerlendirilmesinden doğmuştur. O “gür sesli Vatan şairi”dir. “Vatan aşkını, hürriyet zevkini, haksızlığa karşı direnmek duygusunu şiirleriyle millete sevkeden Namık Kemal yalnız büyük edip, kudretli şair değil, zihinleri bir başka düşündürmeğe, kalpleri heyecanlarla çarpmağa alıştırmış bir devrimci ve düşünce adamıdır”. İlk önce Namık Kemal ruhuna ve yaratıcılığına hakim kesilen vatan mövzusu özünemexsus ve orijinal formada diqqeti celb edir. N.Kamala için vatan insanlar arasında dil, sevgi ve kardeşlik birliği oluşturan topraktır. Bu birliğin bulunmayan, böyle bir birliği mevcut olmayana toprağa vatan söyleyemeyiz. Namık Kemal’in ortaya atdığı ideoloji belirli inanç yakınlığında olduğu Şinasi’nin “tüm milletler için tek bir Vatan” görüşünden önemli şekilde farklıdır. Namık Kemal “tek bir vatanda savaş halinde olan birey ve zümrelerin mevcutluğunu” dikkate aldığından bu düşüncelerin hakikatle hiç bir ilgisinin olmadığı fikrini kabul ediyor. Onun düşünceleri, görüşleri osmançılık, islamçılık ve türkçülük ideolojileri şeklinde yankı bulmuştur (Guliyev, 2003;39).

Namık Kemal’in Türkiye’de yeni akımın kurucularından biri olması onun ülke sınırları dışına çıkmasına da neden oldu. Onun eserleri Azerbaycan’da basılan ileri görüşlü dergilerde sıkça yayımlanıyordu. Diğer taraftan Namık Kemal yerel şairlerin de yaratıcılığını etkiliyordu. XX. yüzyılın başlarında Türkiye’de başlanan yenilik hareketi Türk edebiyatında da kendini gösterdi. Yeniliğe ve devrimsel değişime eğilimli olan dergi editörleri Türk politik hayatında yaşanan olaylara ve Türk edebiyatında yaşanan yenilik sürecine sempati duyuyorlardı.

Arşivde bulunan kıta tarzında olan şiir Mahammadali Sıdkı’nın sevdiği şiirlerden biri olduğu için onu kendi hattı ile yazarak şahsi arşivine dahil etmiştir. Mahammadali Sıdkı Türk edebi ve kültürel yaşamında yenilenme sürecini yakından izliyordu. XX. yüzyılın başlarında tüm Azerbaycanda olduğu gibi, onun da sevdiği şairlerden biri, kuşkusuz Namık Kemal olmuştur.

Şiir birkaç yönden değerlendirilebilir. Şiir o zaman sosyo-politik süreçler içinde zor duruma düşen halkın durumunu ifade ettiği için dillere destan olmuştur. Bu süreci yaşayan Azerbaycan için de bu şiirde tasvir edilen duygular, elbette ki, uzak değildir. Vatansever aydın olan Mahammadali Sıdkı her zaman halkın özgürlüğü ve eğitimi için yorulmadan çalışmıştır. Bu bakımdan Namık Kemal’in bu şiiri onun için büyük değere sahiptir.

Bu şiir edebi ilişkiler açısından da önemlidir, zira Azerbaycan edebiyatını

etkileyen, onu Avrupa ve Türk edebiyatına yakınlaşmasında rolü olan başlıca eserlerden biridir. Diğer yandan şiir Azerbaycan okuyucusuna Türk edebiyatının durumunu anlatıyor, bilgilendiriyor.

Namık Kemal'in bir başka metni 1929'da "Edebiyat Dersleri II" dergisi tarafından yayımlanmıştır. Bu metin "Menfada" başlığını taşır. Eserin küçük parçasıdır. Eserde yazarın özgürlük, hapisane, hükümet yetkilileri ve yaşam hakkındaki görüşleri yansıtılmıştır. Yazar edebi kahramanını mücadeleci, yolundan dönmeyen azimkar bir insan olarak tasvir eder. Sevdiklerinden ayrı kaldığı için üzüntü, ayrılık duyguları, endişe edebi kahramana yabancı olan duygulardır. Seçtiği yolun sonuçlarının ona getirisini daha önceden görebildiği için her şeye tolerans göstererek, bir sefaletle gireceğini düşünüyor.

Bu metnin ana kurgusu o dönemde Azerbaycan'daki insanların kendi fikirleri için zindanlara atıldıkları gerçeğiyle bağlantılıdır.

3.3. Halit Hürrem Sebribeyzade

Halit Hürrem Sebribeyzade 1912 yılında Bakü'ye gelmiş, "İkbal" gazetesinde şiir ve nesir eserlerini yayımlatmış, 1913-1914 yıllarında haftada bir kez yayımlanmış sosyo-politik ve bilimsel, edebi, Türkiye edebiyatı yönümlü "Şelale" dergisinin baş yazarı olmuştur. Yazılarında anlaşılıyor ki Türkiye'de, Üsküdar'da doğmuştur. Orta okulu bitirdikten sonra Üniversitede Tıp Fakültesi'nde eğitim gördü. O önce Batum'a, daha sonra Bakü'ye geldi. Halit Hürrem Sabri Beyzade Azerbaycan'ın demokratik gelişme yoluna girmesi için büyük hizmetler göstermiştir. Bu yolda o hem bilimsel, hem de pratik faaliyeti ile hizmet veriyordu. O, bir taraftan Ermeni, şovenist çevrelerin kasıtlı politikasını deşifre ediyor, Rusça yayınlanan "Bakü" gazetesinde Türklük aleyhine yürütülen sahte fikirlere karşı çıkıyor, öte yandan Azerbaycan'da milli eğitim, kültür, edebiyat ve basın işinin kuruculuğuna yardım ediyordu (Hayatova, tehsiljurnali.az). Bakü edebi camiasının önde giden simalarından olan şairin 1915 yılında Bakü'de Kaspi matbaasında "Zehirli çiçekler" isimli şiir kitabı basılmıştır.

Mahammadali Sıdkı'nın arşivinde Halit Hürrem Sabri Beyzade'ye ait iki şiir vardır. Halit Hürrem Sabri Beyzade'nin bu şiiri onun sanat yolunun incelenmesi açısından değerlidir. Çünkü o zaman daha çok mizaha, eleştiriye meyleden

meslektaşlarından farklı olarak bu şiirde klasik şark şiir üslubu, edebi geleneği korunmaktadır (Samedova, 2017; 703).

Onun lirik eserlerinde genellikle ahlaki değerler ve eğitim, kadınların toplumda yeri ve konumu, sanatsal işçilik, milli-tarihi gerçeklik ve çağdaş sorunlar, sosyal-siyasi özgürlük meselelerine değiniyor, yeni sanatsal eğilimlerinin güçlendirilmesine çaba gösteriyordu. XX. yüzyıl Azerbaycan edebiyatında kendini belirgin şekilde gösteren duygusal ve mizahi akımlara ait sanatsal düşünce tarzının onun eserlerinde yansımaları, aynı amaçla bağlıdır.

Halit Hürrem Sabribeyzade romantik ideolojiye, estetik değerlere eğilimlidir, “yalnız gördüklerini değil, daha çok düşündüklerini yazmayı” gerekli biliyordu. Buna göre edibin eserlerinin bedii-estetik keyfiyeti çok büyük dikkat çekmekte, şairin romantik duygularını sergilemektedir. Bu nedenle arşivde bulunan bu metinlerin önemi büyüktür.

3.4. Faruk Nafiz Çamlıbel (1893-1973)

Türk edebiyatında “Hecenin 5 şairi” diye bilinen şairlerden biridir. Şiire çok erken yaşlarda başlayan Faruk Nafiz Çamlıbel’in edebiyat dünyasında tanınması "Edebiyatı-ümmümiyye" mecmuasında yayımlanan aruzla yazdığı "Doğu'nun Sultanları" şiiriyle başlamıştır. O, genellikle aşk ve doğa konularına yer veriyor. Aşk şiirlerinde bu duygu daha çok şehvet ve tutku yönünden işlenmiştir. II Meşrutiyet yıllarında gelişen milliyetçilik akımının doğurduğu memleket edebiyatı ve milli mücadele hareketi, Anadolu'da hem gazeteci, hem de öğretmen olarak çalışması onun milli edebiyat akımına katılmasına neden olmuştur. Faruk Nafiz Çamlıbel Anadolu'nun güzelliklerini ve yetersizliklerini, geri kalmışlığını, bakımsızlığını, unutulmuşluğunu, Anadolu insanının çilesini, çaresizliğini, acılarını, umut ve özlemlerini çok yakından görmüş, hissetmiş ve bunları kendi şiirlerinde etkili şekilde göstermiştir. O hececi şair olarak tanınmasına rağmen aruzla yazdıklarını hece ile yazdıklarından daha değerli görmüştür.

Faruk Nafiz, aruzdan heceye geçerken, şiirine, halk şiirlerinden gelen bir tadı, bir nevi söyleme tarzını da almıştır (Tanpınar, 1969; 210).

İslam Ansiklopedisi'nde Faruk Nafiz Çamlıbel'in sanatı şöyle tespit edilir: Faruk Nafiz'in sanat hayatında 1922'den sonra yeni bir dönem başlar. Bu tarihten itibaren

Anadolu gerçeğini bizzat gören ve yaşayan şair artık bütünüyle cemiyete yönelir. Bu yeni sanat anlayışı ile yazdığı şiirler hece vezniyledir ve doğrudan doğruya o devirde hızlanan sade Türkçecilik cereyanına bağlıdır (www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c08/c080141.pdf).

Klasik Şark şiirini derinlemesine bilen bir çevirmen, gazeteci, eğitimci ve nihayetinde usta bir şair olan Azer Buzovnalı Türkdilli şairlerin de yaratıcılığını takip ederek, onların şiirlerine nazireler, yazmış, bazen ise sevdiği eserlerden belirli kısımları, şiirlerinden örnekleri Azerbaycan diline çevirmiştir. Faruk Nafiz'in yaratıcılığı ile yakından ilgilenmiş, "Çoban çeşmesi" kitabından çeşitli içerikli şiirlerinden bazı örnekleri Azerbaycan Türkçesine uyarlamıştır (Bağirova, 2012: 6).

Şiiri birkaç taraftan değerlendirilebilir. Bunlardan biri Azer Buzovnalı'nın bu şiiri arşivine dahil etmesi ve edebi örnek olarak ona değer vermesidir.

Diğer yandan şiirin Azerbaycan Türkçesine uyarlanması, arşivde tutulması hem de edebiyatçılar ve araştırmacılara Türk edebiyatı ile ilgili bilgi vermeyi, tanıtmayı amaçlamaktadır. Çünkü o zaman Azerbaycan ile Türkiye arasındaki ilişki neredeyse imkansızdı. Azer Buzovnalı tüm bunları dikkate alarak şiiri arşivine dahil etmiştir.

XX. yüzyılın başlarında milli birlik ve beraberlik ideallerini yaşatanlardan olan Azer Buzovnalı'nın bu el yazısını koruması ve iki kardeş halkın dilinin, edebiyatının aynı olması düşüncesini paylaşmış oluyor. Bu şiirler XX. yüzyılın başlarında Azerbaycan Türkiye edebi ilişkilerinin tarihinin öğrenilmesi bakımından kıymetli bir olgudur.

Faruk Nafiz Çamlıbel'e ait başka bir şiir elyazma halinde Ali Abbas Müznib'in Şahsi arşivinde bulunmuştur. Arşivde 299 numaralı saklama biriminde olan bu şiir Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Yanarım" isimli şiiridir (Elyazmalar Enstitüsü, Arşiv 23, s.b 299).

Şiirin değeri her şeyden önce henüz 1924 senesinde yayınlanmasına rağmen artık Azerbaycan edebî camiasında tanınmasıdır ki, bu da arşivde bulunan el yazmadan belli oluyor. Ayrıca Türk edebiyatına derinden vakıf olan arşiv sahibinin şiiri Türk edebiyatının değerli bir örneği olarak kaydetmesi ve tanımasıdır. Diğer yandan Faruk Nafiz Çamlıbel şiirlerinin şahsi arşivlerde daha çok bulunmasının nedeni Azerbaycan edebiyatındaki etkisini göstermektedir.

3.5. Mehmet Emin Yurdakul (1869-1944)

Mehmet Emin Milli Edebiyat şiirinin öncül şairlerindedir. O 1898'de yayımladığı "Türkçe Şiirler" adlı şiir mecmuasıyla daha on yıl öncesinden milli şiir ahenginin öncülüğünü kendi üstüne almıştır. En esas bu kitabın Servet-i Fünun şiirinin en güçlü döneminde yayımlanmış olması oldukça ehemmiyetli ve cesaretli bir adımdır. Mehmet Emin Yurdakul "milli romantik duyuş tarzı"nın birinci temsilcisidir. Bütün bu özelliklerinden dolayı Mehmet Emin Yurdakul edebiyat tarihinde "Milli Şair", "Türk Şairi" unvanı hatırlanır.

Hece veznini ve halk şiirini edebi çevreye getiren Mehmet Emin Yurdakul'un faaliyetini Prof. Dr. Mehmet Kaplan şöyle ifade etmektedir: "*Mehmet Emin'in açtığı çığırdan sonra, halk dili ve hece vezni, halkçılık ve Türkçülük fikirleriyle beslenerek, son çağ Türk edebiyatının en büyük hareketi olan Milli Edebiyat Cereyanı'nın başlıca temellerinden biri haline geldi* (Kaplan, 2016; 181).

Mehmet Emin Yurdakul Türkiye'de olduğu gibi Azerbaycan'da da tanınıyor ve eserleri çeşitli dergi ve kitaplarda yayınlanıyordu. 1927 yılında yayınlanan "Edebiyat Dersleri Mecmuası I"de onun şiirlerinden önce özgeçmiş verilmiştir. Özgeçmişte şöyle yazıyor:

"Saleh oğlu Mehmed Emin 1285 yılında İstanbulda doğmuştur. Mülkiyye mektebi ve Hukuk fakültesinde ali tehsil görmüştür. Gençliğinde çağdaşları gibi Arapça ve Farscaya mutemil görünürdü. Sonraları yeni lisan munakeşeleri neticesinde, sade dil ile yüksek duygular ve fikirler ifade edilebileceğini, canlı, örneklerle isbat etmeye çalışırdı. 1313 yılında neşre etirdiği "Türkçe şiirler" adlı mecmuası ile hayli şöhret kazandı. Tevfik Fikret ve Rza Tevfik gibi şairler tarafından takdir ve teşfik görüldü. Hece veznini milli bir vezin gibi kullanan Mehmed Emin'dir. İlk yazdığı parçalar canlı, lirizmi küvvetli ve sadedir. Her kesin anlayacağı saf bir Türkçe ile yazılmıştır. Eserleri bütün Türk halkları tarafından rağbet görmüştür. Bunun da asıl sebebi lisanının sadeliyidir, ecnebi sözleri yalnız ümumi olanlardır. Mevzularının ekseriyyeti halk hayatına temas ediyor. Bir kısım mevzular toplumsal-evrensel gaye ile yazılmıştır. Mehmet Emin'i takip edenler bu yolu daha da genişletmiş ve inceltmiştir. Meşhur eserleri: "Türkçe şiirler", "Türk

sazı”, “Turana dogru”, “Zafer yolunda”, “Türkün duası” ve gayrileridir”
(Edebiyat dersleri, 1927-I: 73)

Tez konusunda araştırdığımız birinci şiir aynı sorunları yaşayan Azerbaycan toplumu için de aynı düzeyde güncel ve önemli idi. O zaman Azerbaycan’da da eğitimli kişilerin sayısı pek fazla değildi. Bu bakımdan şiir aynı dili konuşan iki kardeş halkın dilek ve düşüncelerini ifade ediyor, aynı zamanda gelecek gelişiminin yolları gösteriliyordu. Kendisi de halkın milli-medeni hayatındaki yükselişin eğitimden geçtiğini belirten Aliabbas Müznib şiiri bu nedenlerden dolayı dikkate almış, dergilerde yayımlanmış, arşivine dahil etmiştir. Cehalete karşı mücadelede Mehmet Emin Yurdakul gibi şairlerin çağrı niteliğindeki eserleri o zaman önem taşıyordu.

İkinci şiir zalimlere itiraz olarak yazılmıştır. Adaletin olmadığından şikayetlenen şair mazlumları ezerek yüce saraylar kuranların sonunun iyi olmayacağını, onların zindanlara ve ölüme maruz kalacağını yazıyor.

Bağımsızlığı elinden alınan Azerbaycan için şiirde tasvir edilen konu yakındır. Ezilen, zulüm gören insanların dilek ve düşüncelerini ifade eden şiir Azeri okucusunun da kalbinden geçenleri ifade ediyor. Milli ruhlu şairin şiirlerine özel bir itina ile yaklaşan editörler bu şiiri mecmuaya dahil ederek sanki Sovyetlere karşı kendi düşüncelerini yansıtmış, onların zalim olmalarına işaret etmiştir.

Yazarın üçüncü şiiri o zaman için yenilik ve millilik bakımından son derece değerlidir. Seçtiği kelimeler ve kullandığı ifadeler halk diline yakın olduğu için ona kısa zamanda şöhret kazandırmıştır. Şiirin mecmuaya dahil edilmesi de aynı etkenlerle alakalıdır. Azerbaycan’da da edebiyatın gidişatı aynı tarzda ilerlemekteydi. Halk dilini daha çok kullanan, halkın istek ve dileklerini ifade eden şiirler daha fazla rağbet görmekteydi.

Dikkatcekici noktalardan biri yazarın üç şiirinden örnek verilmesidir. Diğer yazarlardan farklı olarak Mehmet Emin Yurdakul şiirlerine ağırlık verilmesi onun şiirinin akıcı, milli ruhlu olması ve okurlar tarafından sevilmesidir.

Mehmet Emin Yurdakul’un şiirleri Türkiye ve Azerbaycan edebi ilişkileri açısından değerlidir. Şiirlerin dili ve her iki halkın edebiyatında bulunan aynı düşünceyi içermesidir. Onun şiirleri aynı zamanda Azerbaycan’da da milli şiirin gelişmesini etkilemiştir.

3.6. Tefvik Fikret (1867-1919)

Osmanlı döneminde yaşamış büyük Türk şairi, gazetecisi, Türk edebiyatında “Servet-i Fünun” veya “Edebiyat-ı Cedide” denilen akımın kurucusudur. İlk şiirlerini ve edebiyatın toplumsal rolüne ilişkin makalelerini editörü olduğu “Servet-i Fünun” dergisinde yayımlanmıştır. O, Türk şiirine mezmum ve biçimsel yenilik getirmiştir. “Sanat yaşam içindir” prensibini hem fiilen hem de teoride uygulayan ilk Türk şairidir. Devrimci ruhlu şiirlerinde zulüm, fanatizm ve istibdadı kararlılıkla kamçulamış, hümanizm ve özgürlük ideallerini, ulusların dostluğunu terennüm etmiştir. Yasaklanmasına rağmen, eserleri gençler ve askeri gruplar arasında elden ele geçerek ezbere okunmuş ve yayılmıştır. Üst düzey daireler tarafından ömrünün sonuna kadar takip edilmesine rağmen devrimci ideallere, vatana ve halka sadık kalmıştır. Ancak o dönemde yaşadığı sıcak savaş olayları ve bundan kaynaklanan heyecanlar onda vatan duygularının kabarmasına vesile olmuştur. Özellikle de 1897 Yunan Savaşı, pek çok Türk şairine ilham kaynağı olduğu gibi Fikret'te de bu tür duyguların uyanmasına yol açmıştır (Servet-i Fünun Edebiyatı, 1915; 67).

Yazar ve edebiyat araştırmacısı Ahmet Hamdi Tanpınar onu hürriyetin şairi diye adlandırır: Tefvik Fikret on sekizinci asırdan itibaren yavaş yavaş hakiki bir toplum otoritesi haline gelen sanat ve şiirin bizde en olgun numunelerinden biridir. Sanatın fonksiyonundaki bu değişiklik bir asırdan beri şairin sükutunu bile manalaştırır. Fikret'in büyük mazhariyeti toplum uğrunda cehdini sadece siyasi bir statükonun muhafazasına veya yeniden düzenlenmesine hasretmemesi, daha derine, insan davasına kadar inmesidir. Fikret, insanın kendi içinde kurması gereken hürriyetin şairidir. Hangi yoldan gelirse gelsin, düşüncesi evvela bu hürriyetin, eskilerin “ıtlak” dedikleri emancipation'un şairidir ve bu haysiyetle eseri, düşüncemizin muasır olmak için yaptığı hareketlerden biridir (Tanpınar, 1969; 294).

Tefvik Fikret'in Azerbaycan edebiyatına etkileri hakkında ayrı bir kitap yazmak gerekir. Şair aynı zamanda diğer Türkdilli şairlerin de yaratıcılığını etkilemiştir. Bu etki daha çok Özbek, Türkmen, Tatar ve Başkurt edebiyatında daha fazla duyulmaktadır. Azerbaycan'da Tefvik Fikret'i teşvik eden Ali Ejder Seyidzade 1923 yılında yayınladığı makalesinde şairin eserlerinin Türkçe konuşan halklar arasında, özellikle de Azerbaycan'da el yazısı şeklinde elden ele dolaştığını belirtiyor (Fikret, 2006;16).

1927 yılında “Edebiyat dersleri-I” mecmuasında yayınlanan “*Haluk’un Amentüsü*” şiiri beşeri görüşler, insanlık ve hümanizm düşüncesi ile yazılmıştır. Şair insanı en yüksek varlık gibi takdim ederek, dünyanın insan eliyle cennete döneceğine inandığını ifade ediyor. Şiirin temel gayesi güvendir. Şair inamı çeşitli biçimlerde olmak üzere farklı şekillerde gösteriyor.

Şiirin mecmuada verilmesi editörlerin güvenin az olduğu toplumda, özellikle gizli bir korku barındıran sovyet döneminde okuyucuları güven ve hümanizm düşüncesi içeren bu şiirle tanıştırmak istiyordu. Bu konu için Tefik Fikret’in şiirinin seçilmesinin nedeni onun okuyucular tarafından kendi şairleri gibi kabul edilip sevilmesi, okuyucuların onun şiirine, sözüne inanmasıydı.

Tefik Fikret ikinci şiiri “Edebiyat Dersleri Mecmuası 1927 II”de yer alan “*Doksan Beşe Doğru*” şiiridir. Şiirin ana noktası şairin zamanının olaylarına açıkça karşı çıkmasıdır. Verilen sözler unutulmuş, yeminler çiğnenmiş, millet kandırılmış, umutlar söndürülmüş, kanun diyerekten kanunlar bozulmuştur. Şiirde karanlık tarihten meşum açıklama devam ediyor. Bugünün gerçekleri, eski dönemin devamı ve mirası olarak algılanmaktadır. Ülkede cehalet, baskı, üzüntü, hüzn devam ediyor, düşünen kafalar eziliyor. Hakikat ve iyilik öfke altındadır; herkesin dilinde küçük, saygıdan uzak, halen “Yaşasın aziz millet!” nağmesi anlamsız yere tekrarlanmaktadır.

1927 yılında yayınlanan “Edebiyat Dersleri Mecmuası II”de yer alan diğer bir şiir “*Ferda*” şiiridir. Bu şiirde şair gençlere sesleniyor. İkinci Meşrutiyet’in ilan edilmesi, İttihad ve Terakki Partisi’nin yönetimi ele geçirmesi ülkede sevinçli bir durum oluşturmuştur. Böylece ülkede yeni bir çağ açılmış, onun için yenilikler ve devrimler gerçekleştirilmiştir. Bu ortamda gençlerin cennet kadar güzel bir vatani vardır. Genç ve güzel bir kıza benzeyen vatan, yaşlı, saygı duyulan bir baba ve bir makber kadar kutsaldır. Onu korumak gençlere düşüyor. İçinde yaşanan yüzyılda her gün bir takım yenilikler yapılır ve yapılan her yenilikte geçmişin karanlık bir noktası aydınlanıyor. İşte Fikret, bu duygu ve düşünceler içerisinde Türk gençliğine sesleniyor.

Tefik Fikret’in diğer bir şiiri 1929’da yayımlanan “Edebiyat Dersleri II” Mecmuasında yer almıştır. Şiir “Han-ı Yağma” başlığını taşır. Hürriyetin ilanından bir kaç yıl geçmesine rağmen ülkede sosyal ve ekonomik durumun iyiye doğru gitmemesi, bu şiirde şairin endişelerinin nedenleridir. Şiirde ironi, öfke, nefret ve öfke hissinin hakim olduğu görülür. Ülkenin durumu bir yağma sofrasına benzetilmiştir. Bu masada

oturan insanlar her şeyi mahvediyorlar.

Türk edebiyatı üzerine araştırmalar yapan Elman Guliyev Tefvik Fikret'in yaratıcılığını kendi devri için yenilik gibi kabul ediyor: Tefvik Fikret sanatı hem konu, içerik, hem Şekil, biçim bakımından yenidir. Fikret'in karmaşık sosyo-politik süreç ve karmaşık bir devirde yaşadığı bir sır değildir. Doğal olarak meydana gelen olaylar onun yaratıcılığı üzerinde doğrudan bir etkiye sahipti ve çeşitli döngüler Şeklinde sanatına yansımıştır. Tefvik Fikret yaratıcılığının ilk devri 1888-1896'lı yılları kapsıyor. Bu yıllarda kaleme aldığı Şiirlerinin büyük kısmında divan edebiyatı ile Avrupa yönelimli edebiyatın birlikteliği kendisini bariz Şekilde göstermektedir (Guliyev, 2003: 66).

3.6. Ömer Seyfettin (1884-1920)

Ömer Seyfettin, Türk edebiyatında tanınmış bir hikaye yazarıdır. Küçük hacimli hikayeleri ile edebiyatta güçlü iz bırakmıştır. Türkçülük kavramını edebiyata taşıyan kişi olarak kabul edilir. Kısa yaşamı zengin yaratıcılığı ile tanımlanıyor. Ömer Seyfettin'in ilk manzumesi "Mecmuay-i edebiyat"de yayınlanmasına rağmen asıl edebi faaliyete Genç kalemler mecmuasında yayınladığı makalelerle başlamıştır. Ömer Seyfettin yaratıcılığının 1913 yılı onun sanatının yeni aşaması olarak tanımlanmaktadır. Bu aşamada onun hikayeleri ile birlikte, sade dil uğruna mücadelesini yansıtan çok sayıda yazıları ilginçtir.

Onun hikayelerinde kinaye ve acı kahkaha dikkat çekiyor: Ömer Seyfettin'in hikayeleri genel olarak birinci Şahsın ağzından yazılmışlardır. O, Maupassant tarzı denilen klasik Şekilde devam eden hikaye görüşünün bizdeki en önemli temsilcidir. Hikayeler, özellikle mizahi olanlarda çarpıcı bir sonla tamamlanarak okuyucu üzerinde açık bir etki oluşturur (Yeni Türk Edebiyatı, 2016; 221).

1929 yılda Bakü'de yayınlanan "Edebiyat Dersleri Mecmuası I"de Ömer Seyfettin'nin hayatı ve yaratıcılığı kısa olarak Şöyle tanıtılmış: Ömer Seyfettin Bandırma'da, Gönen kasabasında bir çiftlikte 1300 tarihinde doğmuş ve 1337'de İstanbul'da ölmüştür. İlk önce askeriyede iken bilahire istifa ederek kendini tamamen edebiyata adadı. Türk hikayecileri arasında özel ve beğenilen bir karakterdir. Coğunlukla halk dili üslubunda yazılan hikayeler çok canlı ve heyecanlıdır. Çok zaman tarihten aldığı konuların, hayalinin güçlü fantazilerinin renkleriyle süslemeyi seven bir

şairdir. Hece vezniyle yazılmış olan manzumeleri de vardır. Yazılarında romantizm ruhu hakimdir (Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1929 I; s.35).

Tez konusunun ile ilgili araştırma zamanı yazarın “*Yalnız Efe*” hikayesi incelenmiştir. “*Yalnız Efe*”, Ömer Seyfettin’in haksızlığa karşı başkaldırıcı kahramancasına yansıtan ve okuyuculara hikayelerden sonuç çıkarmayı teşvik eden bir hikayedir ve sosyal önemine göre değerli bir eserdir. “*Yalnız Efe*”, Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde Kumdere isimli bir köyde yaşamakta olan Kezban, Yörük Hoca ve Eseoğlu isimli şahıslar arasında yaşanan sorunlar ve vuku bulan cinayetlerin sonucunda genç bir kızın dağlara gitmesinden bahsediyor. Genelde *Yalnız Efe*, bir suçtan sonraki intikam alma hikayesi gibi görülmele yanı sıra özellikle sosyal adaletsizliklere ve mezalime karşı yazılan bir hikayedir.

Hikayenin önemi onun o zamanki Azerbaycan toplumunda vuku bulan olaylarla sesleşmesidir. Aynı devirde Azerbaycan’da kaçakçılık çok yaygınlaşmıştı. Halka zulmeden memurlar ahali tarafından cezasını alıyordu. Haksızlığa dayanamayanlar suç işleyen memurları katledip dağlara kalkar, kaçak yaşardı. İşte bu sebepten dolayı hikayeyi Azerbaycanda yayınlanana mecmualara da dahil etmişlerdir.

3.7. Refik Halit Karay (1888-1965)

Romancı, öykü yazarı ve gazeteci olan Refik Halit Karay Anadolu yaşamını anlatan öyküleri ve Kurtuluş Savaşı’na karşı tutumuyla tanınır. II. Meşrutiyet’in ilanından sonra gazetecilik ile uğraşmağa başladı. Yazılarına göre önce Sinop’a daha sonra Çorum, Ankara ve Bilecik’e sürgüne gönderildi. Yazarlığa mizah biçimli öyküleriyle başladı. 1919’dan başlayarak öyküleri ile Türk edebiyatında yeni bir sayfa açtı.

Refik Halit Karay sürgün edildiği Anadolu’dan hayatından bahseden “Memleket Hikayeleri” 1919’da yayınlandı. Bu kitapla, yazar o güne kadar konuları İstanbul’la sınırlı olan öykücülüğü Anadolu’ya taşıyabildi. “Memleket Hikayeleri” ile sonradan gelişen “köy edebiyatı”nın öncüleri arasına girmeyi başardı. 1920’lerden sonra daha arı ve anlaşılır bir dil kullanmaya başladı.

Onun hikayelerinde asıl öne çıkan nokta, dilin kullanılışıdır. Otantik kelimelere fazla yer vermeden, halkın konuşma tarzını yakalamaya çalışmış, hikayesindeki

gerçekliği sağlamlaştıran duru bir Türkçe kullanmaya *Gurbet Hikayeleri*'nde de itina göstermiştir. Kitabın en ünlü hikayesi, beş yaşındaki bir çocuğun memleketinden ayrıldıktan altı ay sonra ilk defa ana diliyle konuşan birini gördüğünde yaşadığı coşkulu sevinci anlatan *Eskici* adlı metindir. Eskici ile çocuğun saatler süren karşılıklı konuşmaları, kitaba adını veren gurbet duygusu ve vatan hasreti temasını abartısız bir gerçekçilikle gözler önüne sermektedir (Yeni Türk Edebiyatı, 2016; 345).

Refik Halit Karay hikayelerinin önemi onun vücuda getirdiği karakterlerin, tasvir ettiği olayların aynısının Azerbaycanda da mevcudiyetidir. Milli edebiyat döneminin etkisiyle Refik Halit Anadolu insanının hayatına dikkatleri yöneltmiş, Anadolu edebiyatının temel temsilcilerinden olmuştur. Onun eserlerindeki gözlemler, ülkenin gerçekleri, insan hayatları ve yaşam tarzı zarif bir mizahi dille yansıtıyor. Eserlerindeki müşahideler, ülkenin gerçekleri, insanları hayatı ince satirik üslupla işlenir. Refik Halit Karay Anadolu insanının psikolojisini, Anadolu coğrafyasının yaşadığı zorlukları etkili bir dille kaleme almıştır. Onun yazı üslubu, dilinin güzelliği, yansıtılma becerisi ve tasvirleri modern türk edebiyatı temsilcilerinden farklıdır.

“Edebiyat Dersleri Mecmuası I”de yer alan hikayesi Refik Halit Karay’ın kısa özgeçmişi ve sanatı hakkında bilgi verilmiştir: Tüm varlığı ile aristokrat bir zat olan Refik Halit Karay hicri 1304 yılında Mart ayında İstanbul’da doğmuş ve tüm çocukluğunu İstanbul’da geçirmiştir. Galata Sarayı eğitimi devrinde tüm zamanını kitap mütaalası ve edebiyat alanına adanmıştır. Galata Sarayı Sultaniyesini bitirmeden bırakmış, sınavla hukuk mektebine girmiş olan Refik Halit bu eğitimini de devam ettirmemiş, memurluğa başlamıştır. Memuriyeti uzun sürmemiştir. Okul hayatı gibi bunu da sıkıntılı gördüğünden Anadolu’ya seyahata çıkmıştır. Refik Halitin hikayelerinde Anadolu rönesansları bir unsur olarak görülmektedir. Alaycı (humoristik) ve taşlamacı (satirik) bir karakteri vardır. Hikayelerinde gerçekçidir. Anadolu ve İstanbul’un iç yüzünü açmakla Türkiye’nin sosyal hastalıklarını açıklığı ile göstermiştir (Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1929-I; 41).

Hikayelerdeki öyküler Azerbaycan insanı için çok yakındır. Oradaki karakterler ve kurgu Azerbaycan yazarlarının eserlerindeki karakterlere ve kurguya çok benzerdir. Refik Halit hikyesinin mecmuada yayınlanması yazarın Azerbaycan’da da geniş bir okuyucu kitlesi tarafından tanınması, okunması ve dikkate neden olmasıdır. İşte bu yüzden de onu mecmuaya dahil ettiler. Çeşitli dönemlerde çıkan mecmualarda Refik

Halit'in iki hikayesi “*Yatur*” ve “*Boz Eşek*” hikayeleri yayınlanmıştı (Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1929 I, 1929 II).

3.8. Halit Ziya Uşakgil (1867-1945)

Halit Ziya Uşakgil “Servet-i Fünun”un neredeyse roman ve hikaye yazarlarının en ünlüsüdür. Türk edebiyatında Batılı anlamda ilk roman yazan sanatçı olarak kabul edilir. Romanlarında aydın bir şekilde, saf insanları anlatır. “*Mavi ve Siyah*” eserindeki Ahmet Cemil, “Servet-i Fünun” sanatçısının temsilcisidir. Kahramanları yaşadıkları çevreye uygun anlatır ve ruhi alemlerine önem verir. Her karakteri daha derin anlatmaya çalışır ve olaylara daha derin nüfuz eder. Hikayelerinde Anadolu hayatına, ayrıca, köy ve kasaba yaşayışına, romanlarında ise sadece İstanbul’a yer verir. Realizm hareketinin etkisi çalışmalarında belirgindir. Zor bir dili ve ağır bir üslubu olmasına rağmen, ustaca kendi tarzını yaratmıştır. Hikaye ve romanlarında aydın tasvir ve tahlillerine ağırlık veren Halit Ziya Uşakgil, özellikle de aşk hikayelerinde şiirsel bir üslup, tasvir kullanıyor.

Aşk hikayelerinin büyük kısmında, ya çok duyarlı ve hayalperest bir yapıya sahip ya da bir fiziksel rahatsızlık veya eksikliği bulunan insanların hayal kırıklığı biten aşkları anlatılır. Bir kısmında da köylerde veya taşrada yaşayan gençlerin aşkları vardır. Bazı aşk hikayelerinde de daha çok tensel hazlar yaşayan ya da “memnun” olan aşklar anlatılır (Servet-i Fünun Edebiyatı, 2015; 364).

Azerbaycan’da 1929 yılında yayınlanan “Edebiyat Dersleri Mecmuası I”de Halit Ziya Uşakgil’in hikayelerinden önce kendisi hakkında kısa bilgi verilmiştir: Halit Ziya h.1282 yılında İstanbul’da doğmuş, on iki yaşlarında İzmir’e göçmüş ve orada çeşitli okullarda eğitim aldıktan sonra edebiyat alanında çalışmaya başlamıştır. 1308’de İstanbul’a gelerek başlarda çocuklara özgü olan “Mektep” mecmuasını yönetmeye başlamış daha sonra Tevfik Fikret’le eşit şekilde “Servet-i Fünun”da çalışarak “Edebiyat-ı Cedide”ni tesis edenlerden olmuştur. Halit Ziya nesirle roman tarzında eserler yazmıştır. En ünlü eseri “*Mai ve Siyah*”, “*Aşk-ı Memnu*”dur. Üslubu ağır olsa da nefis, eserleri sanatsal teknik itibarı ile mükemmel ve okunaklıdır. Kısa hikayeleri çoktur. “Edebiyat-ı Cedide” edebi akımında nesrin ustası olmuştur. Çoğu konularda memur tabakasının hayatını tasvir etmiştir (Edebiyat Dersleri Mecmuası 1929-I).

Halit Ziya'nın "Edebiyat Dersleri mecmuası"nda (1929, I Bölüm) yayınlanan "Güneş" adlı küçük hikayesi konu ve ifade tarzına göre önemlidir. Yazar insanların sosyal sorunlar içinde bulunduğunu, yaşamak için zorluklara dayandıklarını ve bu sorunlardan oluşan acıların facialara neden olduğunu yalın ve aydın bir dille okucularına iletiyor. Gün boyu çalışan, evi olmayan, mecbur kaldığında ucuz evlerde, mahzenlerde yaşayan insanların hayatı için küçük hikayede kendi yankısını bulmuştur.

Azerbaycanda da aynı durum söz konusuydu. Özellikle Bakü'nün petrol madenlerinde çalışan insanların hayatı Halit Ziya'nın tarif ettiği insanların hayatı ile benzerdir.

Hikayedeki ana fikir, fakir ve zengin insanların yaşamları arasındaki farktır. Doktor, hasta çocuğun ilaç yerine temiz hava ve güneş ışınlarına ihtiyacı olduğunu tavsiye ediyor. Aile bodrumda yaşıyor.

"Edebiyat Dersleri mecmuası"nda (1929, II Bölüm) Halit Ziya'nın başka bir hikayesi de yer almıştır. Bu "Basit Bir Şey" hikayesidir. Hikayenin önemi konusundadır. Bu hikaye aile gelenekleri ve karma ilişkiler hakkındadır. İki kardeşin birbirinden uzaklaşması, yabancılaşması ustaca canlandırılmıştır. Ayrıca hikayenin konusu Azerbaycan çevresine de uygundur. Dolayısıyla da tasarımcılar onu mecmuaya dahil etmişlerdir. Usta bir hikayeci olan Halit Ziya üslup bakımından Avrupalı, düşünce bakımından bir Türk aydınıdır. Onun eserleri genç kuşakların eğitiminde, yetişmesinde ciddi bir öneme sahiptir.

3.9. Reşat Nuri Güntekin (1889-1956)

Hikaye ve drama yazarı Reşat Nuri Güntekin "*Çalılıkuşu*", "*Dudaktan kalbe*", "*Yeşil Gece*", "*Yaprak dökümü*" ve "*Anadolu kayıtları*" gibi önemli eserler yazmıştır. Maarif müfettişi olması Güntekin'e Anadolu'yu köşe köşe gezerek mümkün oldukça Anadolu insanının hayatına iyi tanımıştır. Eserlerinde yaşamı ve toplumsal sorunları ele almış, insanı bulunduğu çevre ilişkisi içinde yansıtmıştır.

Yazarlığa Birinci Dünya Savaşı sonlarında başlayan yazar ilk eseri olan "*Eski Ahbar*" öyküsünü 1917 yılında yayınlamıştır. Bu dönemden başlayarak, tiyatro eleştirisi ve araştırmaları ile birlikte, sürekli olarak hikaye yaratıcılığı ile uğraşan yazar eserlerini "*Şair*", "*Nedim*", "*Büyük Mecmua*" gibi dergilerde yayınlamıştır. Romanlarında

kullandığı dil ve anlatım oldukça anlaşılır dildedir, diyalogları ise canlıdır.

Yazar ve edebiyatçı Ahmet Hamdi Tanpınar Reşat Nuri Güntekin'in eserleri içinde dil bakımından *Çalığışu* romanını takdir eder: 1918 mütarekesinden sonra yazdığı *Çalığışu*'ndaki temiz Türkçesi ve Bursa peyzajları, yerli karakterleriyle kendisini tanıtan Reşat Nuri Güntekin'in eseri de bütün Anadolu'yu içine alan geniş bir ankete benzer. O da yukarıda bahsettiğimiz zihniyet ikiliği üzerinde durmuştur. *Yeşil gece* ve *Miskinler tekkesi* romanları bu zihniyet farkını en canlı örnekleriyle verir (Tanpınar, 1969; 65).

1929 yılında Bakü'de yayınlanan “Edebiyat Dersleri Mecmuası I”de Reşat Nuri Güntekin'in hikayesinden önce onun hakkında kısa bilgi verilmiştir: Türkiye’de 1324 (1908) devriminden sonra tiyatro edebiyatında ve romancılıkta büyük bir yetenek ve başarı gösteren Reşat Nuri öğretmenlikle yaşamını sürdürmüştür. Gerek sahne için yazdığı eserler, gerek yazdığı romanlarla az zaman içinde kendine güzel bir mevki kazanmıştır. Son zamanın Türk yazarları içinde nesirde en kıymetlilerden biridir. “*Çalığışu*” eseri büyük beğeni kazanmış, kısa bir sürede bir kaç kere basılmıştır. Hayatı tasvirleri basit, çok cazip ve sevimlidir (Bak: İsmail Hikmet, Azereşr, Bakü, dördüncü kısım).

Reşat Nuri Güntekin'in “Yağmur” hikayesi verilmiştir. Bu hikaye o dönemde insanların düşüncesi, eğitimi konularına adanmıştır. Öğretmenin fedakarlığı, onun öğrencilerine yaklaşımı ve eğitimin önemini anlaması hikayede dikkat edilen ana düşüncedir. Hikayenin kahramanı Sitare fedakar öğretmen karakteri gibi Azerbaycan okuyucuları için örnektir ve ondan örnek alınır.

Hikayenin önemli taraflarından biri Sitare'nin büyük kardeşinin Kafkasya'da şehit düşmesidir. Kafkaslarda, Azerbaycan, Bakü'de yardıma gelerek istiklal savaşına katılmış ve burada hayatlarını kaybetmişler. Şehit düşen Türkleri hatırlamak, onların şehitliğini unutmamak için bu hikayenin 1929 yılında yayınlanması çok ilginçtir.

Reşat Nuri Güntekin'in romanları da Azerbaycan'da yeterince meşhurdur ve okuyucuların sevdiği eserlerdendir: Reşat Nuri'nin roman yaratıcılığı yaşadığı hayatın sosyal-politik süreçlerini, çevre ve insan sorunlarını, bunların karşılıklı etkileşim ve ilişkileri sonucunda insanların düşünce tarzını, ahlaki değerlerini göstermek, 20-50. yıllar Türk bedii nesrinin genel karakterini yansıtmak bakımından seciyevidir (Guliyev, 2003; 120).

3.10. Celal Sahir Erozan (1883-1935)

Şair Celal Sahir Erozan “Servet-i Fünun”un en genç şairlerindendir. Sanat hayatı; “Edebiyat-ı Cedide Dönemi”, “Fecr-i Ati Şiirleri”, “Türkçülük Dönemi” ve “Cumhuriyet Sonrası” olmak üzere dört evreye ayrılmıştır.

1899 yılında şiirleri çeşitli dergilerde “Sahir”, “Ahmet Celal”, “Hikmet Celal”, “Velhan”, “Sarık” mahlasları ile yayınlanmıştır. Eserlerinde kadın ve aşk konularına ağırlık verilmiştir. “*Kardeş sesi*”, “*Beyaz gölgeler*”, “*Kriz*”, “*Kara Kitap*”, “*Simon*”, “*Kıraat-ı Edebiye*”, “*Çocuk şiirleri*” topluları, “*İstanbul için milletvekili adaylarım*” isimli eserleri bulunmaktadır. 1909 yılında “Fecr-i Ati” edebi meclisini kurmuş, 1920-21 yıllarında bu meclisin üyeleri, diğer şair ve yazarların yaratıcılığını kapsayan antoloji içerikli sekiz kitap yayınlamıştır.

Edebiyatçı Prof. Dr. Mehmet Kaplan Celal Sahir Erozan’ı pek başarılı bir şair olarak kabul etmiyor: Celal Sahir II Meşrutiyet devrinde belirli bir üne kavuşan, fakat başarılı eserler vücuda getirmemiş bir şairdir. “Fecr-i Ati” estetiğine göre bir hayli şiir yazmış olan Celal Sahir’in başarısızlığının nedeni, şiirini sağlam bir temele oturtamaması ve unsurlar arasında doğru bir nisbet ve ilişki kurmamasıdır (Kaplan, 2016; 156).

“Edebiyat dersleri Mecmuası” 1929-I’de yayınlanan Celal Sahir’in “Yağmur Yağarken” şiirinin önemli tarafı şiirin dilinin açık ve sade olmasıdır. Yağmurun yağması burda daha çok metinaltı, gizli anlamda kullanılmıştır. Komünistlerin işgali döneminde özgürlük arzusu burada yağmur gibi sembolikleştirilmesi şiirin Edebiyat Dersleri mecmuasına dahil ettirilmesine neden olmuştur.

Diğer yandan Modern Azerbaycan şairi Mikail Müşfik’in de “Yağmur Yağarken” isimli şiiri vardır (Müşfik, 2004:171). Mikayıl Müşfik’in Celal Sahir’in şiirinden etkilendiğini dikkate alırsak, şairin Azerbaycan edebiyatı çevresinde nasıl bir konuma sahip olduğunu anlamış oluruz.

3.11. Halit Fahri Ozansoy (1891-1971)

Şair Halit Fahri Ozansoy Fecr-i Ati'nin etkisinde kaldığı ilk şiirlerini 1912'de "Rübab" ve "Şehbal" dergilerinde yayınladı. Şiirlerini ilk önceler aruz vezniyle yazdı.

“Yeni Mecmua” muhitine girdi, burada olan “Hecenin Beş Şairi” arasında kendisine yer buldu. Şiirleri “*Yarın*”, “*Hayat*”, “*Aydabir*”, “*Yarımay*”, “*Çınaraltı*”, “*Varlık*” gibi dergilerde yayımlandı. “*Servet-i Fünun*” dergisinin yazı işleri müdürlüğünde çalıştı.

Yayımladığı şiir kitapları şunlardır: “*Paravan*” (1929), “*Balkonda saatler*” (1931), “*Sulara dalan gözler*” (1936). Şair Halit Fahri Ozansoy efsane ve masallardan, Doğu ve Batı mitolojisinden de yararlanmış, genellikle, kişisel konulara, ekzotizme, ölüm düşüncesine ağırlık vermiştir. Ancak bununla birlikte, vatansever ruhlu şiirleri de vardır.

Halit Fahri Ozansoy hecenin beş şairinden biridir. “*Aruza Veda*” isimli şiiriyle hece veznine yönelen bu kıymetli şair daha sonra “*Nayiler*” hareketi içerisinde yer alarak Türk edebiyatının ve Türk toplumunun ilk dönemlerine uzanan bir sanat anlayışını şiiri için çıkış yolu olarak seçmiştir. Cumhuriyet döneminin kuruluş ve sonraki aşamalarında yazdığı “*Gülistanlar-Harabeler*” (1922), “*Paravan*” (1929), “*Balkonda Saatler*” (1931), “*Sualar Dalan Gözler*” (1936), “*Hep Onun İçin*” (1962), “*Sonsuz Gecelerin Ötesinde*” (1964) adlı şiir kitaplarıyla tanınır (Yeni Türk Edebiyatı, 2016; 247).

Halit Fahri Ozansoy’un “*Edebiyat Dersleri Mecmuası*” 1929-I’de yayınlanan “*Kabus*” şiiri ifade ve kullandığı kelimeler açısından önemlidir. Diğer yandan şiir o dönemde Azerbaycan şairlerinin başvurduğu konularla hemen hemen aynıdır. O dönemde Azerbaycan’da bu gibi şiirler çok yaygındı. Bolşevik işgali şairler tarafından kabusa, karanlığa benzetilirdi. Açık yazmak tehlikeli olduğundan şairler metin altı olarak Komünist mezalimine karşı kendi fikirlerini yansıtıyorlardı.

Sanat hayatının ilk dönemlerinde aruz vezni kullanan Halit Fahri Ozansoy sonradan heceye geçmiş, ve Türk edebiyatında hecenin beş şairinden biri gibi tanınmıştır. O dönemde Azerbaycan’da da yaratıcılığa aruzla başlayan fakat sonradan hece veznine geçen şairler olmuştur. Halit Fahri Ozansoy’un bu şiiri bu açıdan da önemlidir. Bu şiirin Azerbaycan’da yayınlanması yerel şairlere de etkisini göstermiştir (Edebiyat dersleri Mecmuası, 1929-I; 139).

3.12. Ali Canip Yöntem (1887-1967)

Milli Edebiyatın da kurucuları arasında yer alan şair ve yazar Ali Canip Yöntem çocuk yaşından itibaren şiir yazmaya başlar. Önce Muallim Naci'nin eserlerini okuyarak

etkilenir, sonra divan edebiyatı üzerinde çalışmalar ederek bilgisini genişletir, hece ölçüsüyle ve aydın bir dille yazdığı şiirlerini 1917-1918 yıllarında Yeni Mecmua'da yayımlamıştır. Türk edebiyatının batılılaşma dönemindeki önemli edebiyat hareketlerine katılarak bu gelişmelerin de tanık olmuş bir şairdir. Şiirleri ve teorik yazılarıyla dilin sadeleşmesi, Türk şiirinin millileşmesi için çaba göstermiştir.

Sade bir dille ve hece ölçüsüyle yazan Ali Canip Yöntem'in tek şiir kitabı "Geçtiğim Yol" kitabıdır. Şiirden ayrıca edebiyat araştırmalarıyla da ilgilenen şair *Türk Yurdu* dergisinde yayımlanan makalelerini *Milli Edebiyat Meselesi ve Cenap Beyle Münakaşalarım* (1918) adlı bir kitapta yayımlatır. *Epope* (1927, 1963), *Ömer Seyfettin; Hayatı ve Eserleri* (1935) adlı değerli kitaplar da yazmıştır.

Genç Kalemler dergisinde sade Türkçe güzel hikayeler neşreden Ömer Seyfettin'in yanı sıra Ali Canip, o devir gençlerinin sevdikleri Batı sembolistlerinin tesiri altında sade Türkçe şiirler yazmıştır. Böylece aruzla ve sade Türkçe ile güzel şiirler yazılabileceğini ispata çalıştı. Ali Canip Yöntem'in şiirinin o devir için yeniliği, mensup olduğu neslin estetik görüşünü Türkçe ile anlatmasındadır (Kaplan, 2016; 208).

Ali Canip Yöntem'in "Edebiyat Dersleri Mecmuası" 1929-I'de yayınlanan "Yıldırım" şiiri o zamanki Azerbaycan edebiyatı için genellikle iki husustan dolayı önemlidir. Bunlardan biri devrim ruhlu olması, diğeri ise Azerbaycan edebiyatına etkisidir.

"Yıldırım" şiiri devrime çağırış, karanlığa, geriliğe karşı mücadele olarak yazılmıştır. O dönemde Azerbaycan'da hüküm süren Sovyet işgali yıllarında insanlar korku ve sorun içinde yaşıyorlardı, sürekli takip ediliyorlardı, zor duruma düşmüşlerdi. Şiir o zamanki durumu ifade ederek insanların düşüncesi ve fikirleri ile örtüşüyor.

Diğeryandan bu şiir Azerbaycan şairlerinin düşüncesini etkileyip, aynı içerikli şiirlerin yazılmasına neden oldu. O dönemde Azerbaycan edebiyatına Bakü'de yayımlanan Türk şairlerinin şiirleri ciddi etkiliyordu (Edebiyat dersleri Mecmuası, 1929-I; 140).

Ali Canip'in şiirleri nazım bakımından bir birinden farklıdır. O şiirlerinde hem batı edebiyatının, hem divan şiirinin şekillerini ustaca kullanmıştır. Onun şiirlerini okudukça gazel, müstezat, sonet, serbest, üçlük ve sekizlik gibi şiir biçimlerine rastlamak mümkündür.

3.12. Muallim Naci (1849-1983)

19. yüzyılın ikinci yarısında Türk edebiyatının tanınmış temsilcilerinden biri Muallim Naci'dir. O eski ile yeni arasında bir şair olarak kabul edilebilir. Muallim Naci çocukluk ve gençlik dönemini Bulgaristan'da, Varna'da geçmiştir. Şair yaratıcılığa başlarken divan şiirinin geleneklerine sadık kalmıştır. İlk kitabı eski tarzda yazdığı "Hemiyet veya Musa bin Ebulgazi" eserini 1882 yılında baskı yaptırmıştır. Daha sonra "İçsel" ve "Fümzan" kitaplarında neşrettirmiştir.

Tanzimat sonrası Türk edebiyatının ikinci devri içerisinde yer alan şair, yetişme tarzı ve zevk bakımından Divan edebiyatında yer almaktadır. Türk edebiyatında eski-yeni tartışmasında eski edebiyat taraftarlarının öncüsü olan Muallim Naci gelenekçi şiir anlayışının temsilcisi olmasına rağmen şiirlerinde sade bir Türkçe kullanarak, yalnızlık, gurbet, doğa, karamsarlık ve milli duyguları işlemiştir.

Mehmet Kaplan Muallim Naci'nin Divan şiirini savunmasına rağmen, Batı'dan etkilendiğini de yazar: Şinasi'nin şiir dilinde yapmak istediği inkılap daha Namık Kemal tarafından unutulmuştu. Hamid, yüce duygular ve düşünceler adına gramere meydan okudu. Rezaizade'de dil gayet zevksiz bir seviyeye düştü. Naci, bu çöküşe karşı dili ve ahengi müdafaa etti. O bu reaksiyonu yaparken Divan şiirine dayanıyordu. Ondandır dolayı devrinde ve daha sonraları gerilikle itham olundu. Fakat bu ithamhaksızdır. Zira Naci, Divan şiirini asla olduğu gibi kabul etmemiş, onun en iyi taraflarını, kesif ifade tarzını ve musikisini almıştır (Kaplan, 2016; 98).

"Edebiyat Dersleri Mecmuası" 1929 I'de Muallim Naci'ye ait kısabir hikaye vardır. Hikayenin ismi "Fırtına"dır. Hikayede yıldırımın ve fırtınanın dağıtıcı etkisinden, dağları ve tarlaları mahvetmesinden bahsediliyor. Burda başlıca husus kitaba Muallim Naci'nin şiirinin çok küçük hacimli hikayesinin dahil edilmesidir. Buna sebep ise hikayenin dilinin ve ifadesinin net ve basit olmasıdır. Diğer taraftan onun şiirleri daha çok eski şiir olarak adlandırıldığından yazarlar bu hikayeyi dahil etmeyi uygun bulmuşlardır. Bu hikayede ise satırlı olarak ülkenin zor durumda olması, başının üzerinde kara bulutların olması belirtiliyor.

Muallim Naci eski ile bağları koparmadan yenileşmenin taraftarlarından olmuştur. Edebiyat tarihinde "eski şiir" in temsilcisi olarak kabul edilmiştir. Hem edebiyat ve şiir hakkındaki eleştiri ve önerileri, hem de Türk dilinin sorunları ve bunların çözümlerine

yönelik düşünceleri ile Türk edebiyat dünyasında kendine has bir yer kazanmıştır.

3.13. Nazım Hikmet (1902-1963)

Şair, yazar, senaryo ve drama yazarı Nazım Hikmet Türk devrimci şiirinin üstatlarından sayılır. “Selviliklerde” isimli ilk şiiri 1918 yılında yayınlanmıştır. 1929 yılında “835 satır”, 1930 yılında “Baron-3”, 1930 yılında “1+1=1”, 1931 yılında “Sesini yitirmiş şehir” kitaplarındaki şiirlerde halkın meşakkatli hayatı (durumu), devrimci mücadeleye çağırış kendi yankısını bulmuştur. 1924 yılında yazdığı “Jokonda ve Şi-Ya-u” eseri, 1932 yılında yazdığı “Benerci kendini niçin öldürdü” tiyatro hikayesi emperyalizmin işgalci politikasına karşı yazıya alınmıştır. Türkiye’de serbest nazımın ilk uygulayıcısı ve çağdaş Türk şiirinin en önemli isimlerindedir. Uluslararası bir üne ulaşmıştır ve dünyada 20. yüzyılın en gözde şairleri arasında gösterilmektedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar Nazım Hikmet’i şöyle tesbit eder: İlk manzumesi Yeni mecmua’da çıkan Nazım Hikmet de şiire hece vezni ile başlar. İstiklal Savaşı yıllarında yazdığı birkaç manzume ile dikkati çeken bu şair, biraz sonra gittiği ve 1926 yılına kadar kaldığı Rusya’dan yeni bir şiir anlayışıyla döndü. Bir nevi constructivisme’le hülasa edebileceğimiz bu anlayış bir taraftan şiir sanatının tabiatında mevcut olan şekle ait bütün kaide ve şartları reddediyor, diğer taraftan istenen tesiri elde etmek için her türlü dil oyununu kabul ediyordu. Sırasına göre sentimantal ve dramatik olan ve destan unsuru kadar hicve, hikayeye de yer veren, eski mısra parçalarından atasözlerine, gazete havadislerine kadar bütün hazır dil unsurlarını içine alan bu şiir, hakikatte klasik anlayışın belli başlı şekil unsuru sıfatıyla reddettiği kafiyeye dayanıyor, onun tekrarları ile asıl sürprizini yapıyordu (Tanpınar, 1969; 59).

Azerbaycan’da bugün de çok sevilen ve tanınan bir Türk şairi olarak her zaman önde olan Nazım Hikmet’in bu “Edebiyat Dersleri Mecmuası” 1929-I’e dahil edilmesi bir çok önemli nedenlerle alakalıdır. Onun Bakü’ye sefer etmesi, Moskova’da eğitim alması ve Azerbaycan’a özel sevgisinin olması, 1928 yılında Bakü’de kitabının ilk baskısının yapılması önemli neden olarak gösterilebilir. Mecmuada Nazım Hikmet’in kısa biyografisi da verilir: Nazım Hikmet 1902 yılında İstanbul’da ziyalı bir ailede doğmuştur (*Aslında şair Selanik’te doğmuştur-S.Azizov*). İlk şiirini 1918’de yazmış ve şair Yahya Kemal’e okuduğunda Yahya Kemal tarafından takdir edilmiştir. 1921

yılında Rusya'ya gelerek devrim beşiği olan Moskova'da komünist darülfünuna devam ediyor. Nazım Hikmet'in şiirinde aslında bu gün gördüğümüz etki bu tarihten sonra yazdıklarında görülmeye başlar. 1924 yılında Türkiye'ye döner, fakat komünist ideolojisi ile yetişen Nazım Hikmet Türkiye'nin burjuva muhitinde yaşayamıyor, tekrar Moskova'ya dönüyor. Bir yandan eğitimine devam eden şair diğer yandan da yeni şekil ve yeni ideolojili manzumeleri ile Baküde yayınlanan "Maarif ve Medeniyet" macmuasında yayınlanmaya başlar. "*Güneşi içenlerin türküsü*" isimli kitabı o devrin edebi eserleri olan manzumelerdir (Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1929-I; 192).

Mecmuada şairin "*Ölüm*" şiiri de yayınlanmıştır. Bu şiir Rus imparatorunun devrilmesine atf olunmuştur. Şiirde zor günlerin geride kalmasından, yeni günlerin başlamasından bahsediliyor. Fakat bu şiirde Nazım Hikmet'in sevgi duyduğu komünizm teşvik ediliyor ve olumlu bir sosyal yapı olarak övülüyor.

Nazım Hikmet ilk kez Bakü'ye 1927 yılında gelmiştir. Lakin Nazım Hikmet Bakü'de yayınlanan "Maarif ve medeniyet" dergisinde şiirler göndererek yayınlattmıştır. Aynı yılda onun "*Güneşi içenlerin türküsü*" isimli kitabı da basılmıştır. Diğer yandan Nazım Hikmet Azerbaycan'ı, Bakü'yü kendine ikinci vatan olarak görmüştür.

3.14. Hüseyin Cahit Yalçın (1875-1957)

Hüseyin Cahit Yalçın "Edebiyat-ı Cedide" akımının önde gelen isimlerinden biridir. Edebi hayatına hikaye, roman ve mensur şiir yazarak başlayan Hüseyin Cahit, daha sonra gazetecilik, eleştiri ve çeviri alanlarında eserler yazdı. Eski edebiyata karşı yeniliği ve yeni edebiyatı savunan yazılar yazmıştır. Yazar roman ve hikayelerinde şairane bir üslup kullanmasıyla yadda kalmıştır. Hüseyin Cahit Yalçın "Mektep" ve "Servet-i Fünun" dergilerinde çalıştı, Meşrutiyetten sonra Tefik Fikret ve Hüseyin Kazım'la "Tanin" gazetesini çıkardı. *Tanin* gazetesindeki İttihat ve Terakki'yi destekleyen yazıları ile de tanınmıştır. O "Oğlumun Kütüphanesi" başlığı altında yazdığı Avrupa'daki siyaset, eğitim ve felsefe ile ilgili yazıları ile Türk sanat ve bilimine ciddi olarak etki göstermiştir. Lakin "Servet-i Fünun" dönemindeki eleştiri yazılarıyla daha çok tanınmıştır.

"Servet-i Fünun"cular arasında estetik ve güzellik konusu üzerinde en çok duran Hüseyin Cahit'tir. O, bu dergide "Hikmet-i Bedayi" adlı seri makaleler yazmıştır. Bu

yazıların her biri bir dergi için oldukça uzun sayılabilecek niteliktedir. Yazar bu yazılarında önce terim ve kavram üzerinde durmuştur. Estetiğe “İlm-i ihtisat” demenin daha doğru olduğunu belirtir. Yazar bu konuyu biraz tartıştıktan sonra şu sonuca varır: Estetik “İlm-i hüsn”dür. Konusu, sanat ve sanat eserleridir. O halde estetik de “asar-ı nefisenin felsefesi” demektir. İşte bunun için Türkçeye “hikmet-i bedayi” ifadesiyle çevrilmiştir (Servet-i Fünun Edebiyatı, 2016; 509).

Hüseyin Cahit Yalçın’ın “Edebiyat Dersleri Mecmuası” 1929 II’de yer alan “Hayati-Müheyyel” isimli kısa hikayesi ütopyik bir hikayedir. Hikayenin önemi onun ifade ettiği anlamdadır. Hikayenin konusu ise mutlu gelecek ve aydın günler hakkında hayali bir düşüncedir. Yazar yaşadığı toplumda göremediklerini hayal olarak canlandırmış ve kaleme almıştır. Burada başlıca amaç insan düşüncesinin sınırsız olması, yaşadığı gerçeklerden kenara sapmayı başarabilmesi ve istediği toplumu kendi düşünde kurmasıdır.

Hikaye küçük olmasına rağmen ütopya bakımından ciddi önem arz etmektedir. Hikayenin o dönem Azerbaycan toplumu için önemi büyüktür. İnsanların dünyagörüşü ve düşünme becerisi, onların tefekkürünün değişimi bu tür yazılar aracılığıyla geliştirilirdi. Sovyet kuruluşunda yaşayan ve ezilen Azerbaycan’da da insanlar mutlu bir gelecek ve güzel günler dilediklerinden hikayenin mecmuaya dahil edilmesi onun önemini ortaya koymuştur. Hikaye yalın ve aydın bir dilde yazılmıştır. O dönem Azerbaycan Türkçesi’ne çok yakındır (Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1929 II).

3.15. Cenap Şahabettin (1870-1934)

Türk yazarı ve aydını Cenap Şahabettin doktor olmuştur. İstanbul’da ve Paris’te eğitim görmüştür. 1. Dünya Savaşı başladığında emekli olmuş, 1922 yılına kadar Darülfünun’da pedagojik görev yapmıştır. İlk gazeli 1885 yılında “Saadet” gazetesinde yayımlanmıştır. Yaratıcılığının erken döneminde, özellikle Şeyh Vasfî, Muallim Naci ve Namık Kemal’in gazellerine nazire ve tahmisler yazmıştır. Paris’te okuduğu yıllarda Fransız edebiyatı, özellikle symbolism akımının temsilcileriyle tanışıklığı yaratıcılığına güçlü etki etmiştir. Tefvik Fikret’in başkanlık ettiği “Servet-i Fünun” edebi akımının temsilcilerinden biridir. Temel olarak aruz vezninde yazmıştır. Aşk ve doğa lirikası şiirlerinde yüksek ifade tarzı ile ayrılır. Ayrıca nesir eserleri, denemeler ve tiyatro

oyunları da yazmıştır. Türk ve Batı Avrupa edebiyatına dair eserleri vardır. “*Evrak-ı Eyyam*”, “*Nesr-i Harp*” kitaplarının yazarıdır.

Cenap Şahabettin’in şiirlerinde resim ve müzik özel bir yere sahiptir: Cenap’ın şiirini resim ve musiki idare eder. Onun şiirlerinde çok güçlü bir resim duygusu bulunmakla birlikte, kullandığı renkler azdır. “Temaşa-yi Hazan” gibi şiirlerinin her bölümü müstakil tabloları andırır. Cenap bol renk kullanmak yerine renk izlenimi uyandıran kelimelerle önce karanlıkla aydınlığı ayırır (Servet-i Fünun Edebiyatı, 2015; 159).

Cenap Şahabettin, ülkenin sınırlarını aşan şairlerden biriydi. O şair gibi Türk dilinde konuşan diğer ulusların literatürünü etkileyip, şiirlerine benzetmeler ve nezireler yazılmıştır. Azerbaycan’da da Cenap Şahabettin oldukça popüler bir şairdir. Onun şiirleri henüz şairin sağlığında Bakü’de basılan kitaplara dahil edilip, dergilerde, gazetelerde yayımlanmıştır. Cenap Şahabettin “Servet-i Fünun” edebiyatının önde gelen bir şairi olarak Azerbaycan okuyucuları tarafından her zaman takdir edilmiştir. Batı edebi değerlerinin Türkiye’de ve Türkiye’den de Azerbaycan’da yayılmasında onun yadsınamaz katkıları vardır. Türk edebiyatının yenilikçi bir şairi olarak Azerbaycan şairlerine örnek olmuştur.

“Edebiyat Dersleri Mecmuası” 1929 II’de yer alan “Temaşa-yı Leyal” şiirinde şairin betimleme mahareti dikkat çekiyor. Her semtin gölgelerle çevrelendiği, her şeyin karanlığa, gölgeye karıştığı mekanda sakinlik hakimdir. Şairin düşüncesine göre her şey karanlığa ve sessizliğe dönüşecektir (Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1929 II; 174).

3.16. İsmail Hikmet Ertaylan (1889-1967)

Türk edebiyat tarihi araştırmacısı, yazar ve öğretmen İsmail Hikmet Ertaylan Tevfik Fikret’in yakın çevresinden biri olmuştur. Edebiyata şiir, hikaye ve roman denemeleriyle başlasa da sonra edebiyat araştırmacılığına yönelen İsmail Hikmet Ertaylan, yakın tarihin değerli araştırmacılarından. Birçok eğitim kurumunda Türkçe ve edebiyat dersleri, Fransızca dersleri vermiştir. Azerbaycan’a gelerek Bakü Üniversitesi’nde edebiyat fakültesinin dekanlığını yapmıştır. Türkiye’ye dönünce birçok okul ve konseptüvarda müdürlük yapmıştır. En çok bilinen eserleri arasında dört ciltlik “Türk Edebiyatı Tarihi” ve “Azerbaycan edebiyat tarihi” kitaplarıdır.

“Edebiyat Dersleri” mecmualarının hazırlanmasında etkin mevkiye sahip olan, tasarımcılarından olan İsmail Hikmet Ertaylan Azerbaycan edebiyatı ve bilim tarihinde kendine özgü bir yere sahiptir. Bakü'ye edebiyat öğretmeni ve araştırmacı olarak davet alan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kurduğu üniversitede, şimdiki Bakü Devlet Üniversitesi'nde hoca olarak görevde bulunmuştur. İsmail Hikmet Ertaylan burada Türk ve Azerbaycan Edebiyatı tarihleri kitabını yazmanın yanı sıra çeşitli incelemelerde bulunmuştur. Azerbaycan edebiyatı tarihinde dil faktörünü baz alan yazar milli edebiyat tarihini İzzeddin Hasanoğlu ile sunmuştur. Derslikte halk edebiyatı, Ortaçağ'da Azerbaycan dilinde yazmış şairlerin hayatı ve yaratıcılığı geniş şekilde yorumlanmıştır.

“Edebiyat Dersleri Mecmuası” 1929 II'de onun Lenin'e adanan “Heykeli Önünde” şiiri de dahil edilmiştir. Şiir, insanları cehalet ve sıkıntıdan kurtaran komünist liderine adanmıştır. O dönemde Lenin'i insanların kurtarıcısı olarak algılayan, ona inanan ve eserler adayan birçok yazarlar olmuştur.

Lenin bazen ideal insan olarak anılmasına, kurtarıcı olarak kabul edilmesine rağmen, bolşeviklere nefret devam ediyor, bolşevikler Lenin'in izinden gitmediklerini düşünüyorlardı. Şiirin önemi, İsmail Hikmet'in şiirini Lenin'e olan inancını yansıtmış ve komünist lidere olan sevgisini ifade ederek mecmuaya dahil etmiştir

Diğer yandan İsmail Hikmet'in Bakü'de çalışması ve edebi sanatla meşgul olması Türkiye ve Azerbaycan edebi ilişkilerinin tarihi ve bilimsel bakımdan incelenmesi açısından da önemlidir (Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1929 II; 286).

4. BÖLÜM

METİNLERİN DİL KONUSU

4.1. Tanzimat Edebiyatına ait Metinlerin Dil Konusu

Tez konusunda araştırdığımız metinler içinde “Tanzimat Edebiyatı”na ait iki yazar vardır. Bunlar Namık Kemal ve Muallim Naci’dir.

Namık Kemal’e ait iki metin tez konusunda incelenmiştir. Bu metinler “*Sen mahzun, ben mahzun*” kıtası ve yazarın büyük hacimli eserinden olan “Menfada” isimli küçüknesir parçasıdır. “*Sen mahzun, ben mahzun*” şeklinde tanınan kıta şairin ünlü eserlerindedir. Şiir aydın bir dilde yazılmış ve kullanılan kelimeler ifade ettiği anlamın açılmasında ciddi rol oynar. Şiirde mahzun sözcüğü altı kez, ben sözcüğü üç kez, sen kelimesi iki kez, vatan ve millet kelimeleri ise her biri bir kez kullanılmıştır. Eserin o dönemde tanınmasının ve okuyucular tarafından sevilmesinin iki nedeni vardı;ilki eser halkın isteklerini ve dileklerini yansıtıyor, halk kendi düşüncesini eserde bulabiliyordu. Diğer taraftan ise eserin dili halk dilinde idi. O devirde moda olan divan edebiyatına oranla halk diline daha yakın bir tarzda kaleme alınmıştı. Şu iki sebep kıtanın tez bir zamanda popülerlik kazanmasına imkan vermiştir. Bu nedenlerden dolayı eser Azerbaycanda ünlü idi. Edebiyat ve sanat insanları Namık Kemal’in eserlerini okuyarak ona çok büyük değer veriyordu. Namık Kemal’in diğer eserlerinin yanı sıra bu şiiri Azerbaycan okurunun da istek ve arzularını, düşüncelerini ihtiva ediyor, şiir bu anlamda dikkat çekiyordu. Metnin dili ve deyimleri Azerbaycan okuru için anlaşılır biçimde idi.

“Menfada” isimli ikinci metin, “sürgün yeri” anlamına geliyor. Bu örnek, Azerbaycan diline uyarlanmış ve yayınlanmıştır. Eserin yayınlandığı dil basit ve açıktır. Metni okurken yazarın düşünceleri anlaşılabilir. Metnin diline belirli müdahaleler yapılırken, bugün Türkçede kullanılan kelimeleri bulmak da mümkündür. Şimdi okurken bile, yabancı kelimeler kullanılmamıştır. Metnin Azerbaycan diline uyarlanmasının nedeni, Sovyet işgalinden sonra Türkiye ve Azerbaycan’ı ayırma meselesidir. Bu amaçla, bolşevikler ilk önce dilleri ayırmaya çalıştılar. Bu nedenle, Türk yazarların eserlerini yapay bir şekilde Azerbaycan diline uyarlamışlardı.

Muallim Naci edebiyat meselesinde eski gelenekleri tercih etse de, aruzun

Türkçeye uyarlanmasında ciddi işler görmüştür. O Türkçenin dil zenginliğini anlayarak faaliyet göstermiştir. Avrupa edebiyatından yaptığı tercümelerinde de Türkçeye yeni ifade ve kelimeler kazandırmıştır.

Sade bir anlatım üslubu olan Muallim Naci'nin dili yalın, kendisi ise düşünceli bir fikir adamıdır. Hiçbir eserinde yakıcı ve yırtıcı bir fikre tesadüf edilmez. Alelaide düşünür, alelaide ve sade söyler; fakat yüksek düşünüyorum ve yüksek söylüyorum zanneder. Lisanı bazı yerlerde taklide şayan bir sadeliğe mazhardır fakat çok yerde adilikten, ibtizalden kurtulamaz (Hikmet, 1925; 466).

4.2. Edebiyat-ı Cedide veya Servet-i Fünun'a ait metinlerin dil konusu

Tez konusunda araştırdığımız metinler içinde “Tanzimat Edebiyatı”na ait beş yazar vardır. Bunlar Cenap Şahabettin, Halid Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Cahit Yalçın, Hüseyin Siret Özsever ve Tevfik Fikret'ir.

Cenap Şahabettin'in “*Temaşa-yı Leyal*” şiirini dil konusu bakımından incelersek ilk önce yalın dil anlatımını gözlemleriz. Fakat yazarın burada karanlıkla alakalı oluşturduğu simge, aynı anda ayın doğuşunun yankısı özgü bir dille tasvir olunmuştur. Şairin kelime seçiminde görülen yüksek ustalık aynı zamanda sade deyimlere, betimlemelere daha çok yer verdiğinden şiirin dil sanatkarlığı saklı kalır. Lakin tüm bunlar okurda şairin istediği etkinin uyanmasına engel olmaz. Cenap Şahabettin'in bu şiirinde iç dünyayı dış dünyaya bağlayan bir çok makamlar ortaya çıkıyor. Bu makamlar şiirin dili ve üslubu ile belirleniyor. Genellikle şiirde hüznün, suskunluk hakimdir. Doğal olarak bu hakimlik de şiirin dil konusu ile bağlıdır.

Halid Ziya Uşaklıgil'e ait iki metin vardır. Bunlar “*Güneş*” ve “*Sade Bir Şey*” isimli küçük hikayeleridir. “*Güneş*” hikayesi gün boyu çalışsa bile yaşamak için yeri bulunmayan, bodrum katlarında yaşamaya mecbur bırakılan insanların hayatından bahsediyor. Halit Ziya Uşaklıgil genellikle yüksek zümreye mensup insanların hayatına dair örnekler kaleme alsada, çok nadiren basit insanların hayatına da vurgu yapmıştır. Halit Ziya Uşaklıgil örneklerinde dönemin ve toplumun edebiyat görüşüne uygun olarak ağır ve süslü bir dil kullanırdı. Lakin bu hikayede yazar sade ve okunaklı, aydın bir dil kullanmıştır. Hikayenin böyle yazılış sebeplerinden biri hikayeye yazarın sade halk dilini kullanması olmuştur. Bunun nedeni hikayenin kurgusunun basit bir olay üzerine

kurulması ve abartısız bir şekilde yoksul kesimin hayatını odak almasıdır.

“*Sade Bir Şey*” hikayesi de “*Güneş*” hikayesi kadar olmasa bile basit bir dile sahiptir. Lakin bu hikayede farklı deyimler ve kelime hazinesi kullanılması metnin dilini belirli bir şekilde zorlaştırmıştır. Halit Ziya Uşaklıgil’in dil sanatının gücü kendine has bir dil ve üslup seçimi ile alakalıdır.

Küçük hikayeleri üslup itibarıyla daha şuh, daha kıvrak, daha zengindir. Büyük hikayelerinde ruh çözümlemesi, zihniyet ve hayat telakkileri uzun müşahedelerle gösterilmiş olduğundan daha derin bir tetebbua, daha kuvetli bir nüfuz-i nazra, daha esaslı bir tahlile tabi tutulmuştur. Parlak, rengarek ziyalı bir üslup ile yazan Halid Ziya ince tasavvurlar rakik hayaller, asil ve temiz tetkiklerle eserlerini süsler. İfadesindeki tesellilerin bazen dimağı yoracak kadar uzaması bir nakise teşkil ede ki, ilk eserlerinde bu noksana pek az tesadüf edilmektedir (Hikmet, 1925; 696).

Hüseyin Siret Özsever’in araştırmamızda “*Sebaheddin Bey’e*” isimli şiiri yer almıştır. Şiirin dil konusuna dikkat ederken yazarın hüznlerini ve acılarını ifade ederek kendi görüşlerini yansıtabildiğini görebiliriz. Şairin dili Servet-i Fünun’cuların dili ileneredeyse aynıdır, fakat kelimelerin Türkçeye biraz daha yakın anlam taşıdığını görebiliyoruz. Şiirde yazar teşbih beyitler, kelimeler kullanarak kendi düşüncesini daha kabarık şekilde yansıtmıştır.

Hüseyin Siret Özsever’in dili, kelime yapısı, deyimleri insan ruhuna, zarif fakat derin izlerle etki eder.

Şiiri, gerçek bir romantik tarzda yazılmıştır. Yazar, romantizm ve üzüntüden esinlenerek, bu örneği kaleme almıştır. Şair, üzüntülü olsa bile tasvir etme yeteneğini ortaya koyabilmiştir. Tasvirlere gelince, şiirde ikna edici imgelere şahit oluyoruz. Bazen, Tevfik Fikret’in etkisini hissetmemize rağmen, Hüseyin Siret Özsever ondan sonra iyi bir tasvirici şair olarak kabul edilebilir. Şiirdeher ne kadar romantik üslup hakim olsa bile imgeleri gerçekliği yansıttığına göre şiirirealist düşünce mahsülü olarak kabul edebiliriz.

Şiir dil açısından da önemlidir. Çünkü şiirde kullanılan kelime ve deyimler o zamanki Azerbaycan edebi dilinin de özelliklerini içermektedir. Bu yüzden şiir kolaylıkla şiirseverler ve edebiyat adamları arasında yayılmıştır. XX. yüzyılın şiir dilinin yakınlığı Türkçülük ideolojisinin her iki ülkede yaygınlaşması ile alakalıdır. Bu şiir aynı kökten gelen iki halkın aynı dilde yazıp yaratmasını bir kez daha

ispatlamaktadır.

Hüseyin Cahit Yalçın'a ait olan "*Hayat-i Müheyyel*" hikayesi tez konumuzda yer almıştır. Bu hikaye bir romantizm örneğidir. Hikaye hür ve mutlu günlerini yaşayan bir köy hakkındadır. Burada her şey insan içindir, herkes burada asude olarak müreffeh bir ömür sürmektedir. Yazarın bu tür hikaye yazması doğal olarak devrin toplumsal-siyasi durumu ile ilgili idi. Bu tarzda yazılması despotizmin acı günleri, insanların zorluklarla, baskılarla yüzleşmesi yüzünden idi. Böyle bir durumda elbetteki örneğin dili onun konusuna uyarak hoş ve canlı olacaktır.

Hikaye "*Şu şimdiki alemlerden çok uzaklarda gitmiş idik; eski ile aramızda ebedi fırtınalarla çarpışan büyük denizler vardı*" cümlesi ile başlamıştır. Bu başlangıçta kayede hangi üslup ve dilin kullanıldığını belirtiyor. Revan ve sakin akın hikayenin muhtevasına uygun olarak sona kadar devam etmiştir. Metinde kullanılan kelimeler geleceğe inanç, mutluluk ve bağımsızlığı teşvik eden, iyimser bir ruh halindedir. Hikayenin ismi hayal alemindeki hayat anlamını vermektedir. Aslında hikaye II. Abdülhamit dönemi ızdırapve zorluklarının aleyhine kaleme alınmıştır.

Tez çalışmasında Tevfik Fikret'in dört şiiri ele alınmıştır. Bu şiirler konu çeşitliliği ve muhteva olarak farklı olmasına rağmen yaklaşım tarzına göre birbirine yakındır. Aynı zamanda şiirlerin üslubu da yazarın kimliğini ortaya koymuştur.

Tevfik Fikret şiir dilinin sadeleşmesini destekleyenlerdendi: Özellikle şiir dili onun için ön planda gelmektedir. "*Ale'l-umum şiirin de kendine has bir lisanı olmak tabii değil midir?*" ifadesi bu görüşünü açıkça ortaya koymaktadır. Dilde sadeleşmeyi kelimedede değil, sözün özünde aramayı öneren Fikret'in bakış açısı oldukça farklıdır. Dilde sadaleşmekte ısrarcı olmak, hatta katı davranmak bayağılıktır (Servet-i Fünun, 2015; 50).

"*Haluk'un Amentüsü*", "*Doksan Beşe Doğru*", "*Ferda*", "*Han-ı Yağma*" şiirlerine dil açısından dikkat edersek Tevfik Fikret'in yenilik şairi olduğunu, yeni bir dil, yeni bir üslup oluşturduğu görmüş oluruz. Şair vezin ve kafiye sistemindedeki değişiklik yaparak, vezin ve kafiye ile alakalı anenevi görüşleri kökünden yıkıp yok etmiştir. Onun metinde önem verdiği genel konu dilin sadeleşmesi, içtenleşmesi ve doğallaşması olmuştur. O her zaman bu görüşünü savunarak teşvik etmiştir. Tevfik Fikret şiirde yardımcı kelimelerden, deyimlerden vaz geçerek, düşüncelerini aşmayan sözcüklerden uzak olmuş ve bunların metinde hiç bir işe yaramadığını açıkça belirtmiştir. Şair örnekte olan

kelimelerin somut olarak belirli duygu ve görüşleri ifade etmesi gerektiğini kabul ediyordu. Öte yandan yazarşiiirdeki kelimelerin ne kadar aydın ve saf olursa bir o kadar şiirin özünü, içeriğini anlamının kolay olacağına inanıyordu.

“*Haluk’un Amentüsü*” şiirinde yazar Haluk’un geleceği ile alakalı düşüncelerini ifade etmiştir. Şiirde kullanılan dil inanç ve iyimserlik yansıtan kelime ve deyimlerden oluşmuştur. “*Doksan Beşe Doğru*”şiirinde iseironik bir üslup, kinaye dolu sözcükler vardır. Şair burada belirli kelimelerle ve deyimlerle kendi düşüncesini yansıtmıştır. Şiirde sert bir dil hakimdirve ithamlarla doludur. “*Ferda*”şiiri gençlere hitaben yazılmış, amacı onların geleceğe olan inancını çoğaltmak ve umutlandırmaktır. Şiir dili rahat ve sadedir. Burda benzetmelerde dil oyununu görmek mümkündür. Özellikle de vatanın cennete benzetilmesini, insanlığın kuşa benzetilmesini gösterebiliriz. “*Han-ı Yağma*”şiiri ise şairin İttihad ve Terakki hükümetine karşı yazdığı manzumelerden biridir. Şiirde ilgi uyandıran dil ve ifadeler mevcuttur. Tevfik Fikret dönemin edebi taleplerine aykırı olarak vedüşünceyi ön plana çıkararak daha sade bir dil kullanıyor. Bu herkesin anlayabileceği bir dildir. Seçilen bu dil manzumenin itiraz etkisini arttırmak üzere konuşma lisanına yakın olarak kurgulanmıştır.

Tevfik Fikret yandaşları, fikir ortakları ile birlikte hem hakim zümreye hem deşiiirdegetirdikleri yeniliklerekarşı gelenlerle mücadele etmiştir.

4.3. Milli Edebiyat’a ait Metinlerin Dil Konusu

Tez konusunda araştırdığımız metinler arasında Tanzimat Edebiyatı’na ait beş yazar vardır. Bunlar Ali Canip Yöntem, Celal Sahir Erozan, Faruk Nafiz Çamlıbel, Halit Fahri Ozansoy, Halit Hürrem Sebribeyzade, İsmail Hikmet Ertaylan, Mehmet Emin Yurdakul ve Ömer Seyfettin’dir.

Çalışmamızda Ali Canip Yöntem’in “Yıldırım” şiiri yer almıştır. Şiirin dili Servet-i Fünun şairlerinin diline benzer olsa da daha çok yeni kelimeve ifadeler tercih edilmiştir. Kullanılan kelimeler metnin içeriğini yansıtmak açısından önemlidir. Şiirdeki yıldırım, fırtına, dağıtmak, yıkmak, darbe, intikam, parçalamakkelimleri karanlık, sükunet, matem, ağlamak, susmak, inlemek kelimeleri ile ters bir durum oluşturur.Bu çelişki metnin özünün açılmasına yardım ediyor, yazarın kelimeleri seçme ustalığını belirtiyor. Bu sözcükler aslında hayırla şerrin, iyi ile kötünün, halkla irticanın imgesel

olarak karşılaşmasıdır.

Ali Canip Yöntem'in dili aydın ve sade olsa da halkın tam anlayabileceği dilde değildir. Bu da doğaldır, çünkü Türk edebiyatı Divan şiirinden yeni-yeni kurtulmaya başlamıştı. Şiirlerinde sembolizm unsurları güçlüdür, görüşlerini gizli imgelerle ifade etme becerisine sahiptir. “*Yıldırım*” şiiri ilk bakışta sade görünse bile taşıdığı anlam yükü büyük önem arz etmektedir.

Celal Sahir Erozan'ın “*Yağmur Yağarken*” şiiri hece vezniyle yazılmıştır. Şiirin ifadesi v eşekli sadedir. Şiir üçlük tarzında yazılmış şiirleri anımsatıyor. Okucuya keder ve hüzün bahşediyor. Şiirin konusu ilk bakışta tabiat konusu olarak gözükse de aslında bu aldatıcı bir görüntüdür. Şair burada kendi düşüncesini doğa unsurları ile simgeleştirerek ifade etmiştir. Yağmurun yağmasını isteyen yazar şehrin temizlenmesini diliyor. Yazar şehir olarak aslında ülkesini kast ediyor, İstanbul'u anıyor.

Celal Sahir şiirinin ifade tarzı oldukça içtendir. Onun kullandığı kelimeler ve deyimler dönemin yeniliği idi. Yeni bir aşamayı temsil ediyordu. Aynı devirde Azerbaycan'da da şiir dilinin sadeleşmesi, yenilenmesi ve halk diline yakınlaşması uğrunda mücadele vardı.

Faruk Nafiz Çamlıbel'in “*Çoban Çeşmesi*” ve “*Yanarım*” şiirleri çalışmamızda araştırma konusu olmuştur. “*Çoban Çeşmesi*” ses akışı hece ölçüsü ile kurulmuştur. Şiirde ritim 6+5 duraklı 11'li hece ölçüsüyle sağlanmıştır. Yazar sade ve aydın bir dil kullandığından herkes için anlaşılabilir bir tarzda kaleme alınmıştır. Metinde günlük kullanılan sözcükler yer almıştır. Şiirde Anadolu'nun köy hayatı, doğa tasvirleri yer almıştır.

Faruk Nafiz Çamlıbel'in “*Yanarım*” şiiri lirik biçimde eski günlere imrenme duyguları ile yazılmıştır. Eski günlerini hatırlıyor. Ortaya koymak istediği poetik tarz, şairin kelimeleri seçiminde ve kelimelerin yerlerinin doğru olmasına bağlıdır. Şiirde ayrıca dünyada hiç bir şeyin ebedi olmadığı kanaatine varılır ve buna uygun olarak deyimler kullanılır. Kelimelerin dizilişi ve düzenine bakarsak dil meselesinin hangi yönde olduğunu görmüş oluruz.

Faruk Nafiz Çamlıbel'in dili yalın bir Türkçeye, halkın konuşma diline, Türk milletinin yüzyıllarca kullandığı, bir halı gibi ördüğü, kıvrak, işlek bir hale getirdiği, tüm duygu ve düşüncelerinin ince ayrıntılarına kadar yansıtılabilir şekilde soktuğu saf bir Türkçeye dayanır.

Azerbaycan edebiyatı tarihi için şiiirlerininbaşka bir değeri onun dil, biçim ve tür açısından Azerbaycan poetikası ile yakın olmasıdır.

Çalışmamızda Halit Fahri Ozansoy'un bir tek "Kabus" şiiiri yer almıştır. Bu şiiir sadeve aydın dilde yazılmıştır. Şiiirde kullanılan kelimeler metnin anlamını açmak için seçilmiş olanlardır. Burada dil ve ifade açısından belagatli kelimeler görmesek bile metin sade değildir. Sadece olarak metnin hüviyeti sade ve anlaşılır kelimelerin arkasında yazar tarafından ustalıkla saklanmıştır.

Edebiyat araştırmacısı ve yazar İsmail Hikmet Ertaylan *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabında Halit Fahri Ozansoy'un yazarlığını böyle değerlendiriyor: "Halit Fahri'nin lisanı tamamıyla inkişaf etmiş bir lisan değildir. Tabii henüz tekemmül etmiş, meslek-i tabiiesine girmiş bir şair olmadığı için gerek meslek, gerek sanat, gerek ibda itibarıyla kendisini bilahare gösterecektir. Bugün manzum ve mensur verdiği eserlere nazaran fantaisiste bir şair olarak görebiliriz. Fıtraten şair yaratılmış olmak itibarıyla ruhunda derin bir hüznün gömülü olduğu, yazılarında ince bir rebabiliğin vücudu hissedilir". (Ertaylan, 1925; 1123)

Halit Hürrem Sebribeyzade'nin çalışmamızda iki şiiiri yer alır. Bunlar *Sen* ve *Dolaşma* isimli şiiirlerdir. *Sen* şiiiri lirik formada yazılır, sevgi mevzusundan bahseder. Şair hayatının, yaşamının anlamı olarak tanımladığı ve "peri" diye hitap ettiği kişiyi derdine hekim, yaralarına derman olarak görüyor. Şiiir, yazıldığı dönemin diline uygun kelime ve ifadeler bakımından zengindir. Ayrıca yazar düşüncelerini, duygularını iletmek için Arapça ve Farsça kelimeler de kullanmıştır. Alıntı kelimeler kullanılmasına rağmen şiiirin anlaşılabilir dili vardır ve kendine has bir üsluba sahiptir.

Halit Hürrem Sebribeyzade Azerbaycan'da çalışan Osmanlıdan gelen yazarlardandır. Mevzu çeşitliliğine bedii-estetik sorunsal zenginliği ile dikkat çeken şiiirlerde Halit Hürrem Sebribeyzade, her şeyden önce, çağdaş toplumsal hayat olaylarına ışık tutmaya çaba gösteriyordu. Yazarın aydın edebi sanat algısı, gerçek yaşamda bulunan olaylardan edebi-felsefi genelleştirme yolu ile somut sonuçlar çıkarabilme becerisi, insan ve onun toplumsal gerçeklikle ilişkilerine özel dikkat etmesi tüm eserlerinin öznesini oluşturuyor.

Tez çalışmasında Mehmet Emin Yurdakul'a ait iki şiiir vardır. Bunlar "İlim, ilim! Bu ses nerden yükselmişse..." mısrası ile başlayan şiiir ve "Ya bir mezar, ya zindan", "Fener" ve "İşte o gün" şiiirleridir.

“İlim, ilim! Bu ses nerden yükselmişse...” sözleri ile başlayan şiir bilime ve eğitime çağırış amacı ile yazılmıştır. Şiirin dili sadeve aydındır, hece vezninde kaleme alınmıştır. Şiiri dil bakımından incelersek halk dilinden esinlendiğini görmüş oluruz. Metinde kullanılan kelimeler günümüzde de aydın anlaşılan sözcüklerdir.

“Ya bir mezar, ya zindan”şiiri 4+3+4+3 duraklı 14 heceli formada yazılmıştır. Şiirin dil seçimi mücadele ve velayet ruhunu taşır. Diğer taraftan şiir halka çağırış ve halkı uyandırmak bakımından da önemlidir. Onun şiirini Halk Edebiyatı’na yaklaştıran temel iki unsur dil ve şekildir. Bundan dolayı şairin dili kullanım tarzı üzerinde yeterince konuşmak gerekir. Mehmet Emin’in şiirleri her şeyden önce dili ve vezni ile büyük alaka uyandırır.

“Fener” şiiri 7’li (4+3) ve 14’lü (4+3+4+3) vezinlerinde yazılmıştır. Şiirin ağır bir ahengi, biraz da yorucu etkisi vardır. Dil bakımından sade ve aydın olsa bile, Tevfik Fikret’in aruzda yazdığının heceveznine çevrilişi gibi kabul edilebilir. Şiir hitap ettiği şahsın mücadelesinden bahsetmektedir, onun bu uğurda rastladığı zorluklar anlatılıyor.

“İşte o gün” şiiri 4+4+4+3 duraklı 15 heceli şiirlerdendir. Şiir geleceğe inanç konusunda yazılmıştır, şairin arzularını ifade ediyor. Yazar “İşte o gün” diyerek kendi düşüncelerinde olan günü beklemektedir. O gün aslında herkesin beklediği hoş günler, müreffeh hayattır. Şiirde kullanılan mecazlar, biçimler ve deyimler edebi sanat açısından önemlidir. Bu mecazlar, şekil ve deyimler yeni edebiyata çok yakındır.

Tez çalışmasında İsmail Hikmet Ertaylan’ın “Heykeli Karşısında” isimli şiiri araştırma konusu olmuştur. Bu şiir bolşeviklerin lideri Lenin ve onun mücadelesi hakkındadır. Konu bakımından Türk edebiyatında yeni olmasa da, ithaf edildiği şahıstan dolayı çok az rastlanan metinlerdendir. Şiirin konusuna uygun olarak kelime ve deyimler yer almıştır. Şiirdeki dil sadeve aydındır, lakin sözlerin muhtevasına uygun olarak çelişki oluşuyor. Bunun nedeni farklı devrin tablosunu canlandırmaktır. Şiirde önce bolşevik devriminden önceki dönem tasvir edilmiş, buna göre de kötümser ve hüznü içerikli kelimeler kullanılmıştır. Sonra isdevrimden sonraki dönem canlandırılmıştır. Bu zaman ise önceki devrin aksine umutlu ve hoş anlamlı kelimeler kullanılmıştır.

Tez çalışmasında Ömer Seyfettin’in “Yalnız Efe” hikayesi yer almıştır. Hikayede Milli Edebiyatın kullandığı sade aydın dil hakimdir. Hikayenin konusu güncel olduğundan kullanılan kelime ve deyimler halk içinde yayılan kelime ve deyimlerdir.

Yazar dilin derinliklerine vakıf olduğundan, onu maharetle kullanıyor. Bu konuyu veya kurguyu net ve anlaşılır bir biçimde canlandıran, ortaya koymuş olduğu düşüncesini yeterince açıp göstermeyi beceren bir yazardır. Ömer Seyfettin kendi devrinin yazarlarından dilinin şirinliği ve kelimelerinin etkisi ile ayrılır. Bu hikayede her şey açıktır, kelimelerde gizlenen, saklanan anlamlar yoktur. Lakin hikayenin hüviyetinin arkasında o zamanki toplumsal-politik olaylar, süreçler dayanmıştır. Kısa cümlelerle fikrini iletirken bile Anadolu hayatından aldığı konuları kendi ruhu ile ifade etmiştir.

4.5. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'na ait Metinlerin Dil Konusu

Tez çalışmasında araştırdığımız metinler içinde Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatına ait üç yazar vardır. Bunlar Refik Halit Karay, Reşat Nuri Güntekin ve Nazım Hikmet'tir.

Çalışmamızda Refik Halit Karay'ın “*Yatır*” ve “*Boz Eşek*” hikayeleri yer almıştır. Yazar Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatına ait olan yazarların dilinden farklıdır. Onun dili güzel ve şirin bir tahkiye dilidir. “*Boz Eşek*” hikayesi Anadolu hayatından bahsediyor. Yazar olayları olduğu gibi yansıtarak kendi maharetiyle hikayeye etkili bir güç katmıştır. Hikaye “*Memleket Hikayeleri*” isimli kitapta yayınlanmıştır. Hikayede mekan olarak seçilmiş Anadolu köylerinin gerçek tablosu edebi bir dilleyankısını bulmuştur. “*Boz Eşek*” Anadolu insanının saflığını ve temizliğini anlatmak için yazılmış bir eserdir. Hikayenin kahramanları Milli kurtuluş döneminde mücadele eden ve gece-gündüz çalışan insanlardır.

“*Yatır*” hikayesinde köy insanların hayatı yansıtılmıştır. Hikayenin dili metnin konusuna uygun olarak seçilmiş kelime ve deyimlerden oluşuyor. Hikaye halkın sorun ve zorluklarını ön plana çıkarmak için halk diline çok yakındır. Hikayenin dilinde süslü, belagatli kelimeler yoktur. Bunun yerine köy hayatına dair sade sözcüklerle doludur. Hikaye akıcı bir tahkiyeye, ilginç bir kurguya sahiptir. Merak uyandıran bir kurgusu vardır. Reşat Nuri Güntekin'in bu hikayesinin üstünlüklerinden biri de, tasvirlerinin canlı ve dolgun olmasıdır.

Reşat Nuri Güntekin'in “*Yağmur*” hikayesi sade, saf ve içten bir Türkçe ile yazılmıştır. Hikayede kullanılan *muallime*, *mektep*, *çanta*, *talebe*, *ana*, *muharebe*, *musibet*, *matem*, *meşhur* gibi kelimeler bugün de Azerbaycan'da kullanılmaktadır.

Hikayenin dili Azeri Türkçesine oldukça yakındır. Mecmuayı hazırlayanlar bu olguyu dikkate alarak dil ve konu bakımından Azerbaycan’la ilgili olan bu tür hikayeleri eğitim amaçlı olarak kitaba dahil etmişler.

Araştırmamızda Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatına ait sonuncu yazar Nazım Hikmet’tir. Çalışmada şairin “*Ölüm*” şiiri yer almıştır.

Nazım Hikmet’in bu şiirinde aydın, açıkve işlek bir dil hakimdir. Şiir herkesin anlayacağı bir dilde yazılmıştır. Metinde Rus İmparatorluğunun çöküşünden bahsedilmiştir. Buna göre dekonuya uygun kelimeler seçilmiştir. Şiirde *ölüm, inleme, kan, gece* gibi kelimeler kullanılarak imparatorluğun çöküşünün tablosu canlandırılmıştır.

Nazım Hikmet dil ve üsluba yenilik getiren bir şairdir. Onun modern Türk şiirinde dilin sadeleştirilmesi ve saflaştırılması işinde kendine özgü yeri vardır.

5. BÖLÜM

KAVRAMLAR

Tez çalışmasında araştırdığımız metinlere konu açısından dikkat ederken Hürriyet, Eğitimcilik, Vatanseverlik, Geleceğe inanç, Toplumsal sorunlar, Aşk ve Ayrılık kavramlarının hakim olduğunu görebiliriz. Çalışmamızın son bölümünde incelediğimiz metinleri bu kavramlar odağında araştıracağız.

5.1. Hürriyet kavramı

Çalışmamızda Hürriyet kavramına ait beş metin vardır. Bunlardan birincisi Ömer Seyfettin'in "*Yalnız Efe*" isimli hikayesidir. Burada bir kızın masum yere öldürülen babasının intikamını almasından bahsediliyor. Hikayede olay insanların özgür olmadığı dönemde, hakim zümreye tabi olduğu zamanlarda gerçekleşiyor. Babasının ölümüyle ilgili devlet memurlarına bilgi veren bir kız, bir katilin ceza almasını talep ediyor, ama dayak yiyor ve hakarete uğruyor. Kız dağlara giderek, kaçakçılık yapıyor, devlet memurunu ve babasını öldürerek intikamını alıyor. O dağlarda yaşayarak özgürlüğüne kavuşur. Yazar kendi kahramanının dağlara gitmesini yazarak onu hep özgür olan, kimseye eğilmeyen dağların zirvesinde tarif ediyor. Burada iki özgürlük kavramını canlandıran imge bir birini tamamlamıştır. Hikayede "*Yalnız Efe*" ismi takılan kaçak kız kendi köyünde yaşayan insanların hakları uğruna dövüşüyor, onların sorunlarını çözmeye çabılıyor. Köyde yaşayanlar Yalnız Efe'nin sayesinde memur mezaliminden kurtuluyorlar ve rahat, hür yaşaya biliyorlar. Burada yazar sadece Yalnız Efe'nin değil aynı zamanda onun köyündeki insanların hayalindeki hürriyet simgesini oluşturabilmiştir.

Celal Sahir Erozan'ın "*Yağmur Yağarken*" şiirinde hürriyet imgesi vardır. Şair metinde yağmurun yağmasını diliyor. Buna neden olan şehir olarak anımsadığı mekanın temizlenmesi, kirden yıkanmasıdır. Yazar bu şiirde gizli anlatım diliyle hürriyet simgesini kullanmış ve kendi görüşlerini ortaya koymuştur.. Şiirdeki:

Ey göklerin göz yaşı

Yıka torpağı, taşı

(Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1929 I;159)

Diyerek aynı mekana, yani kendi ülkesine hürriyetin, bağımsızlığın gelmesini diliyor, bunu yağmur biçiminde canlandırmıştır. Yağmur yağarak her tarafı temizleyecek ve her taraf böylece hürriyete kavuşacaktır. Görüldüğü üzere şair bu şiirinde kendine has bir biçimde hürriyet simgesi oluşturmuş ve okucularına kendi görüşlerini bu usulle iletmiştir.

Ali Canip Yöntem'in "Yıldırım" şiirinde de gizli hürriyet simgesi kullanılmıştır. Yazar ülkenin o dönemdeki toplumsal-siyasal durumunu açık bir yöntemle canlandıramadığından olayları doğa unsurları üzerine gerçekleştirmiştir. Şair o zamanki durumu sükunet ve karanlık olarak simgeleştirmiştir. Sükunetin düşmanı olarak yıldırımı yardıma çağırıyor ve karanlığı yakıp yok etmesini istiyor.

Susan karanlığı cıldırır, inletir birden

(Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1929;140)

Hatta yıldırımın gücünü isteyerek kendisi karanlıktan intikam almayı da düşünüyor. Metinden görüldüğü üzere yazar burada hürriyet simgesini farklı biçimde vermiştir. Lakin ilk bakıştan bunu fark etmek mümkün olmasa da yazarın yaşadığı döneme dikkat ederken ve onun hangi edebi ekole mensup olduğunu göz önünde bulundurmakla bunu anlayabiliriz.

Araştırmada Muallim Naci'nin "Fırtına" isimli kısa hikayesi yer almıştır. Burada yazar hürriyet kavramını açık gösteremediğinden dolayı, onu gizli şekilde, diğer simgeleşmiş objeleri kullanmakla yansıta bilmiştir. Hikayede fırtınadan, dolu yağmurunun türettiği fesattan bahsediliyor:

"Göyden yağmakta olan dolu, yerlere serilmiş sümbülleri ezib mehv edir. Şimşek ve rüzgar bulutları yırtır. Zavallı cütçü gelmiş, elinden getmiş tarlasının halını yas ve heyretle tamaşa eleyir" (Edebiyat Dersleri Mecmuası- I 1929; 141).

Yazar burada memleketin hür olmadığını, onun başı üzerinde daimi siyah bulutların, fırtınaların olduğuna işare ederek kendi düşüncesini okucuya iletmiştir. O yurdunun hala siyahlar içinde yaşadığı, sorunlar mengenesinde sıkıldığını gizli bir anlatım diliyle de olsa ifade etmiş ve hürriyet kavramını farklı bir şekilde oluşturma bilmiştir.

Nazım Hikmet'in "Ölüm" şiirinde de hürriyet kavramı vardır. Yazar Rusya'da vuku bulan devrimi tasvir ederek ordaki insanların bağımsız olmasından ve mutlu

günlere ulaşmasından bahsetmiştir. Metinde bolşevik lideri Lenin bağımsızlığı halka hediye eden şahsiyet olarak tanımlanmıştır. Şair burada Rus halkının bağımsız olduğuna vurgu yaparak kendi ülkesinde de bunun gerçekleşmesini istiyor ve bu düşüncelerine göre hapse atılmıştır.

Hüseyin Cahit Yalçın'ın "*Hayat-ı Muhayyel*" hikayesi romantizm tarzında kaleme alınsa da hürriyet kavramını ifade etmektedir. Burada yazar o dönem için karakteristik olmayan bir köy hayatını tasvir etmiştir. Burada herşey beraber, herkes mutlu, herkes hürdür. Şairin hayal ettiği hür mekan, hür insanlar düşüncesi o dönemintersini anlatır. Çünkü o dönemde her şey bunun aksine idi. Azad bir cemiyet arzulayan yazar öz arzusuna uygun olarakhürriyet düşüncesini özünde birleştiren böyle bir hikaye yazmıştır.

5.2. Eğitimcilik Kavramı

Tez çalışmasında eğitimcilik kavramına ait iki metin vardır. Birinci metin Mehmet Emin Yurdakul'un "*İlim, ilim! Bu ses nerden yükselir....*" kelimeleriyle başlayan şiiridir. Şiir çağırış ve eğitimcilik bağlamında yazılmıştır. Metinde şair eğitime, bilime yüksek değer vererek herkesi tahsile davet ediyor. Şair ülkesinin kalkınmasının yalnız bilim vasıtasıyla yükselebileceğini yazıyor:

Bizim dahi vatanımız bu noktadan ileriye gidecek;

Dehasının saçacağı mahsullerle Garb'ı hayran edecek;

(Elyazmaları Enstitüsü, Arşiv 23, s.b. 296)

Burada *vatanımız bu noktadan* kelimesinde şair bilim ve bilgi noktasını kast ederek bunların arkasından ileriye gidecek kelimelerini yazıyor. Şair ileri kelimesinin mısraya anahtar kelime olarak dahil ederek bilimin neler yapa bileceğini göstermiştir. *İleri getmek* burada birçok anlam taşımaktadır. Sonraki mısrada şair bilim ve eğitim vasıtasıyla terakki ederek hatta Batı ülkelerini de hayran edebileceğine inanıyor. Şair eğitime, bilimin gücüne olan inancını şiirde akıcı bir dille ifade ediyor. O bilimin gücünü, değerini anlayarak herkesi bilime davet ediyor, eğitimci bir davette bulunuyor. Şair bilim vasıtasıyla halkın ak günlere çıkacağını, zulüm ve azaptan kurtulacağını düşünüyor. O vatanın bağımsız, hür geleceğini bilimde, eğitimde görüyor, eğitim ve bilgi olmadan şair insanların zor durumda olacağını, onların sefil şekilde yaşadığını,

kendi hukuklarını, haklarını bilmediğini özel olarak vurguluyor. Şair ülkesinin hür ve mutluluğu ile alakalı tüm dileklerin, fikirlerin ve hayallerin yalnızca bilimden geçtiğine dikkat çekiyor. Geleceği ile bağlı olan bütün arzuların, düşüncelerin, hayalların bilimden geçtiğine dikkat çekiyor.

Şair Japonya'nın kalkınmasına dikkat yönelterek böyle bir ilerlemenin yalnızca bilim sayesinde olduğuna vurgu yapmıştır:

Her şey ilmin değil midir? Şu Japonya aceb kimin eseri?

Elli yılda, ona böyle bir hayatı veren kimin elleri?

(Elyazmaları Enstitüsü, Arşiv 23, s.b. 296)

Elli yıl süresinde bu ülkenin inanılmaz derecede geliştiğini, bunun ise bilimin ve bilginin sonucu olduğunu yazıyor.

Reşat Nuri Güntekin'in "Yağmur" hikayesindeki eğitimcilik kavramı biraz farklı yönden sunulmuştur. Burda başlıca mesele o zaman kadınların İstanbul'dan uzak yerde öğretmenlik yapmasına odaklanıyor, onların hangi zorluklarla karşı karşıya geldiği vurgulanır. Bu konu o devrin güncel sorunlarından biriydi ve kızların böyle uzak yerlerde öğretmenlik yapması bazen iyi karşılanmıyordu. Yazar hikayede fedakar genç bir öğretmenin öğrencileri ile geziye çıkmasından bahsediyor. Gezi zamanı yağmur yağıyor, öğretmen onları yağmurdan korumak için çardağın altına götürüyor. Bu zamanda kendisi ıslanır, saçları ıslanır ve paltosunu da çıkarıp, iki yere ayırarak ıslanmış çocukların üzerine sarıyor. Üst giyimini çıkarmış olan, saçları açık ve dağınık halde okula dönüyor. Onu bu durumda görenler eğitim müdürlüğüne şikayet ediyor, öğretmenlik mesleğini elinden alıyorlar: "...Mektebin ana sınıfı muallimlerinden Sitare Hanımın bir mektep gezisi sırasında tesettür kuralına aykırı olarak başını açtığı ve yalnız bununla da; yetinmeyerek açık saçık bir halde dolaştığı, ayaktakımından birini yanına aldığı görülerek Maarif Bakanlığı'na ihbar edilmiş ve muallimlik ağırbaşlılığı ve haysiyetiyle bağdaşmayan bu uygunsuz durum sebebiyle yüce eğitim mesleğinde çalıştırılmamak üzere azil ve ihracı bakanlıktan Maarif Müdürlüğü'ne bildirilmiştir" (Edebiyat Dersleri Mecmuası II, 1929; 35).

Hikayeden not aldığımız bu kısımdan da görüldüğü gibi öğretmenin her bir hareketi dikkatle izlenilmiş ve bahane bulunarak onu işten ayırmışlar. Hikayenin kökü eğitimcilik, cehaletle mücadeleye dayanmıştır. O dönemde yazarın böyle bir konuya başvurmasını, aynı dönemin sorunlarını olduğu gibi yansıtmasını cesaret olarak

değerlendirmek lazım.

5.3. Vatanseverlik Kavramı

Bu kavramla ilgili ilk metin Namık Kemal'in "*Sen Mahzun, Ben Mahzun...*" kıtasıdır. Burada şair vatanın zor ve hüznü durumu canlandırmıştır. Umutsuz halde olsa bile yazar vatanseverlik düşüncesini ortaya koymuştur. Bu şiirde kendini vatanın bir parçası olarak algılayan şair vatani kendisi gibi mahzun tanımlıyor, kendi durumu ile vatanın durumunun eşit olduğunu söylüyor. Bu metin aslında şairin kalp yangısı ile kaleme aldığı bir eserdir ve buna göre de o devirde çok meşhurlaşarak dillere ezber olmuştur. Namık Kemal dört mısralı bir şiirde kendi vatanseverlik duygularını yansıtmıştır.

Tez çalışmamızda Namık Kemal'in vatanseverlikle ilgili diğer bir örneği "Menfada" isimli kısa bir hikaye parçasıdır. Metinde edebi kahramanın vatanseverlik görüşleri yansıtılmıştır. İnsanların bağımsız ve mutlu yaşamı için mücadele eden bir şahıs bu düşüncelerinden dolayı sürgüne gönderiliyor. Burada o evinden, yakınlarından ve yurdundan uzak kalarak, başka bir mekana sürülüyor. Eserin kahramanı başından uğrayacağı olaylardan haberdardı, fakat böyle bir yolu seçtiği için zorluklardan korkmuyor, inadından dönmeyerek vatanseverlik gösteriyordu. Yazar burada vatanın dertlerini bilen, onun geleceğini düşünen insanların genel simgesini oluşturmuştur.

Memet Emin Yurdakul'un "*Ya bir Mezar, ya Zindan*" şiiri vatanseverlik konusunda kaleme almıştır. Yazar burada halkın sabrının bittiğine işaret ederek zalimlerin er ya da geç kendi cezalarını alacağını belirtiyor:

O zindanın, sürgünün, cehenemin her şeyin...

Bir milletin önünde bu örümcek ağıdır;

O bir saat içinde bu kuvveti dağıdır,

Anladır ki, edalet her bir şeyden ucadır...

(Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1927- I:74)

Yazar vatanseverlik düşüncesinden hareketle zalimlere sesleniyor. Şiirden örnek getirdiğimiz kısmın ilk iki mısrasına dikkat edelim. Yazar burada sürgünün vehapisin halkın itirazı karşısında bir örümcek ağı kadar olduğuna dikkat ederek, milletin önünde kimsenin dayanamayacağını yazıyor. Üçüncü mısradaki halkın bir saatin içinde

zalimleri altüst edeceğine dikkat yöneltiyor. Yukarıdaki şiir parçasının son mısrasında ise şair adaletin her şeyden üstün olduğuna vurgu yapıyor. Mısralardan da görüldüğü gibi yazarvatanseverlik düşüncesini okuyucularına iletmiştir.

Tevfik Fikret'in "*Doksan Beşe Doğru*" şiirin devatanseverlik kavramı kendi yankısını bulmuştur. Şiirin anlamı Sultan II. Abdülhamit tahttan salınması ve Meşrutiyet'in ilan edilmesidir. Herkes seviniyor, herkes sokaklara çıkarak bayram ediyor. Lakin halkın sevinci uzun süre devam etmiyor. Hükümetteki İttihat ve Terakki Fırkası ülkede asayiş ve otoriteyi sağlamak için ceberrut tedbirler almaya karar veriyor. Şair bu şiirdevatansever olarak kendi düşüncesini sergilemiştir. O halkın sevincinin kısa sürdüğünü, her şeyin yeniden doksan beşe doğru geri döndüğünü yazıyor. Yazar burada vatanın durumuna acıyarakoluşan olayların kabuledilemez olduğunu, bundan istifade eden batı ülkelerinin yıkıcı planlarından korunmanın gerekli olduğunu vurguluyor. Bu şiir Tevfik Fikret'in vatansever şair olarak yeteneğinden haber vermektedir.

Tevfik Fikret'in vatanseverliği teşvik eden şiirlerinden biri de "*Han-ı Yağma*" şiiridir. Bu şiir şairin İttihad ve Terakki hükümetine karşı yazdığı şiirlerinden biridir. Hürriyet ilan edilse de hiçbir şey değişmemiş, memurlar eskideki gibi halkı incitmeye devam ediyorlar. Şair buna vatansever olarak itirazlarını belirtiyor, kendi görüşlerini sergiliyor. Şiirde keskin itiraz ve ithamlar var. Ülkeyi sofraya benzeten şair onun ne kadaryağmalandığına vurgu yapıyor:

*Yiyin efendiler yiyin, bu han-ı iştiha sizin,
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!*
(Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1929 II;171)

Yukarıdaki dizelerden ülkegerçekten de bol bir sofraya benzetildiğini, memurların burada yemekle meşgul olduğunu görüyoruz. Şiirde yazarın vatanseverlik duygularının sergilendiğini görüyoruz.

Vatanseverlik kavramına ait sonşiir İsmail Hikmet Ertaylan'ın "*Heykeli karşısında*" şiiridir. Bu şiir bolşeviklerin lideri Lenin'eatf edilse de şairin düşüncesini vatanseverlik bağlamında değerlendirmek gerekiyor. Yazar Rusya'da vuku bulan devrim sonucunda Rusların bağımsız ve mutlu yaşadığına vurgu yaparak artık kara günlerin geride kaldığını belirtiyor. Burada vatanseverlik kavramı şairin düşüncesidir. Şairin düşüncesi ise insanların bağımsız ve mutlu günlere çıkmasını alkışlıyor ve bunun

vatanında da gerçekleşmesini gizli yöntemle ifade ediyor. İsmail Hikmet Ertaylan'ın bu şiiri bolşeviklerin devrim zamanında yazıldığını tahmin edersek, aynı dönemde Türkiye'de toplumsal politik durum gergindi. Şair de kendi ülkesinin hür ve hoş günler içinde olmasını bu şiirle ifade ediyor.

5.4. Geleceğe İnanç Kavramı

Geleceğe inanç kavramı ile ilgili birinci şiir Tevfik Fikret'in "*Haluk'un Amentüsü*" isimli şiirdir. Burada şair oğlunu kastederek Türk çocuklarının geleceği ile bağlantılı dileklerini, inancını ifade ediyor.

Arapçada "inandım" anlamını veren "*Amentü*"; İslam dininin esaslarını karakterize eden bir sistemdir. İslam'ın esasları olan; Allah'ın varlığına ve birliğine inanmak, meleklerine inanmak, kitaplarına inanmak, peygamberlerine inanmak ve ahiret gününe inanmak bu sistemin temel prensipleridir. Şair burada oğlunun yönünü belirlemekle, onu geleceğe inanca yönlendiriyor. Bu inanç aynı zamanda şairin kendisinin geleceğe olan inancıdır:

*Yaradılıştaki evrimin başı yok; bu olgunlaşmaya
Ben Tevrat ile, İncil ile, Kur'an ile inandım.*

(Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1927 I;81)

Şair yukarıdaki mısralarda özellikle dini kitapların ismini göstermekle beşerin geleceğinin aynı zamanda kitaplarla ilgili olduğuna işaret ediyor. Burada diğer dinlerden olan çocukların kendi yolunu kutsal kitaplarda gösterildiği gibi yol tutmaya davettir, inançtır. Şairin bu inancı yalnızca Türk çocuklarına değil, aynı zamanda dünyanın tüm çocuklarının geleceğine olan inançtır.

Şair oğluna dinin temel kuralları temelinde yaşamayı teşvik ediyor, bunu başlıca amaç olarak anlatsa bile yine de bilimin ve eğitimin değerini gösteriyor:

*Bir gün yapacak teknik şu kara toprağı altın,
Her şey olacak bilim gücüyle... inandım.*

(Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1927 I; 81)

Burada şair inançvedileklerini ifade ederek düşüncelerini yansıtıyor. Örnek getirdiğimiz kısımda öğretmen gelecekte bilimin ve teknolojinin yardımı ile toprağın altında bile çalışacaklarına, toprağın altındakini bile altına çevireceklerine dair inancını

vurguluyor. Bu deyimler mecazi anlamda olsa da aslında bilimin ve bilginin büyük başarı elde edeceğine güveniyor.

Bu kavrama ait ikinci şiir Mehmet Emin Yurdakul'un "*İşte O Gün*" şiiridir. Burada şair geleceğe olan inancını kendine uygun bir tarzda ifade etmiştir. Şiirin genel kısmını oluşturan mısralarda yazar hürriyetin olacağı günü kast ederek onu sabırsızlıkla beklediğine vurgu yapıyor, hatta bundan dolayı can vermeye bile hazır olduğunu belirtiyor:

*Eğer lazım gelir ise, kanım dahi tökülsün;
Tufan olsun, dalgalarım gururları devirsin;*
(Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1927 I; 76)

Yukarıdaki mısralarda şair gerekirse kanım aksın yazıyor. Burada genel konu olarak şairin geleceğe inancı ifade edilmiştir. Geleceğe inanarak kan akıtmasına hazır olan şair düşüncesini devam ettirerek fırtına gibi düşmanlarını devirme isteğini dile getirmiştir. Şiirdebağımsızlık, ona inanç, insanların bağımsız olacağına inanç yüksek sanatsal dille yansıtılmıştır:

*Bulut olsun, güneş olsun, bahar olsun ve gülsün.
Ah o zaman, zincirlerin kırıldığı bir günde
O mukeddes hürriyetin aş şefeki önünde;
Ve her kardaş "Men dünyanı, men hayatı sevirem,
İsterem ki, benim umud, sevinc dolu gunlerim,
İşte bele parıldasın, işte bele aksın!" der.*
(Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1927 I; 76)

Bu mısralarda da bağımsızlığa ve geleceğe inanç düşüncesi kaleme alınmıştır. Yazar geleceğin, ak günlerin ifadecisi olan *Güneş* ve *Bahar* olsun der. İkinci mısradaki zincirlerin kırılacağını söyleyerek sonra kutlu hürriyetin şafağının açılacağını muştuluyor. Dördüncü mısradaki "*Ben dünyanı, ben hayatı seviyorum*" kelimesi yer almıştır. Bu kelime ile şair geleceğe inanç kavramını ifade ediyor. Hayatı sevmek, dünyayı sevmek, aynı zamanda hayatın ve dünyanın geleceğine inanmak demektir. Yukarıdaki son mısralarda ise şair geleceğe olan inancını tekrar ifade ederek umut ve sevinç kelimesini kullanmıştır. Bu kelimeler geleceğe inanç kavramına bağlı deyimlerdir. Sonra "*parlasın*" ve "*aksın*" diyerek günleri canlandırılıyor.

5.5. Sosyal Sorun Kavramı

Araştırmamızda Refik Halit Karay'ın "Yatır" hikayesi Sosyal sorun kavramına ait ilk hikayedir. Burada yazar irak bir yerde mevcut olan kasabanın durumunu, onun sosyal sorunlarını canlandırıyor. Kışı sert geçen kasabanın odun problemi vardır. Burada yaşayan eli iş tutanların büyük kısmı başka yerlerde çalışmaya gitmişler. Burada da yazar sosyal sorun olduğuna işaret ediyor. Kasabada un kıtlığını hamamcı hile yolu ile kendi ceplerini doldurmakla çözüyor. O insanların inancını kullanarak kendi amacına ulaşıyor. Buna göre uykuda evliyayı gördüğünü, mezarının başında büyük ağaçların kesilmesini istediğini belirtiyor. Rüyasını kasabanın şeyhine söylüyor, şeyh de kendi itibarına göre, evliyanın ilk olarak ona gözüktüğünü, ona da emirler verdiğini söylüyor. Aslında hamamcı rüyasını kendisi uydurmuştur:

"İliştir Nuri'nin bu sade, fakat cevap isteyen suali karşısında hoca yutkundu: düşündü. Hayır, diyemezdi, İliştir'e, Kadiri şeyhine, belki de daha başkalarına görünen velinin ona daha evvel görünmesi icap etmez miydi? Hem mademki onlara da Abdi Hocanın ismini vererek zahir olmuştu, vukufsuz görünmek dal budak salan şöhretine tâ dibinden bir balta vurmak demektir... iyisi mi, baltayı ormana vuracaktı; hem çoktandır köylünün şurada burada yayıp gezeceği ehemmiyetli bir iş, bir keramet göstermemiştii ara sıra kendisinden bahsettirmezse unutulacağı şüphesizdi; bu bir vesile idi; istifade etmeliydi (Edebiyat Dersleri Mecmuası, 1929 I; 41).

Yazar burada insanların inanç ve din konusunda cahil olduğunu, sosyal sorunların inanma yolu ile çözüleceğini düşünmelerine vurgu yapmıştır. Kasabada doğru ilişkilerin bulunmaması, insanların cahilliği ve hile yolu ile rahata kavuşması meselesidir.

Çalışmamızda sosyal sorun kavramı olan ikinci metin Halit Ziya Uşakgil'in "Güneş" hikayesidir. Burada sosyal sorun kavramı insanların maddi durumu yüzünden normal şekilde yaşayamamasıdır. Gün boyu çalışan baba ailesi ile birlikte bodrumda yaşamak zorundadır. Bodrum ise insan hayatı için tehlike arz ediyor, orada hava ve güneş yoktur. Buna göre de emekçi babanın evladı hastalığa uğruyor. Doktor çocuğu muayene ederken ona ilaç olarak güneş ışıkları gerektiğini yazıyor. Yazar burada insanların sosyal sorununu ön plana çıkararak hayat tarzına, yaşam koşullarına dikkat yöneltiyor. Sosyal adaletsizlik kendi olumsuz sonuçlarını göstermiştir. Metinde başlıca düşünce normal iş ortamı ve evi olmayan insanın hayatının faciaya dönüşmesidir.

Görüldüğü üzere burada sosyal sorun ve bundan doğan olumsuz sonuçlar yansıtılarak bahsi geçen kavramla ilgili görüşler sergilenmiştir.

5.6. Aşk Kavramı

Çalışmamızda aşk kavramına ait şiir Halit Hürrem Sebribeyzade'nin "Sen" isimli şiiridir. Şiirde yazar hitap ettiği şahsı tarif ederek onu görüşünün, akidesinin odağı olarak tanımlıyor. Şair edebi kahramanın dili ileaşksız hayatın olmadığını, ömrünün umudu olduğunu beyan ediyor:

Olmasan sen, bir dakika ikdama yetmez heyat,

Ömrümün ümidisen, ümidimin ümmanısan.

(Semedova, 2017: 703)

Yukardaki mısralarda "olmasan", "bir dakika" ve "umut" kelimelerine dikkat edelim. Bu kelimeler birbirine bağlıdır. Mısranın anlamından başka burada kelimelerin de birleşerek aşk kavramı oluşturduğunu göre biliriz. İkinci mısradaki "ömür", "umut" ve "ümman" sözcüklerini de böyle çözümlenmek mümkündür. Öte yandan buradaki kelimeler ayrılıkta da aşk kavramını yansıtıyor. Şairin kahramanı kendisini sevgilisiz hayal edemiyor. Şiirin son mısrasına dikkat edelim:

Hürrem olmaz sensiz islahata ruhum, ey peri!

Kemküsar mı heyatım, kalbimin cananısan.

(Semedova, 2017: 703)

Yukarıdaki kısmın ilk mısrasında şair kendi imzasıyla edebi kahramanın yerine geçerek "onun sensiz olmaz ruhum" ifadesine dikkat edersek her şey açıklığa çıkar. Şair "ruhum peri" diye hitap ettiği sevgilisi olmadan rahat edemeyeceğini belirtiyor. Sonraki mısradaki ise hayatının gamküsar olduğuna vurgu yaparak "kalbimin cananısan" diyor. Şair klasik şiir tarzına uygun olarak aşk kavramını oluşturabilmiştir.

Bu kavrama ait olan şiirlerden biri de Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Çoban çeşmesi" adlı şiiridir. Şiir tüm üyle aşk konusunda olmasa bile burada da aşka ait önemli mısralar bulmak mümkündür. Yazar aşka ait deyimler kullanarak şiirini okunaklı kılmıştır. Diğer mısralara bakalım:

Vefasız Aslı'ya yol gösteren bu,

Kerem'in sazına cevap veren bu,

(Elyazmaları Enstitüsü, Arşiv 12, s.b. 121)

Aslı'ya yol gösterenin ve Kerem'in sazına cevap verenin Çoban çeşmesi olduğunu yazıyor. Burada rivayet olunan kurgu anılıyor. Aslı Kerem'in ardından gitmek isterken yolu bulamıyor, ona çoban çeşmesi yol gösteriyor. Kerem ise feryad ederek saz çalırken onun sazına yine çoban çeşmesinin cevap verdiğini şair belirtiyor. Yazardoğrudan aitmiş gibi görünmeyen birkonuda da aşk kavramını maharetle kullanarak kendi görüşlerini ortaya koymuştur.

Aşk kavramına ait sonşiir Cenap Şahabettin'in "Temaşa-yı Leyal" şiiridir. Burada şair ilginç bir aşk kavramı meydana getirmiştir. Burada şair sevgilisini gölgelerin seyrine davet ederek doğa ile baş başa kalmalarını istiyor. Şiirde kullanılan *gece, gölge, ay, karanlık, hayal* kelimeleri aşk kavramına ait simgesel kelimelerdir. En önemlisi ise şair bu şiirde aşk kavramını ifade eden imgelerden ve şiir tekniğinden yararlanarak eseri var etmiştir.

5.7. Ayrılık Kavramı

Tez çalışmamızda ayrılık kavramına ait ilk şiir Hüseyin Siret Özsever'in "Sebaheddin Bey'e" isimli şiiridir. Burada şair dost ve sırdaş kaybindan oluşan ayrılıkla ilgili görüşlerini kaleme almıştır. Yazar lirik tonlarda yazdığı şiirde hüznün ve keder dolu ifadelerle yer vermiştir. Hüznün ve keder ifadeleri ise ayrılık kavramına mahsustur. Yazar buradaki sözcükler aracılığıyla da ayrılık kavramı oluşturmuştur. Şiire bakınca ise her beyit ayrıca bir ayrılık kavramını oluşturmaktadır. Örneğin şiirin bu beytine dikkat edelim:

*Ah o elleri ki, yaşlı güllü bir pencereden
Uzanıb kendine bir gül koparır ki, daha dün
İki gülbergin hazan oldu bu gün
Bir kövkeb şebi-röyaya vida eyler ki,
Ayrılan ellerimiz bir daha birleşmeyecek.*

(Semedova, 2017:695)

Burada şair dostunun ellerini tasvir ederek dün gül topladığını canlandırmıştır. Gül toplamak aslında iyi işleri beraber yapmaktır vesalih ameli terennüm eder. Yani, o şer ve kötü işlerden uzaktır. Artık arkadaşı yoktur, veda ederek onu terk etmiştir. Yazar

kendi duygularını yangılı bir şekilde ifade ederek son mısraya daha üzgün not yüklüyor. “*Ellerimiz bir daha kavuşmayacak*” diyerek hasretten zor durumda kaldığını ifade ediyor.

Aşağıdaki mısralarda ise yazararkadaşı ile son görüşünü, ondan nasıl ayrıldığını yine de hasret acısıyla kaleme almıştır:

Aramızdan sonuncu bir hazan esti bu gün

Ey nihâlinde dağılmış tökülen nazlı çiçek.

(Semedova, 2017:695)

Rüzgarın son kez esmesi ayrılığın başlaması demektir, ayrılık rüzgar gibi aniden geliyor. Bu mısrayla yazaraynı zamanda şu sonbaharın arkadaşının sonbaharı olduğunu belirtiyor. Mısralardan da görüldüğü üzere Hüseyin Siret Özsever kelime oyunu kurarak ilginç bir şekilde ayrılık kavramı meydana getirmiştir.

Bu kavrama ait olan Faruk Nafiz Çamlıbel’in “*Yanarım*” şiiri de dikkat çekiyor. Şiir hüznü bir biçimde yazılmış, okuyucuda üzücü hatıra ve duygular oluşturuyor. Bu etki yazarın seçtiği ifade tarzına göre meydana gelmiştir. Şiir koşma şeklinde kaleme alındığından halk diline, halk edebiyatı şiir türüne yakınlığı ile dikkat çekiyor. Şairin ortaya koyduğu ayrılık kavramı geçen günün ayrılığıdır.

Düşen yapraklarının arkasından çırpınan

Bir dal gibi bakarım dünkü şiirlerime

(Elyazmaları Enstitüsü, Arşiv 23, s.b. 299)

Mısralardan görünür ki şair önceleri yazdığı şiirleri bile hatıra gibi algılayarak üzüyor, onun ulaşılmaz olduğunu vurguluyor. Burada düşen yapraklar ifadesi ayrılığı simgeleyerek, onun hüviyetini yansıtmıştır. Sonraki mısrada ise yazar dal gibi yaprakların ardınca baktığını kendi durumu ile karşılaştırıyor. Yazar mısralarda ayrılık kavramı oluşturmaktan başka farklı deyimlerden de yararlanarak ayrılık kavramını canlandırmıştır.

Dün gölge veren ağaç, bugün ocakta yandı,

Şimdi bir yan bakan yok kül olan hünerime

(Elyazmaları Enstitüsü, Arşiv 23, s.b. 299)

Bu mısralarda ise şair yüksek sanatsal maharetle teşbihler meydana getirmiş ve böylece kendi görüşlerini biraz daha kuvvetlendirmiştir. İlk mısradaki “*gölge veren ağaç*” ve “*ocakta yandı*” ifadeleri farklı biçimde ayrılık kavramını meydana getirmesine

rağmen şiirin genel ahengine uyarak ayrılık kavramını tek bir biçimde oluşturmuştur. Mısranın başında dün kelimesi kullanılmıştır. Bu ifade eskiye işaret ediyor. Ocakta yanmak ise eskiden vuku bulmuş olayı belirtiyor. Burada yazar tasvirleri eski zamanda vererek dikkati onun şimdiki zamanla farkına yöneltiyor. Burada şimdiki ve eski zaman arasındaki fark ayrılmış zaman farkıdır, bu ise ayrılığı ihtiva etmektedir. İkinci mısradaki yazar zahmete, yaptığı işlere kimsenin tepki vermemesinden şikayetleniyor, bunun nedenini geçen zamanda, meydana gelen ayrılıkta görüyor. Metinde detaylarla gösterilen hasret ve ayrılık ifade eden objeler aslında yazarın kendi düşüncesini daha etkili kılmak, duygularını okucuya ulaştırmak için bir araçtır.

Sevda başımda ateş, gurbet içimde düğüm..

Yangından çıkan eşya gibi kırık, döküğüm.

(Elyazmaları Enstitüsü, Arşiv 23, s.b. 299)

Bu mısralarda da yazar ayrılık kavramını kendisine yöneltmekle, kendinden örnek vermekle düşüncelerini okuyucuya bir az daha yaklaştırıyor, onu ikna etmeye çaba gösteriyor. Birinci mısradaki “*Sevda başımda ateş*” yazmakla şimdiki durumunu ifade ediyor. İkinci mısradaki o yangından çıkan eşya olarak kırık olduğunu gösteriyor, ayrılıktan sonraki durumuna dikkat yöneltmek istiyor. Metni yazıldığı devir için ayrılık kavramının yansıdığı güzel bir örneklerinden biri gibi kabul edebiliriz.

SONUÇ

Türkiye’de yeni bir dönem olan Yeni Türk Edebiyatı’nın oluşması Türk edebiyatı için yeni bir aşama olduğu gibi aynı dili konuşan halkların edebiyatının yenilenmesinde de büyük etkisi olmuştur. Bu etki daha çok Azerbaycan edebiyatında duyulmaktadır. Azerbaycan edebiyatı bundan daha çok kazanmıştır. Avrupa’da başlayan yeniliğin Türk edebiyatı aracılığıyla Azerbaycan’a gelmesi yazarların sanatsal faaliyetlerinde de yeni yönler açmıştır.

Türkiye’de Yeni edebiyatın yaygınlaşmaya başladığı zamanlarda Azerbaycan’da çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmış, yeni okullar için düzenlenen dersliklerde, kitaplarda yer almıştır ve sevilerek okunmuştur. Ayrıca Türkiye’de yayınlanan kitap ve dergiler de Azerbaycan’da yayılmakta, okurların ilgisini çekmekteydi. Yerel gazete ve dergilerde ise Türk yazarlarının eserleri hakkında araştırma ve eleştirel makaleler yazılıyordu, onların eserleri çözümleniyordu.

Araştırma zamanı Bakü arşivlerinde Yeni Türk edebiyatı ile ilgili çeşitli içerikli yazılar bulunarak bunların bazılarını değerlendirmeye, onların tarihi, konusu ve önemi hakkında mevcut olan görüşleri belirtmeğe çalıştık. El yazmaları ve mecmualarda olan Yeni Türk Edebiyatı örnekleri, bu edebiyat hakkında bilgiler, o devirde Azerbaycan ve Türkiye edebiyatının yenilenme ve gelişme yolunu birlikte geçtiklerini, özellikle de XX. yüzyılın başlarından itibaren edebi alandaki değişimlerin, kültürel hayattaki süreçlerin aynı tarzda ilerlediğini söylemeye olanak veriyor. Bu araştırma da iki kardeş ülkenin edebi ilişkisine destek olacaktır.

Yürüttüğümüz araştırmalar sonucu olarak söyleyebiliriz ki, Azerbaycan ile Türkiye arasındaki edebi ilişkileri öğrenmek için incelediğimiz yazmalar ve edebiyat mecmuaları edebiyat tarihimizin öğrenilmesinde yeni bir yöne yol açtı ve ileride yapılacak araştırmalara zemin oluşturacaktır.

KAYNAK

- Ahmet Hamdi Tanpınar, (1969), *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- Araşlı, Hemid (1998), *Azerbaycan edebiyatı: tarihi ve problemleri*. Bakü, Gençlik Yayınları
- Aydın, Aydın Abi (2007), *Türkiye Edebiyatı Tarihi*, II cild, I hisse, Bakü Üniversitesi Yayınları
- Bağirova, Könül, (2012), *Azer Buzovnalı, Eserleri*, Bakü: Elm ve Tehsil Yayınları
- Edebiyat dersleri I, (1927), Bakü: Azereşr Yayınları
- Edebiyat dersleri I, (1929), Bakü: Azereşr Yayınları
- Edebiyat dersleri II, (1927), Bakü: Azereşr Yayınları
- Edebiyat dersleri II, (1929), Bakü: Azereşr Yayınları
- Eliyeva, Gülşen, (2005), *Metnşünaslığın nezeriyye problemleri ve prioritetleri*, elmi eserler dergisi, №1, 30
- Elyazmaları Enstitüsü, Aliabbas Müznib, Arşiv 23, s.b 296.
- Elyazmaları Enstitüsü, Aliabbas Müznib, Arşiv 23, s.b 299.
- Elyazmaları Enstitüsü, Azer Buzovnalı, Arşiv 12, s.b.121
- Elyazmaları Enstitüsü, Mehemmedeli Sidki, Arşiv 20, s.b. 219
- Elyazmaları Enstitüsü, Mehemmedeli Sidki, Arşiv 20, s.b. 220
- Elyazmaları Enstitüsü, Mehemmedeli Sidki, Arşiv 20, s.b. 221
- Fikret, Tevfik (2006), *Seçilmiş eserleri*, Bakı, Şerg-Gerb Yayınları
- Hadi, Muhammed, (1958), *Seçilmiş eserleri*, Bakı, Şerg-Gerb Yayınları
- Hayatova, Solmaz, “Şelale” dergisinin yayın tarihi, <http://tehsiljurnali.az/metodika/209-lal-jurnalinin-nr-tarx.html>
- Heşimli, Hüseyin (2012), *Ferhad Ağzadenin “Edebiyyat Mecmuesi”nde edebi-elmi fikir*, Bakü, Elm ve Tehsil Yayınları
- Hikmet, İsmayıl (1925), *Türk Edebiyatı Tarihi*, Bakı, Azereşr Yayınları
- Kamandar Şerifli (2011), *Metnşünaslığın nezeri esasları*, Bakı, Nurlan
- Kamandar Şerifli (2001), *Metnşünaslık*, Bakı, Tural -A Yayınları
- Mehmet, Kaplan (2016), *Şiir Tahlileri*, İstanbul, Dergah Yayınları
- Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 20161

Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 56656

Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 57969

Milli Kütüphane, Arşiv şubesi, № 58839

Semedova, Naile (2015), *Memmedeli Sidkinin Arşivinin Tesviri*, Bakü, Elm Yayınları

Nazim Yarmemmedov (2009), *XIX esr Azərbaycan Elyazma Kitabı*, Bakü, Nurlan Yayınları

Guliyev, Elman (2003), *Türkiye Türk Edebiyatı*, Bakı, Univeristet Yayınları

Servet-i Fünun Edebiyatı (2015), Ankara, Akçağ Yayınları

Gözütok, Türkan Kodal, *Modern Türklük Araştırmaları dergisi*, cilt 4, sayı 2, haziran 2007,

Vagifkızı, Gatibe, (2011) *Azərbaycan edebiyatından seçmeler*. Bakü: Elm ve Tehsil Yayınları

Yeni Türk Edebiyatı (2016), *El Kitabı*, Ankara, Grafiker Yayınları

<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c08/c080141.pdf>

<https://www.edebiyatciyim.com/tevfik-fikret-halukun-defteri/>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Sakhavat Azizov

Doğum Yeri ve Tarihi: Azerbaycan, Beylegan, 01.01.1982

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Mühendislik / Yazarlık

Yüksek Lisans Öğrenimi: Yeni Türk Edebiyatı

Bildiği Yabancı Diller: İspanyolca

Çalıştığı Kurumlar:

İletişim

E-posta Adresi: sahil.s@mail.com

Tarih: 11.10.2018